

EKONOMİK YORUMLAR 8

AĞUSTOS 1994

YIL: 31

30.000 LİRA

• AYLIK DERGİ

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

1993 YILINDA BANKALAR
MEVDUAT VE KREDİLER / 5

Dr. Öztin Akgüç

Sermaye Piyasası / 51

Doç. Dr. Mehmet Bolak

PPT'nin T'sinin

Özelleştirilmesi Politikasının

Değerlendirilmesi / 61

Dr. Ş. Yavuz Kır

Dış Basından / 67

Tuğç Erkantlı

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 70

Aydın Ekonomik Olayları / 71

Dr. Yıldırım Kılıç

Yeni Yayınlar / 75

Ml. Tarık Yaşa

- 1993 YILINDA BANKALAR, MEVDUAT VE KREDİLER
- BANKACILIK KESİMİNDEKİ GELİŞMELER

Güvene önder olmak.

EMLAK BANKASI

"Daha Uygur Bir Yaşam İçin"

Denim
by
ordenim®

ORTA ANADOLU
TİCARET ve SANAYİ İŞLETMESİ TA.Ş.

Yapı Kredi Plaza Büyükdere Cad. C. Blok Kat 11 80620 Lavent-İstanbul
Tel: (1) 279 83 79-9 Hat Telex: 28749 Orna Tr Fax: (1) 268 30 70

Fabrika: P.K. 31 Kayseri Tel: (35) 362680 Telex: 49540 Fax: (35) 362685

AKSIGORTA

EMEKLİLİK SİGORTASI İLE DE
FARKLIDIR...

akhayat Emeklilik Sigortası

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI SİZE ŞU İMKANLARI SAĞLIYOR:

1 Sigorta süresi sonunda seçime bağlı olarak: EMEKLİLİK İKRAMIYESİ veya EMEKLİLİK AYLIĞI.

2 Ecel veya kaza ile vefat halinde varislere TOPLU ÖDEME.

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI NEDEN FARKLIDIR?

- I. Çifte güvencelidir.
Sabancı Holding güvencesi
Sağlam yatırım güvencesi
- II. Kaynağı bilinen gelire göre % 95 kar paylıdır.
- III. Yalnız emeklilik sigortası değil, aynı zamanda HAYAT SİGORTASI'DIR.
Siz de; sigorta acentenizden herhangi bir emeklilik sigortası değil,

AKHAYAT EMEKLİLİK SİGORTASI POLİÇESİ isteyin.

AKSIGORTA bir H.Ö. SABANCI HOLDİNG kuruluşudur.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPCI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASİ ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savcı Akat • Dr. Öztin Akgüç •
Prof. Dr. Erdoğan Alkılı • Prof. Dr. Güven Alpay
• Dr. Orhan Altan • Tevfik Altınok • Prof. Dr.
Osman Fikret Arkan • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan
• Prof. Dr. Ömer Faruk Batirel • Dr. Metin Berk
• Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulu-
toğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Yavuz Canevi •
Ege Cansen • Halûk Ceyhan • Mehmet Gün Çalı-
ka • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet
Demirel • Zeki Döşlüoğlu • Necdet Durakbaşa •
A. Aydın Dündar • Gazi Erçel • Kaya Erdem •
Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhur
Ferhan • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Em-
re Gönensay • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel • Prof.
Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan Işıl • Prof. Dr. Ha-
lûk A. Kabaaloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı
• Adnan Başer Kafaaloğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S.
Kalin • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kıl-
ıç • Prof. Dr. Tamer Koçel • Kemal Kurdaş •
Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Prof. Dr. Erol Manisa-
lı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan
Moroglu • Ziya Nebioğlu • Ergin Neng • Alp Or-
çun • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Özasan •
M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tunca Özil-
han • Selâhattin Özmen • Ertuğrul İhsan Özol
• Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya •
Prof. Dr. Reha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam
• Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş •
Osman N. Torun • Fikret M. Tuncer • Nezih Tunç-
siper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref
Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ül-
kem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın •
Mehmed Tarık Yaşa • Doç. Dr. Göksel Yücel •
Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel
Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam
Doç. Dr. T. Güngör Uras

Basım-Yayın Danışmanı
M. TARIK YAŞA

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayıda «Ekonomik Yorumlar» bölümü yer almaktadır. Nedeni, Türk bankacılığına ilişkin ayrıntılı bir incelemenin verilmiş olmasıdır. «1993 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler» başlıklı incelemede; ülkemizin bankacılık kesimindeki gelişmeler genel çizgileriyle belirtilmekte, sayısal bilgiler sunularak değerlendirilmelerde bulunulmakta ve bazı sonuçlara varılmaktadır. Her yıl bu aylarda yayınladığımız inceleme, büyük ilgi ile karşılanmaktadır. Bu ilgi, incelemenin yazarı kadar, Dergi'yi çıkarıcıları da mutlu etmektedir. Dergi'nin bu sayısı, artan istekleri karşılayabilmek için, diğer sayılardan bir miktar fazla basılmaktadır.

İncelemede yapılan açıklamalardan özetle şu sonuçlar çıkmaktadır: Bir önceki yıla göre, 1993'de; Türkiye'de faaliyette bulunan banka sayısı 1 artarak 71'e çıkmış, yabancı banka sayısı 23 olarak değişmemiş, toplam şube sayısı 22 artarak 6250'yi bulmuştur. Bankacılık kesiminin, TC Merkez Bankası dışında, cari fiyatlarla; öz kaynakları % 108.1, net aktif toplamı % 89.0, Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar) dahil toplam mevduatı % 78.4, tüm banka kredileri % 87.3, birleştirilmiş net kârları % 140.3 oranında artmıştır. 1993 yılında bankaların öz kaynakları, net aktifleri, tüm kredileri ve birleştirilmiş net kârları bir önceki yıla göre daha hızlı artmış; toplam mevduattaki artış hızı ise yavaşlamıştır. 1993'te bankalarda TL mevduat % 71.1, DTH'lar ise % 91.1 oranında artmıştır. TL'ye olan güven azalmış, devalüasyon beklentisi ve enflasyonun olumsuz etkisiyle DTH'ların toplam mevduat içindeki payı % 39.4'e yükselmiştir. Toplam mevduatın yarıya yakın bölümünün yabancı para cinsinden olması, bankalarda kur riskini artırdığı gibi, ulusal ekonomi açısından da izlenecek para ve faiz politikasına bazı kısıtlamalar getirmektedir. 1993'de toplam mevduatın yaklaşık 50 trilyon TL'lik bir bölümünün, yıl sonunda bankalar arası mevduat ile ticari mevduata ilişkin yapay işlemlerden kaynaklandığı hesaplanmakta, bu çarpıklık her yıl yinelenmektedir. Bankaların birleştirilmiş net kârları bir önceki yıla göre reel olarak da % 51.7 oranında artmıştır. 1993 yılı bankacılık kesiminde kârların ve kârlılığın hızlı arttığı bir dönem olmuştur. Banka kârları gerek cari fiyatlarla gerek reel olarak en yüksek artış hızına 1993'de ulaşmıştır.

Dergi'de sunulan diğer yazıların da, her zaman olduğu gibi ilginizi çekeceğini ümit ediyor, onları da okumanızı salık veriyoruz. Bunun için ayracağınız zamanın boşuna harcanmadığını göreceksiniz.

Saygılarımızla,

Ekonomik Göstergeler (İç)

Ağustos/1994

	1992	1993	1994		
			Şubat	Mart	Nisan
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	7564.0	7759.0	5891.0	4765.0	4797.0
Banknot Mikdanı (milyar TL)	36838.1	63103.9	64315.1	66087.5	79730.8
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL)	51528.3	100583.3	147604.7	148760.4	154225.0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	30983.1	70420.7	116846.3	117773.0	121444.0
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam Mevduat	192987.5	330005.6	278960.4	280538.4	315301.7
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	236247.5	56864.2	43097.2	36780.0	42845.2
Tasarruf Mevduatı	90906.0	123429.8	135222.8	135318.1	162722.9
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	12173.6	19345.2	15332.1	13548.5	17512.9
Vadeli Tasarruf Mevduatı	78732.4	104084.6	119890.7	121769.6	145209.9
Mevduat Sertifikası	3708.7	3064.2	3330.1	3307.1	3391.6
Resmi Kuruluş Mevduatı	6612.9	12591.7	12306.8	16603.5	20859.7
Bankalar Mevduatı	20433.0	78407.3	32320.6	34734.6	33525.0
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	35079.4	55648.5	52682.9	53796.1	51957.4
Döviz Tedviatı	112501.5	214960.2	288111.8	341051.7	416235.1
Toplam Krediler	231532.1	433706.9	464300.1	503475.8	548392.9
Tanım	39221.8	59155.7	58574.3	61496.5	61539.4
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	22692.4	42417.3	47217.2	51816.7	57472.7
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkar)	5354.00	8817.1	9741.0	10598.4	10359.6
Gayrimenkul	16515.54	33615.3	35605.0	37282.0	36983.6
Denizcilik	66.67	103.1	9.4	11.0	16.8
Turizm	2431.54	3894.4	4553.9	5086.4	6883.1
Diğer İhtisas Kredileri	186.17	236.7	235.7	233.5	228.2
Ticari, Sınal, Sair	145064.1	285467.1	308363.5	336950.5	374909.5
PARA ARZI (milyar TL)	81493.0	132309.0	112820.0	110583.0	127604.0
FİYATLAR (DİE Toplan Eşya 1981 = 100, Tüketici Fiyatları 1987 = 100)					
Toplan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	1299.3	2082.2	2412.3	2617.5	3477.3
Tanım (Genel)	1186.6	2083.2	2436.0	2747.7	2953.0
İmalat Sanayi (Genel)	1320.0	2040.5	2361.0	2544.6	3598.7
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1588.3	2717.2	3007.0	3163.3	3944.8
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1525.0	2626.3	2888.2	3009.2	3726.6
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	22871.5	29429.4	3906.1	5902.1	7613.0
Dışalım (FOB)	14715.4	15349.4	2469.3	3826.4	5049.6
İşçi Dövizleri	3008.0	2919.0	310.0	446.8	738.0

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar anlamdadır. (4) Toplan eşya fiyatları, 1991 Ocak ayından itibaren «1987 = 100» olarak verilmektedir.

Bankacılık

Dr. ÖZTİN AKGÜÇ

1993 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler

I. GENEL ÇİZGİLERİYLE GELİŞMELER

1 1993 yılında ülkemizde bankacılık alanında gelişmeler genel çizgileriyle şöyle özetlenebilir:

(i) 1993 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı (TCMB dahil) önceki yıla göre bir artarak 71'e çıkmıştır. Bu sayı bankacılık tarihimizde sayı olarak ulaşılan en üst düzeydir.

1992 yılında kuruluş izni almış olan Eurocredit Türk-Fransız Ticaret Bankası, 1993 yılında faaliyete geçmiştir.

(ii) 1993 yılında banka şube sayısı (TCMB şubeleri ile yurt dışındaki şubeler dahil) bir önceki yıla göre sadece 22, yaklaşık binde 4 artarak, 6250 olmuştur. 1989 yılından sonra başlayan banka şube sayısında azalma eğilimi, 1993 yılında hafifçe de olsa yön değiştirmişdir.

Banka şube sayısı içinde (TCMB hariç) özel sermayeli ulusal bankaların payı ile kamusal sermayeli bankaların payı bir önceki yıla göre hemen hemen değişme-

miştir. Gerçekten 1992 ve 1993 yılları itibarıyla banka şube sayısı içinde özel sermayeli ulusal bankaların payı sırasıyla % 49.6 - % 49.7; kamusal sermayeli bankaların payı da % 48.5 - % 48.2 olmuştur.

(iii) Türk bankacılık sistemi, hemen hemen tüm ülkelerde gözlendiği gibi, oligopolistik bir yapıya sahiptir. Sistemde çok sayıda banka olmasına karşın, az sayıda banka mevduat ve kredi piyasasında büyük paya sahip bulunmaktadır. Nitekim 1993 yılında en fazla mevduata sahip beş banka (sırasıyla T.C. Ziraat Bankası, T. Emlak Bankası, T. İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve T. Halk Bankası) toplam mevduatın % 51.6'sına sahip bulunmakta, söz konusu bankaların ticaret bankalarının toplam kredileri içindeki payları da % 46.7'ye ulaşmaktadır. Sistemde beş büyük bankanın payının önemli düzeyde olmasına karşın, büyük bankaların paylarının giderek azaldığı, sistemin oligopolistik yapısının daha rekabetçi bir hal aldığı gözlenmektedir. 1992 yılında mevduat hacmine göre beş büyük bankanın toplam mevduat içindeki payları % 56.6, kre-

diler içindeki payları da % 55.2 iken, bu paylar 1993 yılında sırasıyla % 51.6'ya ve % 46.7'ye gerilemiştir.

(iv) 1993 yılında kamusal sermayeli bankaların gerek toplam mevduat içindeki payı (DTH'lar dahil) gerek ticaret bankalarının kredileri içindeki payı gerilemiştir. Bir önceki yıla göre, kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı % 49.7'den % 43.6'ya gerilerken, ticaret bankalarının kredileri içindeki payı % 47.5'den % 39.7'ye düşmüştür. 1980'li yılların başlarından itibaren kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı artarken, bu eğilimin 1993 yılında değiştiği, söz konusu bankaların payının anılan yıl 6 puan dolayında azaldığı görülmektedir.

(v) 1993 yılında ülkemizde faaliyette bulunan yabancı banka sayısı, 23 olarak değişmemiştir. Gerçi Eurocredit Türk-Fransız Bankası 1993 yılında faaliyete geçmiştir ama, anılan bankada TC uyruklu kişiler sermaye çoğunluğuna sahip olduklarından söz konusu banka ulusal bankalar grubunda yer almıştır.

Yabancı bankaların 9'u Türkiye'de kurulmuş ticaret (mevduat) bankası, 3'ü yatırım ve kredi bankası, 11'i ise ana merkezleri yabancı ülkelerde olmakla beraber Türkiye'de şube açarak faaliyette bulunan banka statüsündedir.

Yabancı bankaların 1993 yıl sonu itibariyle toplam mevduat içindeki payları % 1.6, toplam krediler içindeki payları ise % 3.0'dır.

Bir önceki yıl ise yabancı bankaların toplam mevduat içindeki payları % 1.7, toplam krediler içindeki payları da % 3.3 düzeyinde idi. Verilerin ortaya koyduğu gibi, yabancı bankaların kredi ve mevduat hacmi içindeki payları düşük olduğu gibi, bu paylar 1990 sonrasında giderek de düşüş eğilimi göstermektedir.

(vi) 1980 sonrasında Türk bankacılı-

ğının dışı açılma çabalarına karşın, dışı açılma nicelik açısından belirgin bir aşama kaydetmemiştir. 1993 yılında ulusal bankaların yurt dışından sağladıkları mevduatın (Kuzey Kıbrıs T.C. dahil) toplam mevduata oranı % 4.8, dışı ülkelere açtıkları kredilerin toplam kredilere oranı da % 6.1 düzeyindedir. 1992 yılında ise yurt dışından sağlanan mevduatın toplam mevduata oranı % 3.3, dışı ülkelere açılan kredilerin payı da % 5.5 düzeyinde idi.

Bankalarımız yurt dışında banka kurma ya da mevcut bankaların sermayelerini katılma yolu ile dışı açılma girişimi ve çabalarını 1993 yılında da sürdürmüştür. Geçici bilgilere göre, bankalarımızın, Almanya, Hollanda, Fransa, ABD ve Rusya Federasyonu gibi yabancı ülkelerde sahip oldukları ve sermayesine iştirak ettikleri banka sayısı 12'ye; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde açılan banka sayısı 2'ye ve Türkiye Cumhuriyetlerinde faaliyete geçen banka sayısı 4'e ulaşmıştır. Bankalarımızın uluslararası mali piyasalarda yer almak, bu piyasalarda daha yakın ilişkiler kurmak istekleri, diğer yandan Türkiye Cumhuriyetlerle ekonomik ilişkileri geliştirme politikası, yurt dışında bankalara ortak olma, banka satın alma, ortak girişim olarak banka kurma çabalarında etkili olmaktadır.

(vii) 1993 yılında toplam mevduat (DTH'lar ve bankalar mevduatı dahil) bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 78.4 oranında artarak 544.965,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise, toplam mevduatta artış oranı % 81.1 düzeyinde idi. Toplam mevduat artış hızı cari fiyatlarla bir önceki yıldan daha düşük düzeyde olmuş, ancak artış hızında bu yavaşlama sınırlı düzeyde kalmıştır.

1993 yılında TL mevduat cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 71.1 oranında artarak 330.005,6 milyar TL'ye yükselirken, döviz tevdiat hesapları, TL olarak, % 91.1

oranında artarak 214.960,2 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. 1993 yılında cari fiyatlarla TL mevduat, bir önceki yıla göre daha hızlı artarken, DTH'larda artış hızı TL olarak yavaşlamıştır. Bir önceki yıla göre TL mevduatta artış hızı, cari fiyatlarla % 68.3'den hafifçe % 71.1'e yükselirken, DTH'larda artış hızı, TL olarak, % 108.1'den % 91.1'e gerilemiştir. Böyle olmakla beraber 1993 yılında da DTH'larda artış hızı, yine de TL mevduat artış hızının çok üstünde olmuştur.

Bankalar, 1993 yılı sonunda da fiktif işlemlerle özellikle TL mevduat artış hızını olduğundan daha yüksek göstermişlerdir. Ticari kuruluşlar mevduatı (ticari mevduat) ile bankalar mevduatı yıl sonlarında fiktif işlemlerle yüksek gösterilmeye elverişli mevduat türleridir. Mevduatta Aralık/1993 ayının son haftalarındaki gelişmelerle Ocak/1994 ayı başındaki düşüş dikkate alındığında, 1993 yılı sonunda bankaların 50,0 trilyon TL dolayında fiktif mevduat yarattıkları tahmin edilmektedir. Bankalar her yıl sonunda bu tür işlemler yaptıklarından, her yıl yinelenen âdeta sistematik hata halini alan bu olgu, mevduatta gelişme eğilimini büyük ölçüde bozmamaktadır. Ancak, 1993 yılında bankaların bu konuda ölçüyü kaçırdıkları görülmektedir.

(viii) 1993 yılında da DTH'ların TL mevduattan daha hızlı artması, toplam mevduatın TL ve DTH olarak bileşimini değiştirmiştir. Bir önceki yıla göre DTH'ların toplam mevduat içindeki payı % 36.8'den % 39.4'e yükselirken, TL mevduatın payı % 63.2'den % 60.6'ya gerilemiştir. TL'ye olan güvenin azlığı, devalüasyon beklentileri, vadesiz mevduat faizlerinin düşüklüğü, enflasyonun hızının yüksek olduğu dönemlerde, özellikle kısa süreli parasal birikimlerin DTH'lara yönelmesinde yol açmaktadır.

(ix) 1993 yılında TL mevduat genel-

de cari fiyatlarla % 71.1 oranında artmasına karşın, mevduat türleri itibariyle artış hızları farklı olmuştur. 1993 yılında cari fiyatlarla bankalar mevduatı % 283.7, resmi kuruluşlar mevduatı % 90.4, diğer kuruluşlar mevduatı % 58.6, ticari kuruluşlar mevduatı % 56.9 oranında artarken, tasarruf mevduatında artış % 35.8 oranında kalmış, mevduat sertifikası ise cari fiyatlarla dahi % 17.4 oranında azalmıştır. 1993 yılında TL mevduat içinde mevduat türlerinde artış hızı itibariyle sıralama, 1992 yılına göre değişiklik göstermemiştir. Böyle olmakla beraber artış hızı yalnız bankalar mevduatında % 147.5'den % 283.7'ye yükselirken, resmi kuruluşlar mevduatında % 109.8'den % 90.4'e, diğer kuruluşlar mevduatında (sair mevduat) % 68.9'dan % 58.6'ya, ticari kuruluşlar mevduatında % 66.9'dan % 56.9'a, tasarruf mevduatında % 58.4'den % 35.8'e gerilemiş, mevduat sertifikasında ise % 9.2'den % 17.4'e dönüşmüştür. Ancak, bankalar mevduatında artış 1993 yılında da büyük ölçüde fiktif olup, artış çoğunlukla bankaların karşılıklı tevdiat yapmalarından kaynaklanmıştır.

1991 yılında TL mevduat içinde en hızlı artan mevduat türü olan tasarruf mevduatında artış hızının giderek yavaşlaması dikkati çekmektedir. Gerçekten, mevduat sertifikaları bir yana bırakılacak olursa, tasarruf mevduatı 1992 ve 1993 yıllarında en yavaş artan mevduat türü olmuştur. Faiz politikası, bankaların çıkarılmış oldukları varlığa dayalı menkul kıymetlerin getiri oranının daha yüksek olması, repo işlemlerinin yasallaşması ve yaygınlaşması, 1992 yılında olduğu gibi tasarruf mevduatı artış hızını 1993 yılında da frenleyen etmenler olmuş, tasarruf mevduatı şeklinde bankalara yönelen parasal birikimler, VDMK'ye, repoya, hatta bir ölçüde DTH'lara yönelmiştir. Aynı etmenler belki daha büyük ağırlıkla mev-

duat sertifikası üzerinde de etkili olduğundan, mevduat sertifikasının banka kaynakları içindeki payı giderek azalmaktadır.

(x) 1993 yılında mevduat türleri itibariyle artış hızlarının çok farklı oluşu, yalnız toplam mevduatın TL mevduat, DTH olarak bileşimini değil, TL mevduatın kompozisyonunu da değiştirmiştir.

1993 yıl sonu itibariyle TL mevduatın yapısı (bileşimi - kompozisyonu) % 37.4 tasarruf mevduatı, % 23.8 bankalar mevduatı, % 17.2 ticari kuruluşlar mevduatı, % 16.9 diğer kuruluşlar mevduatı, % 3.8 resmi kuruluşlar mevduatı, % 0.9 mevduat sertifikası şeklindedir.

1993 yılında, bir önceki yıla göre, TL mevduat içinde tasarruf mevduatının payı % 47.1'den % 37.4'e, ticari kuruluşlar mevduatının payı % 18.8'den % 17.2'ye, diğer kuruluşlar mevduatının payı % 18.2'den % 16.9'a, mevduat sertifikalarının payı da % 1.9'dan % 0.9'a gerilerken, bankalar mevduatının payı % 10.6'dan % 23.8'e, resmi kuruluşlar mevduatının payı da % 3.4'den % 3.8'e yükselmiştir.

Bankalar mevduatında 1993 yılında hızlı artış, yukarıda da değinildiği gibi, gerçek bir artışı ifade etmemekte, bankaların karşılıklı işlemlerle, bilanço makyajı ve bazı oranları tutturmak amacıyla bankalar mevduatını şişkin göstermelerinden kaynaklanmaktadır.

Tasarruf mevduatında artış hızı, büyük ölçüde, izlenen faiz ve kur politikasına ve alternatif yatırım alanlarının verimine bağlı olmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi, 1993 yılında repo işlemlerinde ve bankaların çıkarmış oldukları VDMK'larda, hisse senedine yönelik yatırımlarda, hatta bazı menkul kıymetler yatırım fonlarında verimin (getirinin) daha yüksek oluşu, parasal birikimlerin mevduat alternatif yatırım alanlarına yönelmesine neden olmuştur.

Ticari mevduatın TL mevduat içindeki payı, yıl sonlarında yaratılan fiktif mevduata karşın, son yıllarda gerileme eğilimi göstermektedir. Nitekim 1993 yılında da toplam TL mevduat içinde ticari mevduatın payı % 17.2'ye düşmüştü; 1970'li yılların başlarından sonra ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı en düşük düzeyine 1993 yılında inmiştir. Hazine bonolarının faiz oranlarının yüksekliği, repo işlemlerinin yasallaşması ve yaygınlaşması, ticari kuruluşların fon yönetimlerini etkilemiş, özellikle büyük iktisadi kuruluşlar, kısa süreli büyük fonlarını, repo yaparak veya doğrudan Hazine bonusu satın alarak değerlendirmeye yönelmişlerdir. Firmaların ellerindeki fonların bir bölümü ticari mevduat adı altında değil, fakat repo işlemleriyle yine bankalara yönelmektedir.

Türk bankacılık sisteminde mevduat ayırımına 1984 yılında giren diğer kuruluşlar mevduatının (sair mevduatın) toplam mevduat içindeki payı 1988 yılına kadar % 4.0 dolayında iken, Ekim/1988'de yapılan tanım değişikliği ile, sosyal güvenlik kurumları mevduatının da sair mevduat kapsamına alınması sonucu hızlı bir artış göstermiş, toplam mevduat içindeki payı 1988 yılı sonunda % 12.9'a, 1992 yılında da % 18.2'ye yükselmiş ise de 1993 yılında da % 16.9'a gerilemiştir.

1988 yılında yapılan tanım değişikliği nedeniyle kapsamı daraltılan resmi kuruluşlar mevduatının toplam mevduat içindeki payı, 1987 yılında % 12.0 dolayında iken, sürekli azalış göstererek, 1991 yılında % 2.8 olarak en düşük düzeyine indikten sonra 1992 yılında % 3.4'e, 1993 yılında da % 3.8'e yükselmiştir. Resmi kuruluşlar mevduatının tanımının daraltılmasının yanı sıra kamu kesiminin sürekli nakit açığı vermesi de, söz konusu mevduatın artış hızını, dolayısıyla

toplam mevduat içindeki payını etkilemektedir.

Mevduat sertifikasının toplam mevduat içindeki payı giderek gerilemektedir. Mevduat sertifikasının TL mevduat içindeki payı 1987 yılında % 7.5 dolayında iken, bu pay sürekli düşüş göstererek 1993 yılında % 0.9'a değin gerilemiştir. Mevduat sertifikası için TCMB'na karşılık yatırılması, dispo nibilite tutulması, finansal araçlar eliyle pazarlanamaması, ikinci el piyasasının gelişmemiş olması, yatırımcılara bir vergi avantajı sağlamaması gibi nedenler, ülkemizde mevduat sertifikalarının banka kaynakları içinde çok sınırlı boyutta kalmasına yol açmaktadır. Son yıllarda bunlara repo işlemlerinin yaygınlaşması, bankalara VDMK çıkarma olanağının tanınması da eklenebilir. Geçmiş yıllarda mevduat sertifikasına yönelen parasal birikimler, daha avantajlı olmaları nedeniyle repo işlemlerinde kullanılmakta ve/veya VDMK'ya yönelmektedirler.

(xi) Faiz ve kur politikası mevduat üzerindeki belirgin etkisini mevduatın TL ve DTH olarak dağılımı üzerinde göstermekle beraber, mevduatın vade yapısını da etkilemektedir. 1993 sonu itibariyle toplam mevduatın % 29.5'i vadesiz, % 70.5'i bir ay ve daha uzun süreli vadelidir. Bu dağılım daha önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemektedir. 1992 yılında da toplam mevduatın (DTH'lar dahil) % 29.8'i vadesiz, % 70.2'si de vadedir. Ülkemizde son yıllarda vadesiz mevduatın toplam mevduat içindeki payı azalmakla beraber, 1993 yılında bu yönde belirgin bir gelişme olmamıştır.

Enflasyon beklentisi, faizlerin oynaklığı, son yıllarda mevduatın vadesini sürekli kısaltmakta, vadeli mevduatın daha çok kısa sürelerde yoğunlaşmasına neden ol-

maktadır. Özellikle vadeli mevduat 1 ve 3 ay vadeli hesaplarda toplanmaktadır. 1993 yıl sonu itibariyle vadeli mevduatın dağılımı, 1 ay vadeli % 25.6, 3 ay vadeli % 40.0, 6 ay vadeli % 16.2, 1 yıl vadeli % 18.1, 2-5 yıl vadeli % 0.1 şeklindedir. Bu dağılıma göre, bir önceki yıla kıyasla, 1 ay vadeli mevduatın payı % 15.0'dan % 25.6'ya, 6 ay vadeli mevduatın payı % 15.5'den hafifçe % 16.2'ye yükselirken, 3 ay vadeli mevduatın payı % 47.6'dan % 40.0'a, 1 yıl vadeli mevduatın payı % 21.8'den % 18.1'e gerilemiştir. Enflasyon beklentisinin, faiz riskinin yüksek olduğu dönemlerde, vadelerin kısalması, mevduatın daha kısa süreli hesaplarda toplanması doğal olmaktadır.

Tasarruf mevduatının vade dağılımında faizin etkisi daha belirgindir. 1993 yılında tasarruf mevduatının vade dağılımı 1992 yılı ile karşılaştırıldığında, vadesiz mevduatın payı % 13.4'den % 15.8'e, 6 ay vadeli tasarruf mevduatının payı % 8.3'den % 11.2'ye yükselirken, 1 aylık mevduatın payı % 12.1'den % 11.2'ye, 3 aylık mevduatın payı % 53.3'den % 50.3'e, 1 yıl vadeli tasarruf mevduatının payı ise % 12.8'den % 11.5'e gerilemiştir. 1 yıldan uzun süreli tasarruf mevduatının payı ise binde bir düzeyinin dahi altında olup, ihmal edilebilir boyuttadır. Yalnız vadeli tasarruf mevduatı tutarı dikkate alındığında, 3 ay vadeli mevduatın payı % 59.8'e ulaşmaktadır.

Verilerin ortaya koyduğu gibi, tasarruf mevduatı 1993 yılında da daha çok 3 ay vadeli hesaplarda yoğunlaşmıştır. 3 ay vadeli hesapların getirisi yüksek olduğu gibi, faiz riski daha az olup, kısa aralıklarla faiz değişimlerine uyum sağlamaya olanak vermektedir. 1993 yılında birikimlerin kısa süreli hesaplarda yoğunlaşması, anılan yıl ekonomide faizlerin yükselmesi beklentisi olduğunu da yansıtmaktadır.

1993 yılında DTH'ların vade dağılımı da bir önceki yıla göre değişmiş, DTH'lar da genelde vade kısalmıştır. DTH'lar içinde vadesiz hesapların payı % 22.1'den % 24.7'ye, 1 ay vadeli hesapların payı % 8.3'den % 8.9'a yükselirken, 3 ay vadeli hesapların payı da % 34.8'den % 33.9'a, 1 yıl vadeli hesapların payı da % 24.8'den % 22.9'a gerilemiş, 6 ay vadeli hesapların payı ise sırasıyla % 9.9 ve % 9.6 olmuştur. DTH'lar da, daha çok kısa vadeli hesaplarda yoğunlaşma eğilimini 1993 yılında da sürdürmüştür.

(xii) 1993 yıl sonunda bankaların (TCMB dışında) öz kaynakları (ödenmiş sermaye + yedek akçeler + değer artış fonu - birikmiş zararlar), dönem kârından bankaların bünyesinde bırakılanlar hariç, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 108.1 oranında artarak 69.609,4 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka öz kaynaklarında artış hızı cari fiyatlarla 1989 yılı sonrasında yavaşlama eğilimi gösterirken, bu eğilim 1993 yılında yön değiştirmiştir. Gerçekten 1989 yılında % 86.5'e kadar yükselmiş olan banka öz kaynaklarında artış hızı, 1990 yılında % 60.6'ya, 1991'de % 60.1'e, 1992 yılında da % 58.0'a geriledikten sonra 1993 yılında hızlı bir artışla % 108.1'e yükselmiştir. 1993 yılında banka grupları itibarıyla öz kaynak artış hızı farklı olmuştur. Cari fiyatlarla öz kaynak artış hızı kamusal sermayeli bankalarda % 175.2'ye yükselirken, ulusal sermayeli özel bankalarda % 89.4, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 87.2, kalkınma ve yatırım bankalarında % 56.8 oranında olmuştur. Kamusal sermayeli bankalar 1992 yılında öz kaynakları en yavaş artan banka grubu iken, 1993 yılında öz kaynakları en hızlı artan banka grubunu oluşturmuştur. Etibank ve Sümerbank'ın birikmiş zararlarının kapatılması, 1992 kârlarının yedek akçelerin atırılmasında kullanılması, ödenmiş sermayeleri-

nin artırılması, kamusal sermayeli bankaları, 1993 yılında öz kaynakları en hızlı artan banka grubu durumuna getirmiştir. Tüm banka gruplarında 1993 yılında öz kaynak artışı hızı, 1992 yılı düzeylerinin üstünde olmuştur.

(xiii) 1993 yılında bankaların (TCMB hariç) net aktif toplamı (aktif toplamından ödenmemiş sermaye ile birikmiş zararlar ve dönem zararı indirildikten sonra), bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 89.2 oranında artarak 1.048,0 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 1993 yılında bankalar genelinde net aktif artış hızı, cari fiyatlarla önceki yıllara göre hafifçe de olsa daha yüksek olup, 1990 yılında % 56.1 iken 1991 yılında % 73.7'ye, 1992 yılında % 87.3'e, 1993 yılında da % 89.2'ye yükselmiştir. 1993 yılında bankalar genelinde net aktif artış hızı, öz kaynak artış hızından daha yavaş olduğundan, Öz Kaynak/Net Varlık (Net Aktif) oranı, 1992 yılında yaklaşık % 6.0 iken, 1993 yılında % 6.6'ya yükselmiştir. Diğer bir deyişle bankalar genelde 1992 yılında varlıklarının % 6.0'ını öz kaynakları ile finanse ederlerken, 1993 yılında varlıklarının % 6.6'sını öz kaynakları ile finanse etmişlerdir. Öz Kaynak/Net Varlık oranının yükselmesi, bankalarda risk açısından olumlu bir gelişmedir. Böyle olmakla beraber Öz Kaynak/Net Varlık oranı 1991 yılında % 7.7 düzeyinde iken, 1993 yılında bu düzeye ulaşamamıştır.

Ticaret (veya mevduat) bankalarının (kalkınma ve yatırım bankaları dışındaki bankaların) net varlık toplamı, 1993 yılında cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 89.5 oranında artarak 973,4 trilyon TL olmuştur. Ticaret bankalarında da Öz Kaynak/Net Varlık (Aktif) toplamı oranı da % 5.8'den % 6.5'e yükselmiştir. Göstergeler, 1993 yılında bankaların mali yapılarının, öz kaynak açısından bir önceki yıla göre, bir ölçüde de olsa güçlendiğini ortaya koymaktadır. Ancak Öz Kaynak/Net Var-

lik oranında ulaşılan % 6.5 düzeyi öz kaynakların yaklaşık % 27.4'ünün değer artış fonundan oluştuğu dikkate alındığında yete- rli görülmemektedir.

(xiv) T.C. Merkez Bankası'nın banka- lara açmış olduğu krediler (reeskont ve avans kredileri) 1993 yılında bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 104.0 oranında artarak 8.674,6 milyar TL'den 17.691,5 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla % 91.8 oranında artış göstermiş idi. TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına ve ekonomideki kredi talebine göre değişmektedir. Gerçekten TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1987 yılında % 122.5 gibi olağanüstü boyutta arttıktan sonra, artış hızı 1988'de % 52.7'ye, 1989'da % 40.2'ye gerilemiş, 1990 yılında yeniden % 81.6'ya yükselmiş, 1991 yılında eksiye düştükten sonra 1992 yılında % 91.8, 1993 yılında da yaklaşık % 104.0 olmuştur.

Verilerin ortaya koyduğu, TCMB'nin bankacılık kesimine açmış olduğu krediler düzenli bir gelişme göstermemektedir. Bununla beraber TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı genelde düşme eğilimi içindedir. 1990 yılında TCMB kredilerinin banka kaynakları içindeki payı % 2.7, toplam mevduata oranı da % 4.8 iken, bu oranlar 1991 yılında sırasıyla % 1.5 ve % 2.7'ye düştükten sonra, 1992 yılında TCMB kredilerinin toplam banka kaynakları içindeki payı % 1.6'ya, mevduata oranı % 2.8'e, 1993 yılında da % 1.7 ve % 3.2'ye yükselmişse de, 1990 düzeyine dahi yaklaşmamıştır. Bankalar arası para piyasasının son yıllarda gelişmesi de TCMB kredilerinin banka kaynakları arasında payının azalmasını etkili olmaktadır.

(xv) 1993 yılında tüm banka kredileri

(kalkınma ve yatırım bankaları kredileri de dahil) cari fiyatlarla bir önceki yıla göre % 87.3 oranında artarak 231.532,1 milyar TL'den 433.706,9 milyar TL'ye yükselmiştir. 1993 yılında banka kredilerinde artış hızı, cari fiyatlarla, bir önceki yıla göre artmış, % 77.1'den % 87.3'e yükselmiştir. Banka kredilerinde artış hızı son yıllarda en yüksek düzeyine 1992 yılında ulaşmıştır. Banka kredilerinin cari fiyatlarla 1987 yılından bu yana artış hızı; 1987'de % 62.4, 1988'de % 48.3, 1989'da % 65.9, 1990'da % 73.8, 1991'de % 63.4, 1992'de % 77.1 ve 1993 yılında da % 87.3 olmuştur.

Mevduat veya ticaret bankaları olarak nitelendirilen bankaların kredileri 1993 yılında cari fiyatlarla % 88.0 oranında artarak 388.153,6 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise ticaret bankalarının kredileri % 79.2 oranında artış göstermiş idi. 1993 yılında ticaret bankaları kredilerinde artış hızı, banka kredileri genelinden daha yüksektir.

1993 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri ise cari fiyatlarla bir önceki yıla göre, % 81.8 oranında artarak 25.049,3 milyar TL'den 45.553,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri 1992 yılında cari fiyatlarla % 62.3 oranında artış göstermiş idi. 1993 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredileri artış hızında, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla belirgin bir artış olmuştur. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı 1989 yılında % 56.0, 1990'da % 52.5 iken, 1991 yılında % 63.5'e yükselmiş, 1992 yılında hafifçe % 62.3'e geriledikten sonra 1993 yılında % 81.8 oranında artışla en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

(xvi) 1993 yılında bankalarda toplam mevduat artış hızı, kredilerdeki artış hızından daha yavaş olmuştur. Bankalarda

toplam mevduat % 78.4 oranında artarken, kredilerde artış hızı % 87.3 olmuştur. Mevduatın kredilerden daha yavaş artması sonucu ticaret bankalarında Kredi/Toplam Mevduat (DTH'lar dahil) % 71.2'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise bu oran % 67.6 düzeyinde idi. 1993 yılında ticaret bankalarında Kredi/Toplam Mevduat oranı bir önceki yıla göre yükselmiştir. Son yıllarda Kredi/Toplam Mevduat oranında yükseliş gözlenmektedir. 1988 yılında % 62.0 düzeyinde olan Kredi/Toplam Mevduat oranı 1993 yılında % 71.2'ye kadar yükselmiştir. Oranın yükselmesinde, bankaların mevduat dışı kaynaklara giderek daha çok başvurmaları etkili olmaktadır.

1993 yılında ticaret bankalarının Krediler/Varlık Toplamı oranı, bir önceki yıla göre, % 40.2'den hafifçe % 39.9'a gerilemiştir. 1993 yılında ticaret bankaları 1992 yılına göre, kaynaklarının daha az bir bölümünü kredilendirmede kullanmışlardır. Son yıllarda ticaret bankalarının da kaynaklarının görece olarak daha az bölümünü kredilere ayırdıkları gözlenmektedir.

(xvii) Bankalar son yıllarda kaynaklarının önemli bir bölümünü devlet iç borçlanma senetleri (DİBS'ne) yatırımlarında kullanmaya başlamışlar, DİBS'lerin banka aktifleri içindeki payı yükselmiş, banka aktiflerinin yapısı (bileşimi) değişmiştir. Bankaların Menkul Değerler Portföyü, 1993 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 88.3 oranında artış göstermiş, portföyün (cüzdanın) ticaret bankaları aktifleri içindeki payı yaklaşık % 12.0 olmuştur. Buna Kanuni Yedek Akçeler Karşılığı Devlet Tahvili Hesabı da eklendiğinde, portföyün aktif içindeki boyutu % 12.7'ye yükselmektedir. Bankalar bir yandan dispo-nibilite oranını tutturabilmek için TL mevduatlarının (bankalar mevduatı hariç) % 30.0'ını devlet tahvili ve Hazine bono-

larına yatırırken, diğer yandan özellikle repo işlemleri yapabilmek için de serbest bir portföye sahip bulunmaktadır. Türkiye'de DİBS'lerin başlıca alıcıları bankalar olup, 1993 yılı sonu itibariyle dolanımda bulunan DİBS'lerin yaklaşık 2/3'ünün bankalarca satın alındığı hesaplanmaktadır.

(xviii) 1993 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları (zararlar indirildikten sonra) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 140.3 oranında artarak 11.727,4 milyar TL'den 28.182,2 milyar TL'ye yükselmiştir. 1992 yılında ise bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı (dönem zararları ve vergi karşılığı indirildikten sonra) cari fiyatlarla % 108.3 oranında, reel olarak da % 28.5 oranında artmış idi. 1993 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları toplamında cari fiyatlarla artış hızı % 108.3'den % 140.3'e yükselirken, reel olarak da artış hızı % 28.5'den % 51.7'ye yükselmiştir. Son yıllarda banka kârlarında artış hızı, cari fiyatlarda dahi düzenli bir gelişme göstermemekte, % 140.3 ile % 13.2 arasında değişmektedir. Banka kârlarında cari fiyatlarla artış hızları; 1986'da % 74.5, 1987'de % 96.0, 1988'de % 89.0, 1989'da % 13.2, 1990'da % 101.8, 1991'de % 45.0, 1992'de % 108.3 ve 1993 yılında da % 140.3 olmuştur. Son yıllarda banka kârları en yüksek artış hızına gerek cari fiyatlarla gerek reel olarak 1993 yılında ulaşmıştır.

1993 yılında bankaların net birleştirilmiş kârlarının büyük boyutta artışı, bankaların kârlılık oranlarını olumlu yönde etkilemiştir. Bankaların öz sermaye kârlılık oranı (Net Kâr/Yıl Sonu Öz Sermaye Tutarı) 1993 yılında bir önceki yıla göre % 35.1'den % 40.5'e yükselmiştir. 1993 yılında bankalarda öz sermaye cari fiyatlarla % 108.1 oranında artarken, net kâr toplamında artış hızının % 140.3'e ulaşması,

bankalar genelinde öz sermaye kârlılık oranının % 40.5'e yükselmesine olanak vermiştir.

1993 yılında bankalar genelinde öz sermaye kârlılığı % 40.5 olmakla beraber, banka grupları itibariyle öz sermaye kârlılığı farklıdır. Ticaret bankaları genelinde öz sermaye kârlılığı % 42.3, kalkınma ve yatırım bankalarında % 21.2'dir. 1992 yılında ise öz sermaye kârlılığı ticaret bankaları genelinde % 37.8, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda % 14.0 idi. Açıklanan bilânçolar 1993 yılında hem ticaret (mevduat) hem de kalkınma ve yatırım bankalarının öz sermaye kârlılığının bir önceki yıla göre arttığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu artış kalkınma ve ticaret bankalarında daha belirgin iken, ticaret bankaları grubunda sınırlı kalmıştır. Böyle olmakla beraber, ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı, kalkınma ve yatırım bankaları grubuna kıyasla 1993 yılında da çok daha yüksek düzeyde bulunmaktadır.

1993 yılında ticaret bankaları arasında da banka grupları itibariyle kârlılık oranları farklıdır. Öz sermaye kârlılığı yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 56.7'ye yükselirken, özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında % 43.1, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 39.5 olmaktadır. Bir önceki yıla karşılaştırıldığında, öz sermaye kârlılığının yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 80.0'dan % 56.7'ye, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 43.7'den % 39.5'e gerilediği, buna karşı özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında % 31.9'dan % 43.1'e yükseldiği görülmektedir. 1993 yılında kamusal sermayeli ticaret bankalarında öz kaynak artış hızı % 175.2'ye ulaşırken, birleştirilmiş net bilanço kârında artışın cari fiyatlarla % 148.4 düzeyinde olması, öz sermaye kârlılığında hafifçe de olsa düşüşe yol açmıştır. Özel sermayeli ticaret banka-

larında öz kaynak artışının % 89.4 düzeyinde olmasına karşın, birleştirilmiş net bilanço kârının cari fiyatlarla % 156.6 oranında artması, öz sermaye kârlılığının % 31.9'dan % 43.1'e yükselmesine olanak vermiştir.

Yabancı sermayeli ticaret (mevduat) bankalarında öz sermaye kârlılık oranının daha yüksek oluşunda veya görüntüsünde, bu gruba giren bankalardan ülkemizde şube açarak faaliyette bulunanların dar mükellef statüsünde olmaları nedeniyle 1992 yılı sonuna kadar yasal olarak yeniden değerlendirme yapamamaları, etkili olmuştur. Yeniden değerlendirme yapamayan veya değer artış fonu öz sermaye toplamı içinde önemli yer tutmayan kuruluşlarda öz sermaye kârlılığının daha yüksek hesaplanması olağandır. Özel sermayeli ve kamusal sermayeli ulusal ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığının görece olarak düşük olması veya düşük görünmesinin nedenlerinden biri de, söz konusu bankaların öz sermayeleri veya öz kaynakları içinde yeniden değerlendirme artış fonu ve değer artış karşılıklarının önemli tutarlara ulaşmasıdır. Değer artış fonları ve değer artış karşılıkları doğrudan yeni bir kaynak girişi sağlamadığı halde, öz sermaye tutarını arttırdığından, öz sermayeleri içinde değer artış fonu büyük paya sahip bankalarda öz sermaye kârlılığı görece olarak düşük hesaplanmaktadır.

1993 yılında bankaların faiz gelirleri, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 70.9 oranında artmış, net faiz marjları (Net Faiz Gelirleri/Alınan Faizler) ise % 30.2'den % 40.3'e yükselmiştir. 1993 yılında bankaların faiz gelirlerinde artış hızı cari fiyatlarla % 87.8'den % 70.9'a gerilerken, net faiz gelirlerinde (faiz gelirleri eksi faiz giderleri) artış hızı % 81.4'den % 128.0'a yükselmiş, bunun sonucu faiz marjı 10 puan düzeyinde artmıştır.

Bankalar 1993 yılında da TCMB'nin tanıdığı sınırlar içerisinde dövizde açık (short) pozisyonda çalışmışlar, faiz arbitrajı yapmışlardır. Daha açık bir deyişle, yabancı para ile borçlanıp, bunu TL olarak plase etmişler, TL krediyi dönüştürmüşlerdir. Bankaların dövizde açık pozisyonları, 1993 yılı sonu itibariyle 4,6 milyar US Dolar'a ulaşmıştır. Bankalarda genelde döviz pozisyon açığının oluşu, net faiz gelirini yükseltirken, kur farkları nedeniyle kambiyo zararlarını da artırmaktadır. Nitekim 1993 yılında bankaların net kambiyo zararları bir önceki yıla göre, yaklaşık % 260.0 oranında artarak 24.165,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Bankaların kullanmış oldukları dış kredilerin maliyeti yalnız faiz giderlerine değil, kambiyo zararlarına da yansımıştır.

1993 yılında bankaların kârlarını artıran önemli etmenlerden biri, sermaye piyasası işlemleri gelirleri olmuştur. Bankalar genel olarak 1993 yılında sermaye piyasası işlemlerinden net 13.604,3 milyar TL kâr sağlamışlardır. 1993 yılında bankaların sermaye piyasası işlemlerinden sağladıkları net kâr, cari fiyatlarla bir önceki yıla göre, % 163.3 oranında artış göstermiştir.

1993 yılında bankaların birleştirilmiş net bilanço kârları % 140.3 oranında artarken, net varlıklarda (aktifin) artış hızının % 89.2 oluşu, kânn varlıklardan daha hızlı artması, varlık kârlılık oranının (Net Kâr/Toplam Varlık) % 2.1'den % 2.7'ye yükselmesine olanak vermiştir. 1992 yılında da varlık kârlılığı bankalar genelinde % 1.9'dan % 2.1'e yükselmişti.

1993'de banka grupları itibariyle varlık (aktif) kârlılığı da farklıdır. Varlık kârlılığı yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 4.0'a çıkarken, özel sermayeli

ticaret bankalarında % 2.9, kamusal sermayeli ticaret bankalarında % 2.5 olmaktadır. Verilere göre, 1993 yılında varlık kârlılığı, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 5.8'den % 4.0'a gerilerken, kamusal sermayeli bankalarda % 1.4'den % 2.5'e, özel sermayeli ticaret bankalarında % 2.4'den % 2.9'a yükselmiştir.

(xix) Açıklanan bilançolara göre, 1993 yılı sonu itibariyle bankaların tahsili gecikmiş alacaklarının net tutarı, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 69.2 oranında artarak 3.148,5 milyar TL'den 5.326,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Diğer bir deyişle bankaların 1993 yıl sonu itibariyle henüz karşılık ayırmadıkları tahsili gecikmiş alacaklarının net tutarı 5,3 trilyon TL'yi aşmıştır. Bankaların 1993 sonu itibariyle toplam kredilerinin 433,7 trilyon, net kârlarının yaklaşık 28,2 trilyon TL, öz kaynaklarının 63,5 trilyon TL olduğu dikkate alındığında, tahsili gecikmiş alacakların ulaştığı boyut, bankacılık sistemini riske sokacak ağırlıkta gözükmemektedir. Ancak, banka bilançolarında gösterilen Tahsili Gecikmiş Alacaklar tutarının gerçekçiliği, ayrılan karşılıkların yeterliliği tartışma konusudur. Bilançolarda görülen tutar ne olursa olsun, Türk bankacılık sisteminin boyutu kesin olarak bilinmeyen bir donuk veya batık kredi sorunu vardır. 1991 yılında tahsili gecikmiş alacaklar net tutarı % 150.0 oranında artmışken, 1992 yılında artışın % 27.3 oranına inmesine karşın, 1993 yılında yeneden % 69.2'ye yükselmiştir. Bankaların genelde çeşitli yöntemlerle tahsili gecikmiş alacaklarını bilançolarında olduğundan daha az gösterdikleri de bir gerçek-
tır.

(xx) Bankaların vergi yükü, asgari Kurumlar Vergisi uygulaması nedeniyle, 1993 yılında önceki yıllara göre artmıştır.

1993 yılında bankaların ayırdıkları vergi karşılıklarının vergi öncesi kârları toplamına oranı % 16.6 olmuştur. Bankalarda Vergi Karşılığı/Vergi Öncesi Kâr oranı 1990'da % 10.7, 1991'de % 8.0, 1992 yılında % 14.3 düzeyinde idi.

Açıklanan veriler, bankacılık sektörünün tüm göstergeler (öz kaynak, varlık, kredi ve kâr artış hızları) açısından 1992 yılına göre, 1993 yılında daha iyi bir başa- rım (performans) gösterdiğini ortaya koymaktadır.

II. SAYISAL BİLGİLER VE DEĞERLENDİRMELER

Türkiye Bankalar Birliği'nin «Bankalarımız 1993» isimli 180 no.lu yayını ile TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası)'nın «1993 Yıllık Raporu»ndan yararlanarak 1993 yılında banka, mevduat ve krediler alanında gelişmeler, aşağıdaki bölümde ayrıntılı ve sayısal olarak açıklanmıştır.

A. Kurumsal Gelişmeler

1 – Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar

1993 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı (TCMB dahil) 71'dir. 1993 sonu itibariyle faaliyetini sürdüren bankalar aşağıdaki şekilde ayrıma tabi tutulabilir (Tablo I).

1993 yılı sonunda ülkemizde faaliyette bulunan bankalar işlevlerine göre, biri emisyon bankası (Merkez Bankası), 58'i ticaret veya mevduat bankası, 12'si de kalkınma ve yatırım bankası türündedir. Mülkiyet açısından TCMB dahil 10'u kamusal sermayeli banka, 38'i özel sermayeli ulusal banka, 23'ü de yabancı sermayeli bankadır.

1993 yılında ülkemizde faaliyette bulunan banka sayısı, 1992 yıl sonuna göre sadece 1 artmıştır. 1992 yılında kuruluş izni almış olan Eurocredit Türk-Fransız Ticaret Bankası 1993 yılında faaliyete

TABLO I
Türkiye'de Faaliyette Bulunan Bankalar
(1993 Sonu İtibariyle)

Bankalar	Sayı
- Emisyon Bankası (T.C. Merkez Bankası)	1
- Ticaret (Mevduat) Bankaları	58
• Ulusal Bankalar	38
Kamusal Sermayeli Bankalar	6
Özel Sermayeli Bankalar	32
• Yabancı Sermayeli Bankalar	20
- Kalkınma ve Yatırım Bankaları	12
• Ulusal Bankalar	9
Kamusal Sermayeli Bankalar	3
Özel Sermayeli Bankalar	6
• Yabancı Sermayeli Bankalar	3
Toplam	71

geçmiştir. 1993 yılında bankalarda, önemli olmasa da statü ve unvan değişiklikleri olmuştur. 1993 yılının ilk yarısında Koç-Amerikan Bank A.Ş.'nin unvanı Koçbank A.Ş. olarak değişmiş, Türkiye'de faaliyette bulunan Osmanlı Bankası A.Ş. de 1863 yılında kurulmuş Osmanlı Bankası'ndan ayrı bir tüzel kişilik kazanmıştır.

1994 yılı başlarında para piyasalarında başlayan bunalım, bankacılık kesimini derinden etkilemiş, yılın ilk yarısında T. Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası (TYT Bank), Marmara Bankası ve T. İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank)'nın bankacılık faaliyeti yapma izinleri kaldırılmış, böylece faaliyette bulunan banka sayısı (TCMB dahil) 68'e inmiştir.

2 - Şube Sayısı

1993 yılında banka şube sayısı (yurt dışı ve TCMB şubeleri dahil) bir önceki yıla göre 22 artarak 6250'ye yükselmiştir. 1993 yılında banka şube sayısında artış binde 4 gibi çok sınırlı bir boyutta kalmıştır. 1993 sonu itibariyle yurt dışı şube sayısı (TCMB dışında) 6212, yurt dışı şube sayısı ise 16'dır. Bu sayıya TCMB'nin yurt içindeki 22 şubesi de dahil edildiğinde, yurt dışı şube sayısı 6234'e yükselmektedir. Yurt içinde faaliyette bulunan şubelerin (TCMB dışında) % 99.7'si ticaret bankalarına, ancak binde 3'ü kalkınma ve yatırım bankalarına ait bulunmaktadır. Ticaret bankalarının yurt dışı şubelerinin dağılımı da % 49.7 özel sermayeli ulusal bankalar, % 48.2 kamusal sermayeli bankalar ve % 2.1 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir.

1970-1993 döneminde banka şube sayısındaki gelişmeler «Tablo II»de verilmiştir.

1980'li yılların başlarından itibaren Türkiye'de şube sayısı durağan hale gelmiştir. Nitekim banka şube sayısı 1981 yılında 6265 iken, 1993 yılı sonunda da 6250'dir. Ancak, 1990'lı yılların başlarında gözlenen banka şube sayısında azalma eğilimi 1993 yılında durmuştur. Önümüzdeki yıllarda da banka şube sayısında; (i) bankaların artan maliyetler karşısında daha rasyonel bir şube açma politikası izlemeleri, (ii) mevduatın pahalı bir kaynak halini alması sonucu şube ban-

TABLO II
Banka Şube Sayısındaki Gelişmeler
(1970-1993)

Yıllar	Şube Sayısı	Yıl İçinde Açılan Şube Sayısı	Artış Oranı (%)
1970	3210	262	8.8
1971	3427	217	6.8
1972	3682	255	7.4
1973	4023	341	9.3
1974	4425	402	10.0
1975	4605	180	4.1
1976	4835	230	5.0
1977	5238	403	8.3
1978	5484	247	4.7
1979	5769	284	5.2
1980	5975	206	3.6
1981	6265	290	4.8
1982	6375	110	1.7
1983	6284	(91)	(1.4)
1984	6226	(58)	(0.9)
1985	6292	66	1.1
1986	6372	80	1.3
1987	6441	69	1.1
1988	6552	111	1.7
1989	6617	65	1.0
1990	6584	(33)	(0.5)
1991	6501	(83)	(1.3)
1992	6228	(273)	(4.2)
1993	6250	22	0.4

kacılığının çekiciliğini yitirmesi, (iii) büyük bankaların yurt çapında örgütlenmelerini hemen hemen tamamlamış olmaları ve (iv) elektronik bankacılığa geçiş sonucu şube anlayışının değişmesi ve ATM'lerin yaygınlaşması sonucu; önemli bir artış beklenmemektedir.

1993 yılında göreceli olarak az gelişmiş yörelerde banka şube sayısı azalırken, yeni açılan şubelerin Marmara Bölgesi'nde, özellikle İstanbul'da yoğunlaşması sonucu, Marmara bölgesi'nin yurtiçi şubeler içindeki payı % 29.8'den % 30.8'e yükselmiş, diğer bölgelerin payları, Orta Kuzey ve Akdeniz bölgeleri dışında, bir önceki yıla göre bindelerle ifade edilen çok sınırlı boyutta azalış göstermiştir.

Banka şubelerinin bölgeler arası dağılımı 1964-1993 yılları arasında karşılaştırmalı olarak «Tablo III»de verilmiştir.

Banka şubelerinin bölgesel dağılımı, 1964-1993 gibi daha geniş bir za-

man boyutu içinde incelendiğinde, banka şubelerinin ülkenin gelişmiş yörelerinde, özellikle büyük kentlerde yoğunlaşmakta olduğu daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Gerçekten Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Güney ve Orta Doğu gibi 32 ili kapsayan gerice yörelerdeki şubelerin, yurtiçi banka şube sayısına oranı 1964 yılında % 21.0 iken, bu oran 1993 yılı sonunda % 16.3'e gerilemiştir. Buna karşın 3 büyük ilimizdeki (İstanbul 1397, Ankara 536, İzmir 495) banka şube sayısı ise % 38.9'u oluşturmaktadır.

B. Banka Kaynakları

Ticaret bankalarının ana kaynağını, son yıllarda payı bir ölçüde azalmakla beraber, mevduat (Döviz Tevdiat Hesapları ile mevduat sertifikası dahil) oluşturmaktadır. Mevduatın yanı sıra öz kaynaklar, TCMB kredileri, dış krediler, fonlar, repo işlemleri, bankalar arası para piyasasından (İnterbank) sağlanan kaynaklar da

T A B L O III
Banka Şubelerinin Bölgelerarası Dağılımı

Bölgeler	1964		1989		1990		1991		1992		1993	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Orta Kuzey	261	13.7	1013	15.3	984	15.0	980	15.1	934	15.0	938	15.1
2. Ege	360	18.9	1337	20.3	1323	20.1	1301	20.1	1243	20.0	1223	19.6
3. Marmara	548	28.7	1840	27.9	1862	28.4	1858	28.7	1852	29.8	1921	30.8
4. Akdeniz	162	8.5	619	9.4	640	9.7	624	9.6	602	9.7	610	9.8
5. Kuzey Doğu	82	4.3	197	3.0	193	2.9	192	3.0	173	2.8	169	2.7
6. Güney Doğu	101	5.3	238	3.6	238	3.6	236	3.6	218	3.5	214	3.4
7. Karadeniz	176	9.2	620	9.4	602	9.2	583	9.0	537	8.6	526	8.4
8. Orta Doğu	99	5.2	288	4.3	281	4.3	276	4.3	254	4.1	244	3.9
9. Orta Güney	118	6.2	447	6.8	441	6.7	431	6.6	400	6.5	389	6.3
Toplam	1907	100.0	6599	100.0	6564	100.0	6481	100.0	6213	100.0	6234	100.0

Not: TCMB şubeleri dahil, bankaların yurt dışı şubeleri hariç.

banka kaynakları arasında yer almaktadır. 1992 yılında bu kaynaklara VDMK (Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler) de eklenmiştir. Bankaların başlıca kaynaklarında 1993 yılında gözlenen gelişmeler, aşağıda açıklanmıştır.

1 – Öz Kaynaklar

Ülkemizde bankaların öz kaynakları toplamı (TCMB dışında) ayrıntısı «Tablo IV»de gösterildiği gibi, 1993 yılı sonu itibarıyla 69.609,4 milyar TL'dir. TCMB da da-

hil edildiğinde, bankacılık sisteminin öz kaynakları toplamı 70.912,5 milyar TL'ye yükselmektedir.

1993 yılında banka öz kaynakları (TCMB dışında) bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 108.1 oranında artış göstermiştir. TCMB da dahil edildiğinde öz kaynak artış oranı % 107.1 olmaktadır. Bir önceki yıl ise banka öz kaynaklarında artış oranı, TCMB dışında % 58,0, TCMB dahil % 58.6 olmuş idi. 1993 yılında bankalarda öz kaynak artışı cari fiyatlarla son yıllarda en yüksek artış hızına 1993 yılında

TABLO IV
Bankaların Özkaynakları (Milyar TL)
(1993 Sonu İtibarıyla)

Bankalar	İtibari Sermaye	Ödenmiş Sermaye	Yedek Akçeler	Değer Artış Fonu	Birk. Zararlar	Özkaynak Toplamı
A. Ticaret Bankaları						
- Kamusal Sermayeli	20.859,0	12.614,0	5.011,4	6.725,5	77,2	24.273,4
- Özel Ulusal Sermayeli	20.095,0	21.114,5	5.122,3	10.256,4	9,9	36.483,3
- Yabancı Sermayeli	2.155,4	2.155,4	298,4	408,0	96,9	2.764,9
Ticaret Bankaları Toplamı	45.100,4	35.883,9	10.432,1	17.389,6	184,0	63.521,6
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları						
- Kamusal Sermayeli	8.100,0	3.809,6	536,9	584,6	-	4.931,1
- Özel Ulusal Sermayeli	1.030,0	788,4	97,3	103,0	2,0	986,7
- Yabancı Sermayeli	64,0	64,0	69,0	37,0	-	170,0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Toplamı	9.194,0	4.662,0	703,2	724,6	2,0	6.087,8
C. Bankalar Toplamı	54.294,4	40.545,9	11.135,3	18.114,2	186,0	69.609,4
D. TC. Merkez Bankası	25,0	25,0	574,1	704,0	-	1.303,1
Genel Toplam	54.319,4	40.570,9	11.709,4	18.818,2	186,0	70.912,5

Notlar: (1) 1993 yılı kârından yedek akçelere eklenecek bölüm özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(2) Karşılıklar, serbest karşılık niteliğinde de olsa özkaynaklara dahil edilmemiştir.

(3) Elbank, Sümerbank, kamusal sermayeli ticaret bankalarına dahildir.

(4) Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarına, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank), Türkiye Kalkınma Bankası, İller Bankası dahildir.

(5) Zararlar, dönem zarar ile kapatılmamış geçmiş yıllar zararlarını kapsamaktadır.

ulaşmıştır. Bu artışta, geçen yıllarda öz kaynakları negatif olan Etibank ve Sümerbank'ın zararlarının kamuca üstlenilmesi etkili olmuştur.

«Tablo IV»de yer alan rakamlara, Etibank ve Sümerbank ile kalkınma ve yatırım bankaları da dahil bulunmaktadır. Çok amaçlı kuruluşlarla kalkınma ve yatırım bankaları hariç tutulurlarsa, salt ticaret bankaları olarak nitelendirilebileceğimiz bankaların 1970-1993 döneminde öz kaynaklarındaki gelişmeler «Tablo V»de gösterilmiştir.

Ticaret bankaları grubunun öz kaynakları 1993 yılında bir önceki yıla gö-

TABLO V
Ticaret Bankalarının
Özkaynaklarındaki Gelişmeler
(1970-1993)

Yıllar (*)	Ticaret Bankalarının Öz Sermayeleri (Milyar TL)	Önceki Yıla Göre Artış Oranı
1970	3,3	-
1971	4,0	% 20
1972	4,3	% 8
1973	5,3	% 22
1974	5,6	% 7
1975	6,5	% 16
1976	8,1	% 25
1977	10,2	% 27
1978	12,2	% 20
1979	18,2	% 49
1980	27,6	% 51
1981	86,7	%214
1982	150,2	% 73
1983	272,2	% 81
1984	427,1	% 57
1985	623,2	% 46
1986	917,0	% 47
1987	1.761,1	% 92
1988	3.415,1	% 94
1989	6.191,2	% 81
1990	11.037,0	% 78
1991	18.269,5	% 66
1992	32.489,8	% 78
1993	61.911,1	% 91

(*) T.C. Merkez Bankası, Sümerbank, Etibank, yatırım ve kalkınma bankaları hariç.

re, cari fiyatlarla yaklaşık % 91.0 oranında artarak 61.911,1 milyar TL'ye yükselmiştir. Bir önceki yıl ise salt ticaret bankası olarak nitelendirdiğimiz bankalarda öz kaynak artışı, cari fiyatlarla % 76 dolayında idi. Bu karşılaştırma da 1993 yılında bankacılık sektöründe öz kaynak artışında hızlanmanın büyük ölçüde Etibank ve Sümerbank'ın zararlarının kapatılmasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Ticaret bankalarında son yıllarda öz kaynak artışının önemli bir bölümü yeniden değerlendirmeden kaynaklanmaktadır. Nitekim ödenmiş sermayeye yapılan eklemeler dışında değer artış fonu «Tablo V» kapsamına giren ticaret bankalarında 1993 yılı sonunda 17.379,1 milyar TL'ye yükselmiş ve öz kaynakların % 28.1'ini oluşturmuştur. Bir önceki yıl salt ticaret bankalarında değer artış fonunun öz sermaye içindeki payı % 29.0 idi.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın belirlemiş olduğu «Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Aktifler, Gayri Nakdi Krediler, Yükümlülükler» oranı bankalar için zorunlu sermaye tutarlarını önemli ölçüde artırmış bulunmaktadır. Ayrıca, bankalarda öz kaynağın; genel kredi hacmi, bir gerçek ve tüzel kişiye açılabilir kredi sınırları, iştiraklere verilebilecek krediler, iştirakçilere ayrılacak sermaye tutarı, limit dahili verilecek teminat mektupları, bankaların edinebilecekleri taşınmaz mallar için bir sınır, ölçü oluşturması; bankaları, daha fazla öz kaynakla çalışmaya zorlamaktadır. Bankaların öz kaynakları, banka alacaklılarına karşı da bir güvence oluşturduğundan, bankaya itibar ve prestij de kazandırdığından, yasal zorunluluklar dışında banka işletmeciliğinin gerekleri de bankalarda öz kaynakların sürekli artmasına yol açmaktadır.

Genel olarak ticaret bankalarında (Sünerbank ve Etibank dahil) öz kaynak yapısı incelendiğinde, öz kaynağın % 56.5'ini ödenmiş sermaye, % 16.1'ini yedek akçeler (birikmiş zararlar indirildikten sonra), % 27.4'ünü de değer artış fonu (değer artış karşılıkları dahil) oluşturmaktadır. Gerçekte değer artış fonunun öz kaynaklar içindeki payı, bankaların bir bölümünde değer artış fonları kısmen ödenmiş sermayeye eklenmiş olduğundan, bu düzeyin de üstündedir.

Ticaret bankaları genelinde öz kaynağın yapısı 1993 yılında bir önceki yıla göre değişmiş, ödenmiş sermayenin payı % 64.1'den % 56.5'e, değer artış fonunun payı da % 33.2'den % 27.4'e gerilerken, yedek akçelerin payı % 2.7'den % 16.1'e yükselmiştir. 1993 yılında bankaların kârlarının önemli bir bölümünü yedek akçelere eklemeleri, dönem zararının çok sınırlı boyutta kalışı, Etibank ve Sünerbank'ın zararlarının kapatılması, öz kaynak yapısında değişikliğe yol açmıştır.

Kamusal sermayeli ticaret bankaları ile özel sermayeli ticaret bankalarının öz kaynak yapıları, 1993 yılında da önceki yıllara göre azalmakla beraber, farklı görünülmektedir. Kamusal sermayeli ticaret bankalarında öz kaynakların % 52.0'ini ödenmiş sermaye, % 27.7'sini değer artış fonu oluşturmaktadır. Özel sermayeli ticaret bankalarının 1993 sonu itibarıyla öz sermaye yapısı ise % 57.9 ödenmiş sermaye, % 14.0 yedek akçe ve % 28.1 değer artış fonu şeklindedir. 1993 yılında özellikle kamusal sermayeli ticaret bankalarının öz kaynak yapısı değişmiş, değişme özel sermayeli ticaret bankalarında sınırlı boyutta kalmıştır. Kamusal sermayeli bankalarda öz kaynaklar içinde ödenmiş sermayenin payı % 77.4'den % 52.0'a, değer artış fonunun payı da % 46.6'dan % 27.7'ye gerilerken,

yedek akçelerin payı eksi % 19.0'dan artı % 20.3'e yükselmiştir.

Özel sermayeli ticaret bankalarında ödenmiş sermayenin payı % 55.6'dan % 57.9'a yükselirken, değer artış fonunun payı % 30.2'den % 28.1'e gerilemiş, yedek akçelerin payı ise sırasıyla % 14.2 ve % 14.0 olarak hemen hemen değişmemiştir. Görülüyor ki, birikmiş zararların kapatılması nedeniyle kamusal sermayeli ticaret bankalarının öz sermaye yapıları bir önceki yıla göre belirgin bir şekilde değişirken, özel sermayeli ticaret bankalarında değişimler çok sınırlı boyutta olmuş, hemen hemen yapı değişmemiştir.

Yabancı bankalar özellikle 1980 yılından sonra ülkemize gelmiş olduklarından ve kârlarının önemli bir bölümünü ana merkezlerine transfer ettiklerinden, söz konusu bankalarda yeterli bir yedek akçe birikimi olmamıştır. Ayrıca, dar mükellef olan, ülkemizde şube açarak faaliyette bulunan yabancı bankaların, 1992 öncesinde yeniden değerlendirme hakları da olmadığından, büyük boyutlu değer artış fonları da oluşmamıştır. Bu nedenlerle yabancı ticaret bankalarının öz kaynaklarının 1993 yılı sonu itibarıyla oluşumu % 78.0'ı ödenmiş sermaye, % 7.3'ü yedek akçe, % 14.7'si değer artış fonu şeklindedir. Yabancı bankalarda ödenmiş sermaye, öz kaynakların ana ögesini oluşturmaktadır.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda ise öz kaynak yapısı % 76.6 ödenmiş sermaye, % 11.5 yedek akçeler, % 11.9 değer artış fonu biçimindedir. Kalkınma ve yatırım bankalarında ödenmiş sermayenin öz kaynaklar içindeki payı, bu tür bankacılığın gereği görece olarak yüksektir.

2 - Mevduat

Son yıllarda görece önemi bir ölçüde azalmakla beraber, yine de ticaret bankalarının en önemli kaynağını mevduat oluş-

turmaktadır. 1993 yılında toplam kaynakların yaklaşık % 60.0'ını oluşturan mevduatları geliştirmeler, ayrıntılı olarak aşağıda açıklanmıştır.

a) Mevduatta Gelişmeler (Genel Olarak)

1993 yıl sonunda genel mevduat hacmi, diğer bir deyişle TL mevduat ile Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar) toplamı, bir önceki yıl sonuna göre, cari fiyatlarla % 78.4 oranında artarak 544.965,8 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bir ön-

ceki yıl ise toplam mevduat % 81.1 oranında artış göstermiş idi. 1993 yılında TL mevduat % 71.1 oranında artarken, DTH'larda artış % 91.1 oranında olmuştur. 1992 yılında ise TL mevduat cari fiyatlarla % 68.3 oranında artış gösterirken, DTH'lar % 108.1 oranında artmış idi.

1970-1993 döneminde TL mevduatında gelişmeler, mevduat türleri itibariyle, ayrıntılı olarak, «Tablo VI»da verilmiştir. 1985 yılından itibaren mevduat ayrımı değişikliğinden, tablo iki bölümlü, 1985 öncesi ve sonrası olarak düzenlenmiştir.

TABLO VI/A
TL Mevduatta Gelişmeler (Milyon TL)
1970-1984

Yıllar	Tas. Mev.		Tic. Mev.		Res. Mev.		Bank. Mev.		Toplam Mev.	
	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art. Or.	Tutar	Art.Or.
1970	25.043	20	7.270	20	3.933	19	1.817	60	38.063	19
1971	33.229	33	9.462	30	5.785	47	3.099	70	51.575	35
1972	42.103	27	12.978	37	7.913	37	7.879	154	70.873	37
1973	53.523	27	16.212	25	10.498	33	4.238	(46)	84.464	19
1974	64.604	21	22.836	41	11.628	11	3.525	(17)	102.593	21
1975	82.866	28	32.374	42	17.134	47	16.375	365	148.749	45
1976	97.409	18	45.357	40	20.080	17	30.940	89	193.785	30
1977	123.245	26	63.936	41	26.080	30	30.276	(2)	243.537	26
1978	160.757	30	87.280	36	35.348	36	39.531	31	322.916	33
1979	237.200	47	155.976	79	50.925	44	45.916	16	490.017	52
1980	385.812	63	286.963	84	84.125	65	56.859	24	813.758	66
1981	909.152	136	469.798	64	157.391	87	111.758	97	1.648.099	103
1982	1.513.943	67	660.088	40	220.334	40	220.436	97	2.614.801	59
1983	1.943.851	28	819.749	24	365.255	66	257.906	17	3.386.761	30
1984	3.270.778	68	1.169.290	43	571.042	56	363.281	41	5.374.391	59

TABLO VI/B
TL Mevduatta Gelişmeler (Milyar TL)
1985-1993

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmî Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Sair Mevduat	Toplam Mevduat
1985	4.187,1	668,2	1.911,7	886,4	780,2	380,2	8.813,8
1986	5.752,6	787,7	3.192,3	1.325,3	1.654,3	523,1	13.235,3
1987	6.929,2	1.392,1	5.179,0	2.237,3	2.035,8	791,6	18.565,1
1988	12.711,3	1.251,1	6.528,8	1.485,8	3.263,2	3.732,1	28.972,3
1989	22.831,4	1.978,4	9.627,9	1.698,8	4.262,9	7.835,5	48.234,9
1990	32.569,3	2.381,9	14.597,4	3.519,4	6.837,6	12.874,2	72.779,8
1991	57.388,4	3.396,3	21.715,7	3.151,4	8.225,6	20.764,6	114.672,1
1992	90.906,0	3.708,7	36.247,5	6.612,9	20.433,0	35.079,4	192.987,5
1993	123.429,8	3.064,2	56.864,2	12.591,7	78.407,2	55.648,5	330.005,6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları.

Not: 1985 yılı öncesinde, diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı içinde yer almaktaydı.

1993 yılında ve daha uzun dönemli olarak 1970-1993 döneminde TL mevduatta gözlenen gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1993 yılında mevduatta artış hızı, hafifçe de olsa bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. 1992 yılında toplam mevduat cari fiyatlarla % 81.1 oranında artmış iken, artış hızı 1993 yılında % 78.4'e gerilemiştir. Bir önceki yıla göre, TL mevduat artış hızı % 68.3'den % 71.1'e yükselirken, DTH'lardaki artış hızı % 108.1'den % 91.1'e gerilemiştir. Artış hızlarındaki bu farklı yönlerde gelişmeye karşın, DTH'lardaki artış hızı yine de TL mevduat artış hızının çok üstünde olmuştur.

(ii) Toplam mevduatın TL ve DTH olarak bileşimi değişmiş, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı yükselmiştir. DTH'ların 1993 yılında % 91.1 oranında artması sonucu, bir önceki yıla göre, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı % 36.8'den % 39.4'e yükselirken, TL mevduatın payı da % 63.2'den % 60.6'ya gerilemiştir.

(iii) 1993 yılında TL mevduatta mevduat türleri itibariyle artış hızları farklı olmuştur. 1993 yılında TL mevduat içinde en hızlı artışı % 283.7 oranında artışla bankalar mevduatı göstermiştir. Artış hızı açısından bankalar mevduatını, % 90.4 artışla resmi kuruluşlar mevduatı, % 58.6 oranında artışla diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat), % 56.9 oranında artışla ticari kuruluşlar mevduatı izlemiştir. Tasarruf mevduatı, mevduat sertifikası bir yana bırakılacak olursa, 1993 yılında da, 1992 yılında olduğu gibi, en yavaş artan mevduat türü olmuştur.

1993 yılında, bankalar mevduatı dışında diğer mevduat türlerinin artış hızı bir önceki yıla göre yavaşlamıştır. Bankalar mevduatının artış hızı % 147.5'den % 283.7'ye yükselirken, resmi kuruluşlar mevduatının artış hızı % 109.8'den % 90.4'e, diğer kuruluşlar mevduatı artış hızı % 68.9'dan % 58.6'ya, ticari kuruluşlar

mevduatı artış hızı % 66.9'dan % 56.9'a, tasarruf mevduatının artış hızı % 58.4'den % 35.8, mevduat sertifikası artış hızı da % 9.2'den eksi % 17.4'e gerilemiştir.

(iv) 1993 yılında tasarruf mevduatı artış hızı, bir önceki yıla göre göze çarpan bir şekilde yavaşlamış, cari fiyatlarla % 58.4'den % 35.8'e gerilemiştir. Tasarruf mevduatı, aşağıdaki bölümlerde daha ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, düzenli gelişme gösteren bir mevduat türü olmayıp, artış hızları cari fiyatlarda önemli ölçüde dalgalanma göstermektedir. Son yıllarda, bu dalgalanmanın büyük boyutlu olduğu gözlenmektedir. Tasarruf mevduatı cari fiyatlarla 1988 yılında % 83.4 ve 1989 yılında % 79.6 oranında arttıktan sonra artış hızı 1990 yılında % 42.7'ye gerilemiş, 1991 yılında yeniden % 76.0'a yükseldikten sonra 1992 yılında % 58.4'e, 1993 yılında da % 35.8'e düşmüştür. Gelişmeler, tasarruf mevduatı artış hızını, ekonominin büyüme hızından çok, izlenen faiz politikası ile alternatif yatırım araçlarının veriminin belirlediğini ortaya koymaktadır. Gerçekten ekonominin canlı olduğu, büyüme hızının % 10'a ulaştığı 1990 yılında tasarruf mevduatı, cari fiyatlarla % 42.7 oranında artışla en yavaş artan mevduat türü olurken, ekonomik büyüme hızının binde 3 dolaylarında bulunduğu 1991'de % 76.0 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olmuştur. 1993 yılında ekonominin reel büyüme hızının % 7.2 olmasına karşın, tasarruf mevduatı artış hızı yavaşlamış, en yavaş artan mevduat türü olmuştur. Gelişmeler tasarruf mevduatının, özellikle vadeli mevduatın, faize ve alternatif yatırım araçlarının getirisine karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

1993 yılında mevduat sertifikasında yavaşlama, daha doğrusu azalış çok belirgindir. 1992 yılında cari fiyatlarla da olsa % 9.2 oranında artan mevduat sertifikasının artış hızı, 1993 yılında eksi % 17.4 olmuştur. 1992 yılından itibaren repo işlemlerinin yasallaşması, bankaların Varlığa Dayalı Menkul Kıymet çıkarmalar-

n, parasal birikimlerin getirisi daha yüksek repo işlemlerine ve VDMK alımına yönelmesine neden olmuştur. Mevduat sertifikaları için ikinci pazarın gelişmemiş olması, araçlar eliyle para piyasalarında pazarlama olanağının bulunmaması, Veraset ve İntikal Vergisi'nden kaçınmak dışında vergi avantajının olmaması, ülkemizde mevduat sertifikasının gelişmesini sınırlayan diğer etkenler olmaktadır.

(v) 1993 yılında ticari mevduat artışı, bir önceki yıla göre yavaşlayarak, artış hızı cari fiyatlarla % 66.9'dan % 56.9'a gerilemiştir. Ticari mevduat artış hızının TL mevduat artış hızı ortalaması altında olması nedeniyle, ticari mevduatın TL mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre gerilemiş, 1992 yılında % 18.8 iken 1993 yılında % 17.2 olmuştur. 1993 yılında ekonomideki canlılığa karşın ticari mevduat artış hızı yavaşlamıştır.

Ticari mevduat artış hızı, yıllar itibariyle, ekonomideki gelişmelerin yönüne göre dalgalanma göstermektedir. 1980-1992 döneminde ticari mevduatın yıllar itibariyle göstermiş olduğu artış hızı, cari fiyatlarla sırasıyla % 84.0, % 64.0, % 40.5, % 21.2, % 42.6, % 63.5, % 67.0, % 62.2, % 26.1, % 47.5, % 51.6, % 48.1, % 66.9 ve % 56.9 olmuş, düzenli bir gelişme göstermemiştir. Anılan dönemde ticari mevduatta artış hızı, cari fiyatlarla % 84.0 ile % 21.2 arasında dalgalanmıştır.

Ticari mevduatın toplam TL mevduat içindeki payı, 1980 yılından bu yana, azalma eğilimi göstermektedir. 1980 yılında ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 35.3 iken, bu pay 1993 yılında % 17.2'ye kadar gerilemiştir. 1980'den sonra ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1986 ve 1987 yılları dışında sürekli azalmıştır. Ekonominin büyüme hızı ile birlikte enflasyon oranı, ticari mevduatın artış hızını belirleyen en önemli etkenler olarak görülmektedir.

Son yıllarda ekonomide repo işlemlerini yaygınlaşması, firmaların geçici fon

fazlalarını repo işlemleriyle değerlendirmeleri, 1987 yılından bu yana kuşkusuz ticari mevduat artış hızını frenleyen diğer bir etmen olmaktadır.

Ticari mevduat yıl sonlarında yapay işlemlerle kabarık gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalarımız genellikle yıl sonlarında ticari mevduatı kabarık göstermektedirler. Ancak, bu işlem her yıl sistematik bir şekilde yinelenmediğinden, genel eğilimi fazla etkilememektedir.

(vi) Ülkemizde düzenli gelişme göstermeyen bir mevduat türü de bankalar mevduatıdır. 1970'li yıllarda bankalar mevduatı artış hızını belirleyen en önemli etken, bankalar mevduatı şeklinde ülkemize gelen Döviz Çevrilebilir Türk Lirası Mevduat Hesapları (DÇM'ler) olmuştur. Son yıllarda böyle bir etken söz konusu olmadığı halde, bankalar mevduatı artış hızı, oldukça geniş aralık içinde değişmektedir. Bankalar mevduatı, 1988 yılında % 60.3 gibi çok hızlı bir şekilde arttıktan sonra, artış hızı 1989'da % 30.6'ya gerilemiş, 1990'da yeniden, % 60.4'e yükselmiş, 1991'de ise % 21.1'e düşmüştü, 1992 yılında % 147.5, 1993 yılında da % 283.7 gibi olağanüstü bir artışla, en hızlı artan mevduat türü olmuştur. Bankalar mevduatı artış hızını belirleyen üç etken den söz edilebilir: (i) Bankaların dış kaynak kullanımları, (ii) bankalararası (interbank) piyasasının gelişmesi, (iii) bankaların yıl sonlarında mevduatlarını yüksek gösterme eğilimleri ve bazı rasyoları yüksek gösterme çabaları.

Bankaların kullandıkları dış kredilerin bir bölümünü, bankalar mevduatı hesabından göstermeleri olasıdır. Bu nedenle bankalar mevduatı artış hızını, bir ölçüde de olsa, yine bankalarca kullanılan dış kaynakların etkilediği söylenebilir.

1986 yılından bu yana TCMB gözetim ve denetimindeki bankalararası para piyasasının gelişmesi, fon fazlası olan bankaların diğer bankalara mevduat yapmaları yerine, fon fazlalarını bu piyasada

kısa süreli olarak satma olanağı sağlamıştır. Bankalararası para piyasasının gelişmesi, kuşkusuz bankalar mevduatını etkilemekte, Bankalararası Para Piyasası işlemleri, bilançolarda ayrıca yer almaktadır. TCMB gözetimindeki Bankalararası Para Piyasası'nda faiz haddinin denetim altında, belirli sınırlar içinde tutulması nedeniyle, 1993 yılında fon fazlası olan bankaların, fon açığı olan bankalara doğrudan satışı yeğlemeleri, bankalar mevduatını artıran diğer bir etmen olmuştur.

Bankalar mevduatı da yıl sonlarında yapay işlemlerle kabank gösterilmeye elverişli mevduat türüdür. Bankalar yıl sonlarında, karşılıklı mevduat yaparak, mevduat toplamalarını yüksek gösterebilmektedirler. Ancak, bu konuda bankaların 1993 yılında aşırılığa kaçtıkları gözlenmektedir. Türkiye'de konsolide mevduat hesaplanırken, çift sayımı önlemek için, yurt içinde bankaların birbirlerine yaptıkları mevduatın elimine edilmesi gerekir.

Bankalar mevduatının TL mevduatı içindeki payı 1976 yılında, DÇM'lerin etkisi ile % 15.9'a kadar yükselmiş iken, izleyen yıllarda düşerek 1984 yılında % 6.8'e değin inmiş idi. 1984 yılından sonra bankalar mevduatının TL mevduatı içindeki payı yeniden yükselmeye başlamış, bu pay 1988 yılında % 11.3'e kadar çıkmış ise de 1989 yılı sonunda % 8.8'e, 1991'de de % 7.2'ye düşmüştü, 1992 yılında yeniden % 10.6'ya yükseldikten sonra, 1993'de % 23.8'e ulaşmıştır.

(vii) 1993 yılında hızlı artış gösteren bir mevduat türü de resmi kuruluşlar mevduatı (resmi mevduat) olmuştur. 1990 yılında % 107.2 oranında artışla en hızlı artan mevduat türü olan resmi mevduat, 1991 yılında salt tutar olarak dahi bir önceki yıl düzeyini koruyamamış, % 10.5 oranında azalmış, 1992 yılında % 109.8 oranında, 1993 yılında da % 90.4 oranında artmıştır. Resmi mevduatın TL mevduatı içindeki payı 1991 yıl sonunda % 2.8'e değin gerilemişken, 1992 yılında % 3.4'e, 1993 yılında da % 3.8'e yükselmiştir. Res-

mi mevduat TL mevduatı içinde % 10.0 dolayında pay taşırken 1988 yılında tanım değişiklikleri yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) kapsamına alınması üzerine, toplam mevduat içindeki payı önemli boyutta azalmıştır.

T.C. Merkez Bankası Yasası'na göre; «Hazine ve katma bütçeli idarelerle, özel idare ve belediyelere ait paraların, kurulu olduğu yerde Merkez Bankası şubelerine, kurulu bulunmadığı yerlerde de muhabirlerine yatırılması» zorunlu bulunmaktadır (1211 sayılı Kanun m. 41). Bu nedenle de resmi mevduat, daha çok T.C. Merkez Bankası'nın muhabiri T.C. Ziraat Bankası'nda toplanmaktadır. Nitekim 1993 sonu itibarıyla de resmi mevduatın % 83.0'ı T.C. Ziraat Bankası'nda bulunmaktadır. Kamusal sermayeli bankaların resmi mevduatı içindeki payları toplamı da % 98.6'ya kadar yükselmektedir.

(viii) 1985 yılında mevduat tasnifine ayrı bir mevduat türü olarak dahil edilen, sosyal güvenlik kurumları mevduatı yanı sıra dernek, tesis, vakıf, sendika ve birliklerin, noterlerin, apartman yöneticilerinin, yabancı elçilik ve konsoloslukların TL mevduatını da içeren diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) özellikle 1988 yılında tanım değişikliği yapılarak, sosyal güvenlik kurumları mevduatının resmi mevduattan çıkarılarak bu türe dahil edilmesinden sonra hızlı bir gelişme göstermiştir. 1985 yılında diğer kuruluşlar mevduatının TL mevduatı içindeki payı % 4.3 düzeyinde iken, özellikle 1988 yılındaki tanım değişikliği nedeni ile büyük sıçrama yapmış ve 1992 yılında % 18.2'ye kadar yükseldikten sonra 1993 yılında % 16.9'a gerilemiştir.

(ix) 1993 yılı sonunda TL mevduatın yapısı (kompozisyonu % 37.4 tasarruf mevduatı, % 23.8 bankalar mevduatı, % 17.2 ticari mevduat, % 16.9 diğer kuruluşlar mevduatı, % 3.8 resmi mevduat, % 0.9 da mevduat sertifikası şeklindedir. TL mevduatın türler itibarıyla dağılımında bir

önceki yıla göre gözlenen değişiklik, TL mevduat içinde tasarruf mevduatı, ticari mevduat, diğer kuruluşlar mevduatı ve mevduat sertifikasının paylarının azalmasına karşılık, bankalar mevduatı ile resmi mevduatın paylarının artmasıdır. Gerçekten, bir önceki yıla göre, TL mevduat toplamı içinde tasarruf mevduatının payı % 47.1'den % 37.4'e, ticari mevduatın payı % 18.8'den % 17.2'ye, diğer kuruluşlar mevduatının payı % 18.2'den % 16.9'a, mevduat sertifikasının payı da % 1.9'dan

% 0.9'a gerilerken; bankalar mevduatının payı % 10.6'dan % 23.8'e, resmi mevduatın payı da % 3.4'den % 3.8'e yükselmiştir.

Geniş bir zaman aralığı içinde bankacılık sisteminde mevduat bileşimi incelendiğinde, önemli değişimler gözlenmektedir. Mevduatın ana gruplar itibarıyla bileşimi ve bu bileşimde 1970-1993 döneminde oluşan değişimler «Tablo VII»de izlenebilir. Mevduat ayrımı 1985 yılından itibaren değiştiğinden, «Tablo VII» iki bölümlü olarak düzenlenmiştir.

TABLO VII/A
Mevduatın Ana Gruplar İtibarıyla Bileşimi (%)
(1970-1984)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Ticari Mevduat	Resmi Mevduat	Bankalar Mevduatı
1970	65.8	19.1	10.3	4.3
1971	64.4	18.4	11.2	6.0
1972	59.3	18.3	11.2	11.2
1973	63.4	19.2	12.4	5.0
1974	63.0	22.3	11.3	3.4
1975	55.7	21.8	11.5	11.0
1976	50.3	23.4	10.4	15.9
1977	50.6	26.3	10.7	12.4
1978	49.8	27.0	10.9	12.3
1979	48.4	31.8	10.4	9.4
1980	47.4	35.3	10.3	7.0
1981	55.1	28.5	9.6	6.8
1982	57.9	25.2	8.4	8.5
1983	57.4	24.2	10.8	7.6
1984	60.9	21.7	10.6	6.8

TABLO VII/B
Mevduatın Ana Gruplar İtibarıyla Bileşimi (%)
(1985-1993)

Yıllar	Tasarruf Mevduatı	Mevduat Sertifikası	Ticari Kuruluşlar Mevduatı	Resmi Kuruluş Mevduatı	Bankalar Mevduatı	Diğer Kuruluşlar Mevduatı
1985	47.5	7.6	21.7	10.1	8.8	4.3
1986	43.5	6.0	24.1	10.0	12.5	3.9
1987	37.3	7.5	27.9	12.0	11.0	4.3
1988	43.9	4.3	22.5	5.1	11.3	12.9
1989	47.4	4.1	20.0	3.5	8.8	16.2
1990	44.8	3.3	20.0	4.8	9.4	17.7
1991	50.0	3.0	18.9	2.8	7.2	18.1
1992	47.1	1.9	18.8	3.4	10.6	18.2
1993	37.4	0.9	17.2	3.8	23.8	16.9

Not: 1985 yılı öncesinde diğer kuruluşlar mevduatı ile mevduat sertifikası, tasarruf mevduatı kapsamında gösterilmiştir.

Bankalardaki TL mevduat bileşimi 1970-1993 gibi oldukça uzun bir zaman kesiti içinde incelendiğinde, tasarruf mevduatının payının 1980 yılına kadar sürekli düştüğü, anılan yıldan sonra 1984 yılına kadar yükseldiği, 1985, 1986 ve 1987 yıllarında gerilediği, 1988 ve 1989 yıllarında yükseldiği, 1990 yılında düştükten sonra 1991 yılında, 1985'den bu yana en yüksek düzeyine çıktığı, 1992 yılında yeniden % 47.1 olarak 1985 düzeyinin altına, 1993 yılında da 1987 dışında inceleme döneminin en düşük düzeyine indiği görülmektedir. Tasarruf mevduatının toplam mevduat içindeki payında gözlenen bu dalgalanma, bir ölçüde tanım veya kapsam değişikliğinden kaynaklanmaktadır. 1985 öncesinde tasarruf mevduatı içinde gösterilen diğer kuruluşlar mevduatı (sair mevduat) ile mevduat sertifikası, anılan tarihten itibaren ayrıca gösterilmeye başlanmıştır. Tanım değişikliği dışında faiz politikası, kur politikası, döviz tevdiat hesapları uygulaması da kuşkusuz tasarruf mevduatı üzerinde etkili olmaktadır.

Ticari mevduatın toplam mevduat içindeki payı 1970-1980 döneminde sürekli artış gösterdikten sonra, 1980'den sonra firmaların içinde bulunduğu likidite sıkıntısı nedeniyle giderek azalmış, 1984 ve 1985 yıllarında % 21.7'ye değin düşmüştür. 1985 yılından sonra hızlanan ticari mevduat artışı, 1988 yılında yeniden yaşayarak % 22.5'e düşmüştür. 1989 ve 1990 yıllarında ticari mevduat artış hızının yükselerek sırasıyla % 47.5 ve % 51.6'ya çıkmasına karşın; ticari mevduatın toplam TL mevduat içindeki payı, % 20.0'ye değin gerilemiştir. 1991 yılından itibaren ticari mevduat artış hızının, genelde TL mevduat artış hızının da gerisinde kalması sonucu pay anılan yılda % 18.9'a, 1992'de % 18.8'e, 1993 yılında da % 17.2'ye değin inmiştir. Ticari mevduatın toplam TL mevduat içindeki payı, 1990'lı yılların başlarında 1970'li yılların başlarındaki düzeyinin de altında bulunmaktadır.

(x) İzlenen faiz politikası, tasarruf mevduatının artış hızı, mevduatın TL mevduat ve döviz mevduatı olarak dağılımının yanı sıra, etkisini mevduatın vade bileşimi üzerinde de göstermektedir. 1980 yılında mevduatın vade itibarıyla dağılımı % 72.5 vadesiz, % 27.5 vadeli şeklinde iken, bu oranlar sırasıyla 1981 yılında % 55.4 - % 44.6, 1982 sonu itibarıyla % 49.2 - % 50.8 olmuş ve böylece 1982 yılında ilk kez vadeli mevduat tutar olarak vadesiz mevduatı aşmıştır. 1983 yılı başlarında faiz rejiminde yapılan değişikliklerle vadeli ve vadesiz mevduat arasındaki faiz farkının daraltılması, mevduatın vade bileşimini etkilemiş, anılan yıl vadeli mevduatın payının gerilemesine yol açmıştır. 1983 yılı sonlarında faiz makasının yeniden vadeli mevduat lehine açılması sonucu, vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı artmaya başlamış; 1985 yılı sonu itibarıyla vadeli mevduatın payı (ihbarlı mevduat dahil) % 60.6'ya ulaşmıştır. 1986 ve 1987 yıllarında izlenen faiz politikası sonucu vadeli mevduatın toplam mevduat içindeki payı gerilemiş, 1987 yılında % 54.4'e düşmüştür. 1988 ve 1989 yıllarında ise vadeli mevduatın yüksek faizle özendirilmesi sonucu, 1989 yılı sonunda toplam TL mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 34.9'a kadar düşerken, vadeli mevduatın payı, % 65.1'e ulaşmıştır. Ancak 1990 yılında vadeli ve vadesiz mevduat arasındaki faiz makasının bir ölçüde kapanması sonucu, TL mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 38.6'ya yükselirken, vadeli mevduatın payı % 61.4'e gerilemiştir. 1991 yılında vadeli mevduatın daha hızlı artması sonucu, TL mevduat içinde vadeli olanların payı yeniden % 70.6'ya, bankacılık tarihimizde saptayabildiğimiz en yüksek düzeyine ulaşmış, 1992 yılında % 65.8'e gerilemiş ise de 1993 yılında yeniden % 70.5'e yükselmiştir. Buna karşı vadesiz mevduatın payı 1991'de % 29.4'e kadar inmiş iken, 1992'de % 34.2'ye yükseldikten sonra 1993 yılında yeniden % 29.5'e kadar gerilemiştir.

(xi) Mevduatın kaynağı veya kurumsal sektörler itibariyle dağılımı «Tablo VIII-de verilmiştir.

1993 Kasım ayı sonu itibariyle mevduatın kurumsal sektörler arasında dağılımını veya kaynağı % 81.2 özel sektör, % 10.2 (sosyal güvenlik kurumları da dahil) kamu sektörü, % 5.8 mali sektör ve % 2.8'de yurt dışı şeklindedir. Özel sektör mevduatı, gerçek kişilere ait tasarruf mevduatı, ticari kurumlar mevduatı, yurt içinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatı, kâr amacı gütmeyen kurumların mevduatı ve mevduat sertifikalarını kapsamaktadır. Kamu sektörü mevduatı da, sosyal güvenlik kurumları mevduatı, bütçeye ait hesaplar, bütçe dışı fonlar, mali olmayan kamu girişimlerinin ve yerel yönetimlerin mevduatını içermektedir. Mali kurumlar mevduatı, esas itibariyle bankalar mevduatından oluşmaktadır.

Mevduatın kurumsal sektörler itibariyle dağılımı 1989-1993 gibi daha geniş bir zaman aralığında incelendiğinde, mevduat içinde özel sektörün payının arttığı, % 79.6'dan % 81.2'ye yükseldiği, buna karşı kamu sektörü mevduat payının % 12.9'dan % 10.2'ye, mali kurumlar mevduatının payının da % 6.6'dan % 5.8'e gerilediği görülmektedir. Ancak, 1993 yılına ilişkin rakamlar Kasım ayı sonu itibariyledir. Yıl sonu itibariyle bu payların bir ölçüde değişmesi olasıdır. Ancak, bu değişimin genel eğilimi etkilemesi beklenmemektedir. Tablonun ortaya koyduğu gibi, özel kesim mevduatı içinde DTH'ların payı hızla artmakta, özel girişimlerin mevduatı ise görece olarak azalmaktadır. Söz konusu dönemde yurt içinde yerleşik kişilerin yabancı para mevduatının toplam mevduat içindeki payı % 21.8'den % 39.7'ye yükselmiştir.

T A B L O VIII
Mevduatın Kurumsal Sektörler
İtibariyle Dağılımı (%)

Kurumsal Sektörler	1989	1990	1991	1992	1993
Kamu Sektörü Mevduatı	12.9	14.1	9.4	8.9	10.2
Merkezi Yönetim	9.1	9.6	5.9	5.4	6.9
Kamu Girişimleri					
(Mali Olmayan)	2.8	3.0	2.2	2.5	2.2
Yerel Yönetimler	1.0	1.5	1.3	1.0	1.1
Mali Kurumlar Mevduatı	6.6	7.2	4.3	6.3	5.8
Bankalararası Mevduat	5.6	6.1	3.6	5.7	5.0
Diğer Mali Kuruluşlar					
Mevduatı	1.0	1.1	0.7	0.6	0.8
Özel Sektör Mevduatı	79.6	77.6	84.8	84.8	84.0
Tasarruf Mevduatı					
(Gerçek Kişiler)	37.0	34.4	34.74	30.5	26.7
Özel Girişimler					
(Ticari Kuruluşlar)	11.6	11.0	9.7	8.6	6.8
Diğer Kurumlar	6.0	7.3	8.1	8.4	7.3
Yurtiçi Yerleşiklerin					
Yabancı Para Mevduatı	21.8	22.4	30.3	34.2	39.7
Mevduat Sertifikası	3.2	2.5	2.0	1.3	0.7
Yurtdışı Mevduat	0.9	1.1	1.5	1.8	2.8
T O P L A M	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak : T.C. Merkez Bankası 1993 Yıllık Rapor, s. 178, Tablo: 33-A.

Not : 1993 yılı rakamları Kasım sonu itibariyledir.

(xii) Mevduatın bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970-1993 dönemindeki değişimler «Tablo IX»da izlenebilir.

1993 yılında mevduatın bölgelerarası dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, Marmara Bölgesi'nin payı artarken, diğer bölgelerin payları genelde azalmıştır. Gerçekte 1993 yılında bir önceki yıla göre, toplam mevduat içinde Marmara Bölgesi'nin payı % 39.7'den % 45.2'ye yükselirken, Orta Kuzey Bölgesi'nin payı % 26.6'dan % 23.7'ye, Ege Bölgesi'nin payı % 13.3'den % 12.0'a, Akdeniz Bölgesi'nin payı % 6.9'dan % 6.2'ye, Karadeniz Bölgesi'nin payı % 5.0'dan % 4.7'ye, Orta Doğu Bölgesi'nin payı % 2.2'den % 2.1'e, Orta Güney Bölgesi'nin payı da % 4.2'den % 4.0'a gerilemiştir. Kuzey Doğu ve Güney Doğu bölgelerinin sırasıyla % 1.0 ve % 1.1 olan payları değişmemiştir.

Mevduatın bölgelerarası dağılımı 1970-1993 dönemi gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde incelendiğinde, Marmara Bölgesi'nin payının % 39.1'den % 45.2'ye; Orta Kuzey Bölgesi'ni payının % 22.1'den % 23.7'ye yükseldiği; buna karşılıklı kalkınmada gerice yöreler olarak nitelendirilebilecek bölgelerin paylarının azal-

dığı görülmektedir. 1970 yılında Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu ve Orta Güney bölgelerinin toplam mevduat içindeki payı % 10.9 iken, bu oran 1993 sonunda % 8.2'ye değin gerilemiştir. Karadeniz Bölgesi'nin toplam mevduat içindeki görece payında düşüş daha dikkat çekici boyutlarda olmuş; bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı 1970-1993 döneminde, % 7.9'dan % 4.7'ye gerilemiştir. «Tablo IX», ülkemizde mevduatın dağılımı açısından dengesizliğin uzun sürede azalmadığını, tersine artarak sürdüğünü ortaya koymaktadır.

(xiii) Türk bankacılık sisteminin yurt dışına açılma çabalarına karşın, ulusal bankalarımızın yurt dışındaki 16 şubesinin topladığı mevduat 1993 yıl sonu itibarıyla 28.563,7 milyar TL olmuştur. Kuzey Kıbrıs dahil dış ülkelerde toplanan mevduatın toplam mevduat içindeki payı % 5.2 dolayında kalmıştır. Bir önceki yıl bankaların yurt dışı şubelerinin toplam mevduat içindeki payı % 3.3 düzeyinde idi. 1993 yılında bankaların yurt dışı şubelerindeki mevduat yaklaşık % 180.0 oranında artmıştır. Yurt dışı şubelerinin mevduatı esas itibarıyla bankalar mevduatı ile DTH'ardan oluşmaktadır.

TABLO IX
Mevduatın Bölgelerarası Dağılımı (%)

Bölgeler	1970	1980	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Orta Kuzey	22.1	20.8	24.0	23.6	23.5	25.7	26.5	25.5	26.6	23.7
Ege	13.5	12.9	12.9	12.8	13.0	12.8	12.5	13.2	13.3	12.0
Marmara	39.1	44.9	41.9	42.2	42.8	42.0	42.3	40.8	39.7	45.2
Akdeniz	6.5	7.2	7.2	7.3	7.0	6.5	6.1	6.7	6.9	6.2
Kuzey Doğu	1.8	1.5	1.2	1.1	1.1	1.2	1.0	1.0	1.0	1.0
Güney Doğu	1.4	1.2	1.0	0.8	1.0	1.0	1.1	1.1	1.1	1.1
Karadeniz	7.9	5.6	5.7	5.8	5.3	5.0	4.7	5.2	5.0	4.7
Orta Doğu	3.3	2.2	2.3	2.1	2.1	2.0	2.0	2.2	2.2	2.1
Orta Güney	4.4	3.7	3.8	4.1	4.2	3.8	3.8	4.3	4.2	4.0

b) Tasarruf Mevduatında Gelişmeler

Toplam TL mevduat içinde, % 40.0'a yakın paya sahip olan tasarruf mevduatında 1993 yılında ve 1970-1993 dönemindeki gelişmeler ana hatları ile şöyle özetlenebilir:

(i) Tasarruf mevduatı, 1993 yılında % 35.8 oranında artarak yıl sonunda (mevduat sertifikası hariç) 123.429,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Tasarruf mevduatı, 1991 yılında en hızlı artan mevduat türü iken, 1992 ve 1993 yıllarında TL mevduat içinde, mevduat sertifikası hariç, en yavaş artan mevduat türü olmuştur. Tasarruf mevduatı cari fiyatlarla 1991 yılında % 76.0 oranında artmış iken, artış hızı 1992 yılında % 58.4'e, 1993 yılında da % 35.8'e düşmüştür. Tasarruf mevduatındaki gelişmelere 1980-1993 gibi daha geniş bir zaman boyutunda bakıldığında, gelişmelerin düzensiz olduğu görülmektedir. Bu dönemde tasarruf mevduatında yıllık artış hızı cari fiyatlarla % 102.6 ile % 28.5 arasında değişmiştir. 1980-1993 yılları arasında tasarruf mevduatı cari fiyatlarla en hızlı 1991 yılında % 102.6 oranında artmış, artış hızı en düşük düzeyine ise % 28.5 olarak 1983 yılında inmiştir. İzlenen faiz ve kur politikasına göre tasarruf mevduatında gelişmeler, cari fiyatlarla da olsa, önemli iniş ve çıkışlar göstermiştir. 1983 yılını izleyen yıllarda, tasarruf mevduatı 1984, 1988, 1989 ve 1991 yıllarında hızlı artış göstermiş, 1986, 1987, 1990, 1992 ve 1993 yıllarında ise en yavaş artan mevduat türü olmuştur. Bir çelişki olarak görülebilecek olmasına kar-

şın, tasarruf mevduatının ekonominin durgun olduğu yıllarda daha hızlı arttığı, buna karşı canlı yıllarda tasarruf mevduatının artış hızının yavaşladığı gözlenmektedir.

(ii) 1993 yılında da vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatındaki artış hızları farkı olmuş, vadeli mevduat % 32.1 oranında artarken, vadesiz tasarruf mevduatında artış hızı daha yüksek % 59.7 olmuştur. Bir önceki yıldaki gelişme de 1993 yılı ile aynı yönde olmuş, vadeli tasarruf mevduatı vadesiz tasarruf mevduatından daha yavaş artmış, vadeli tasarruf mevduatı % 57.2 oranında artarken, vadesiz mevduatta artış hızı % 66.7 düzeyinde gerçekleşmiş idi.

(iii) Vadeli ve vadesiz tasarruf mevduatında gelişme hızlarının farkı oluşu, tasarruf mevduatının vade bileşimini etkilemiş; vadeli tasarruf mevduatının payı % 86.6'dan % 84.2'ye gerilerken, vadesiz tasarruf mevduatının payı % 13.2'den % 15.8'e yükselmiştir. Tasarruf mevduatının vadeli vadesiz ayrımı ve tasarruf mevduatının vade yapısında 1970-1993 döneminde görülen değişimler «Tablo X»de gösterilmiştir.

«Tablo X», tasarruf mevduatının vade yapısının son yıllarda ne kadar dramatik bir değişim geçirdiğini ortaya koymaktadır. Vadesiz tasarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı 1970'li yıllarda % 70.0 dolayında iken, bu pay 1985 yılında % 11.6 olarak, bankacılık tarihimizden en düşük düzeyine inmiş, 1987 yılında yeniden % 21.8 düzeyine kadar yükselmiş, 1991 yılında % 12.7'ye kadar geriledikten sonra 1993 yılında % 15.8 olmuştur. Bu-

TABLO X
Tasarruf Mevduatının Vadeler İtibariyle Dağılımı (%)

Mevduat Türü	1970	1980	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Vadeli Tas.	32.8	46.6	84.5	78.2	85.2	85.2	83.8	87.3	86.6	84.2
Vadesiz Tas.	67.2	53.4	15.5	21.8	14.8	14.8	16.2	12.7	13.4	15.8

na karşı vadeli tasarruf mevduatının tasarruf mevduatı içindeki payı, 1970'yi yıllarda % 30.0 dolayında iken, 1980 sonrasında % 90.0'a yaklaşmış, 1993 yılında hafifçe gerilemesine karşın yine de % 84.2 olmuştur.

(iv) 1993 yılında tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımında bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik olmamakta beraber; Marmara Bölgesi'nin payının azaldığı, % 42.4'den % 40.6'ya gerilediği; buna karşın Ege Bölgesi'nin payının % 20.1'den % 21.0'a, Karadeniz Bölgesi'nin payının da % 6.1'den % 6.6'ya yükseldiği görülmektedir. 1993 yılında Marmara Bölgesi'nin toplam tasarruf mevduatı içindeki payının azalması, bu bölgede oluşan parasal birikimlerin diğer yatırım araçlarına yönelmesi ile açıklanabilir.

(v) Tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımı ve dağılımın 1970-1993 döneminde göstermiş olduğu eğilimler, «Tablo XI»de izlenebilir.

1970-1993 döneminde tasarruf mevduatının bölgelerarası dağılımındaki gelişmeler incelendiğinde, Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinin paylarının arttığı, diğer bölgelerin paylarının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1970-1993 döneminde Marmara Bölgesi'nin payı % 37.1'den % 40.6'ya, Ege Bölgesi'nin payı % 15.6'dan % 21.0'a, Akdeniz Bölgesi'nin

payı % 7.3'den % 9.7'ye yükselmiş; buna karşılık kalkınmada gerice olarak nitelendirilebileceğimiz bölgelerin payı giderek azalma eğilimi göstermiştir. Gerice veya kalkınmada öncelikli yöre olarak nitelendirilebilecek dört bölgenin (Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu, Orta Güney) toplam tasarruf mevduatı içindeki payları 1970 yılında % 12.4 düzeyinde iken, 1993 yılında «Tablo XI»de gösterildiği gibi % 8.9'a düşmüştür. «Tablo XI», ülkemizde bölgelerarası dengesizliklerin diğer bir göstergesi olmaktadır.

Tasarruf mevduatı içindeki payı dramatik biçimde azalan bölgelerden biri de, Türkiye'nin gelişmiş yöreleri arasında yer alan Orta Kuzey bölgedir. Orta Kuzey Bölgesi'nin tasarruf mevduatı içindeki payı 1970-1993 döneminde % 18.0'dan % 13.2'ye düşmüştür. Bu düşüşte, mevduata ilişkin tanım değişiklikleri önemli bir etkidir. Nitekim bu bölgenin toplam mevduat içindeki payı, diğer kuruluşlar ve resmi mevduatın Ankara'da toplanması nedeniyle artmaktadır.

Tasarruf mevduatındaki gelişmeler incelenirken, 1985 yılından itibaren mevduat sertifikası ile diğer kuruluşlar mevduatının, tasarruf mevduatı kapsamı dışında gösterildiği dikkate alınmalıdır.

(vi) Tasarruf mevduatının büyüklük ve hesap adetleri itibarıyla 1993 yılında dağılımı «Tablo XII»de verilmiştir.

T A B L O X I
Tasarruf Mevduatının Bölgeler İtibarıyla Dağılımı (%)
(1970-1993)

Bölgeler	1970	1980	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
Orta Kuzey	18.0	16.1	16.1	14.4	13.6	13.4	13.2	13.4	13.6	13.2
Ege	15.6	16.8	17.7	18.6	18.7	18.9	18.9	19.0	20.1	21.0
Marmara	37.1	40.4	40.9	41.9	43.2	44.1	45.2	44.5	42.4	40.6
Akdeniz	7.3	7.4	8.4	8.7	9.0	8.8	8.5	9.0	9.7	9.7
Kuzey Doğu	2.1	2.0	1.6	1.6	1.4	1.4	1.3	1.3	1.4	1.6
Güney Doğu	1.5	1.4	1.3	1.3	1.3	1.2	1.3	1.3	1.3	1.4
Karadeniz	9.6	8.1	7.0	7.0	6.4	6.2	5.9	6.0	6.1	6.6
Orta Doğu	3.7	3.2	3.1	2.8	2.7	2.5	2.5	2.4	2.4	2.7
Orta Güney	5.1	4.6	3.9	3.7	3.7	3.5	3.2	3.1	3.0	3.2

T A B L O X I I
Tasarruf Mevduatının Hesaplara Dağılımı
(1993)

Hesap Grubu (TL)	Tutar		Hesap Sayısı	
	Milyar TL	Pay (%)	Sayı	Pay (%)
0 - 3.000.000	10.991,3	8,9	29.082.204	85,09
3.000.001 - 6.000.000	9.170,4	7,4	2.004.572	5,86
6.000.001 - 25.000.000	29.299,0	23,7	2.120.490	6,20
25.000.001 - 50.000.000	19.933,0	16,2	550.113	1,61
50.000.001 - 100.000.000	18.894,0	15,3	269.380	0,79
100.000.001 - +	35.142,1	28,5	152.152	0,45
Toplam	123.429,8	100,0	34.178.911	100,0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No. 180.

«Tablo XII», tasarruf mevduatının hesaplar itibariyle dağılımındaki dengesizliği ortaya koymaktadır. Sayı itibariyle hesapların % 85,1'inin, toplam tasarruf mevduatının % 8,9'una, hesapların yaklaşık % 91,0'inin de toplam tasarruf mevduatının % 16,3'üne sahip olmasına karşılık, tasarruf mevduatının % 83,7'si hesap sahiplerinin yaklaşık % 9,0'ına ait bulunmaktadır.

1993 yıl sonu itibariyle tutarı 3 milyon TL ve daha az hesap sayısı 29.082.204 olup, toplam hesap sayısının % 85,1'ini oluşturmasına karşılık toplam tasarruf mevduatının % 8,9'una sahip bulunmaktadır. 3 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduat hesap sayısı ise 5.096.707 olup, toplam hesap sayısının yaklaşık % 14,9'unu oluşturmasına karşılık toplam tasarruf mevduatının % 91,1'ine egemen bulunmaktadır. Bir hesap başına 50 milyon TL'yi aşkın tasarruf mevduatı, toplam tasarruf mevduatının % 43,8'ini oluşturmaktadır. Bir hesap başına 50 milyon TL'den fazla tasarruf mevduatı olanlar ise mevduat sahiplerinin ancak % 1,24'ü düzeyindedir.

Mevduat gruplarının, toplam mevduat ve hesap adedi içindeki paylarının karşılaştırılması, mevduatın bireyler arasında dağılımındaki dengesizliği göze çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki ayırım, hesap adetleri itibariyledir.

Yüksek gelirli bir mudiin, birden fazla büyük tutarda hesabı da olabilir. Tablo, hesap adedine göre değil de mudi sayısına göre düzenlenebilseydi, mevduatın dağılımındaki çarpıklığın boyutu daha çarpıcı biçimde görülebilecekti. Yıllar itibariyle karşılaştırmalar tasarruf mevduatının hesaplar arasındaki dağılımındaki dengesizliğin giderek arttığını ortaya koymaktadır. 1988 yılında 3 milyon TL'ye kadar hesaplar toplam mevduatın % 40,8'ine, 25 milyon TL'den fazla hesaplar da % 17,4'üne egemen iken, 1993 yılında 3 milyon TL'den az hesapların payı % 8,9'a düşerken, 25 milyon TL'den fazla hesapların payı % 60,0'a yükselmiştir.

c) Döviz Tevdiat Hesaplarında Gelişmeler

1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz Tevdiat Hesapları (DTH'lar), 1983 yılı sonunda Türk parasının kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de DTH açma olanağının tanınmasıyla hızlı artış göstermiştir. 1983 yılı sonunda 30,7 milyar TL olan DTH'lar, 1985 yılı sonunda 1.153,8 milyar TL'ye, 1986 yılı sonunda 2.592,5 milyar TL'ye, 1987 yılı sonunda 5.598,1 milyar TL'ye, 1988'de 9.411,3 milyar TL'ye, 1989 yılın-

da 14.169,6 milyar TL'ye ve 1990 yılında 22.538,0 milyar TL'ye, 1991 yılında 54.052,4 milyar TL'ye, 1992 yılında 112.501,5 milyar TL'ye, 1993 yılı sonunda da 214.960,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Böylece DTH'ların TL mevduata oranı % 65.1'e, toplam mevduat içindeki payı da % 39.4'e yükselmiştir. DTH'ların 1993 sonu itibarıyla % 40.2'si Marmara, % 15.5'i Orta Kuzey ve % 11.9'u Ege Bölgesi'nde toplanmıştır. DTH'lar içinde üç gelişmiş bölgenin payı % 70.0'a yakın bulunmaktadır. Bankaların yurt dışı şubelerindeki DTH'ların toplam DTH'lar içindeki payı da % 8.5'dir. Bir önceki yıl bu oran % 5.9 düzeyinde idi. DTH'lar da, TL mevduata olduğu gibi, büyük bankalarda (T.C. Ziraat, T. İş Bankası, Yapı ve Kredi, Akbank) toplanmıştır. 1993 sonu itibarıyla bu 4 büyük bankanın DTH'lar içindeki toplam payı % 49.3'tür. Söz konusu 4 bankanın DTH'lar içindeki payı 1988 yılında % 59.5 iken, 1989'da % 56.9'a, 1990'da % 51.0'a, 1991'de de % 46.0'a düşmüş, 1992'de % 49.3'e, 1993 yılında da % 49.7'ye yükselmiştir.

d) T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık Sektörüne Açmış Olduğu Krediler

1993 yılı sonu itibarıyla TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler toplamı (İDT'lere sanayici senetleri karşılığı verilen krediler hariç) 17.691,5 milyar TL olmuştur. Bu tutara Tarım Kredi Kooperatifleri'ne açılan krediler dahildir. TCMB'nin bir önceki yıl bu kapsamda açmış olduğu kredilerin toplamı 8.674,6 milyar TL idi. Buna göre TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler 1993 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 103.9 oranında artmıştır. 1992 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler % 91.8 oranında artış göstermiş idi. Görülüyor ki 1993 yılında TCMB'nin bankalara açmış olduğu kredi-

lerde artış hızı bir önceki yıldan daha yüksektir.

TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, uygulanan para programına göre iniş, çıkış, dalgalanma göstermektedir. Ancak, genel eğilim TCMB kredilerinin banka kaynakları arasındaki payının azalması yönündedir. Bu eğilim, 1992 ve 1993 yıllarında hafifçe de olsa yön değiştirmiştir. TCMB kredilerinin toplam banka kaynakları içindeki payı, 1991 yılında % 1.5'e değin gerilemiş iken, 1992 yılında % 1.6, 1993 yılında da % 1.7 olmuştur.

TCMB, 1983-1985 yıllarında Hazine'nin açıklarını kapatmaya yönelik bir politika izlemiş ve bankacılık sektörüne açmış olduğu kredileri görel olarak azaltmıştır. 1986 ve 1987 yıllarında ise izlenen politika, bankacılık sektörüne açılan kredileri genişletici yönde olmuş, söz konusu yıllarda TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler sırasıyla % 44.8 ve % 122.6 oranında artmıştır. TCMB, 1987 yılından sonra yeniden reeskont ve avans kredilerinde kısıcılı bir politika izlemeye başlamış, bu politikanın doğal sonucu olarak da bankacılık sistemine açmış olduğu kredilerde artış hızı yavaşlamış, 1988 yılında % 52.7'ye, 1989 yılında da % 40.2'ye düşmüştür. 1990 yılında ise TCMB'nin politikası yeniden değişmiş, TCMB'nin bankaların kısa süreli likidite ihtiyacını karşılamak için bankacılık sektörüne açtığı krediler % 81.6 oranında artmıştır. 1991 yılında ise TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu krediler, cari fiyatlarla dahi 19,6 milyar TL azalmış, 1992'de % 91.8, 1993'de % 103.9 oranında artmıştır.

«Tablo XIII»de izlenebileceği gibi, TCMB'nin, bankacılık kesimine açmış olduğu kredilerin sektörel dağılımı da, izlenen politikalara göre, değişimler göstermektedir. 1990 yılından itibaren TCMB'nin bankacılık sektörüne açmış olduğu

T A B L O X I I I
T.C. Merkez Bankası'nın Bankacılık
Sektörüne Açmış Olduğu Krediler (Milyar TL)

	1989		1990		1991		1992		1993 (*)	
	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%	Tutar	%
Mevduat Bankaları	3075,0	83.3	3099,0	80.6	3967,2	87.7	7920,3	91.3	16262,4	94.4
Ticari	1640,0	44.4	2609,7	67.9	3575,2	79.1	7669,3	88.4	16094,8	93.5
Tanimsal	921,0	25.0	-	-	-	-	-	-	-	-
Sınai (O.V.K.)	514,0	13.9	489,3	12.7	392,0	8.7	251,0	2.9	167,6	0.9
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	615,0	16.7	746,7	19.4	555,1	12.3	754,3	8.7	959,8	5.6
İhracat	262,0	7.1	229,0	6.0	-	-	-	-	-	-
Diğer Tic. Kre.	-	-	126,1	3.3	280,0	6.2	567,9	6.5	825,6	4.8
O.V.K.	353,0	9.6	391,6	10.1	275,1	6.1	186,4	2.2	132,4	0.8
TOPLAM	3690,0	100.0	3845,7	100.0	4522,3	100.0	8474,6	100.0	17222,2	100.0

Kaynak: TCMB'nin 1993 Yıllık Raporu, s. 174, Tablo: 30.

(*) Kasım/1993 itibarıdır.

krediler arasında ticaret sektörüne yönelik olanlar yeniden ağırlık kazanmaya başlamış ve krediler içindeki payı 1993 Kasım sonunda % 98.3 düzeyine kadar yükselmiştir.

Son yıllarda TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı giderek azalmaktadır. TCMB, 1989 yılı sonlarından itibaren bankacılık sektörüne uzun süreli kredi tahsisine son vermiştir. Bu politika 1993 yılında da sürmüştür. TCMB'nin bankalara açmış olduğu krediler içinde sanayi kredilerinin payı (İDT'lere sanayi senetleri karşılığı verilen krediler dahil) Kasım/1993 sonu itibarıyla % 1.7'ye düşmüştür. TCMB kredileri içinde sanayi kredilerinin payı 1986 yılında % 76.9 düzeyinde idi. TCMB'nin bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik reeskont politikası izlemesi, kısa süreli ticari senetleri reeskonta kabul etmesi, TCMB kredilerinin sektörel dağılımını da değiştirmektedir.

İzlenen reeskont politikası sonucu TCMB'nin kredilerinin banka grupları arasında dağılımı da değişmiş, mevduat (ticaret) bankalarının TCMB kredileri içindeki payı 1989 yılı sonunda % 83.3 iken, Ka-

sım/1993 itibarıyla % 94.4'e yükselmiş, buna karşın kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin payı ise % 16.7'den % 5.6'ya gerilemiştir.

e) Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler

Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapılarak Varlığa Dayalı Menkul Kıymet (VDMK) çıkarma olanağının tanınması, bankaların VDMK çıkarma yolu ile sağladıkları fonların mevduat sayılmaması, VDMK çıkarılmasını bankalar açısından cazip hale getirmiştir. Nitekim, 1992 yılında 14.480,6 milyar TL tutarında VDMK, Sermaye Piyasası Kurulu'nca kayda alınırken, bu tutar 1993 yılında 52.756,4 milyar TL olmuştur. Karşılığında VDMK çıkarılacak alacakların, bankalar için, tüketici kredileri, konut kredileri ve Tanım Kredi Kooperatifleri aracılığı ile verilen bireysel kredilerle (yalnız T.C. Ziraat Bankası için) sınırlandırılmış olması, VDMK'ların banka kaynakları arasında daha geniş yer tutmasını kısıtlamıştır.

C. Banka Kredileri

Banka kredilerinin 1993 yılında gözlemlenen olduğu gelişmeler, önceki yıllarla

karşılaştırmalı olarak aşağıda açıklanmış ve 1970-1993 döneminde banka kredilerindeki gelişmeler «Tablo XIV»de gösterilmiştir.

1 - Genel Gelişim

Toplam banka kredileri (kalkınma ve yatırım bankaları kredileri dahil, TCMB'nin dolaysız kredileri hariç) 1993 yılında cari fiyatlarla % 87.3 oranında artarak 231.532,1 milyar TL'den 433.706,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Banka kredilerinde artış hızı, cari fiyatlarla 1970-1993 döneminde en yüksek artış hızına 1993 yılında ulaşmıştır. Bundan önce, banka kredilerinde en yüksek artış hızı % 77.1 olarak 1992 yılında gerçekleşmişti.

1993 yılında ticaret bankaları olarak gruplandırılan bankaların kredilerindeki artış hızı, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızından hafifçe daha yüksek olmuştur. 1993 yılında ticaret bankaları kredileri % 88.0 oranında artarken,

kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı % 81.9 düzeyinde olmuştur. Bir önceki yıl ise ticaret bankaları kredileri kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden çok daha hızlı artış göstermişti. 1993 yılında kalkınma ve yatırım bankaları kredilerindeki artış hızı sıçrama yaparak % 61.5'den % 81.9'a yükselirken, ticaret bankaları kredilerindeki artış hızı da % 79.2'den % 88.0'a yükselmiştir.

Banka kredilerindeki gelişmeler daha geniş bir zaman aralığı içinde incelendiğinde, «Tablo XIV»de izlenebileceği gibi, 1970 yılından bu yana banka kredileri artış hızı da düzenli bir gelişme göstermemiş, artış hızı cari fiyatlarla % 87.3 ile % 13.4 arasında değişmiştir. İnceleme döneminde, daha önce de belirtildiği gibi, cari fiyatlarla banka kredilerinde artış hızı en yüksek düzeyine 1993 yılında ulaşmıştır. Banka kredilerinde artış hızı, 1986-1993 gibi daha kısa bir zaman aralığında dahi düzenli değildir. Banka kredilerinde artış

TABLO XIV
Banka Kredileri (1970-1993) (Milyar TL)

Yıllar	Ticaret Bankaları Kredileri	Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	Toplam Banka Kredileri	Artış Oranı (%)	TCMB Dolaysız Krediler	Genel Kredi Stoku
1970	35,0	16,5	51,5	-	8,3	59,8
1971	-	-	58,7	13,9	11,8	70,5
1972	52,7	19,2	71,9	22,6	13,5	84,4
1973	70,4	23,5	93,5	30,6	13,8	107,7
1974	92,5	34,9	127,4	35,6	22,6	150,0
1975	133,0	49,1	182,1	43,0	22,3	204,4
1976	179,5	75,2	254,7	39,9	61,9	316,6
1977	224,0	103,5	327,5	28,6	119,6	447,1
1978	283,6	88,0	371,6	13,4	124,2	495,8
1979	427,6	114,3	541,9	45,9	214,5	756,4
1980	799,6	143,6	943,2	74,0	367,0	1.310,2
1981	1.402,1	214,0	1.616,1	71,3	495,6	2.111,7
1982	1.928,8	321,6	2.250,4	39,3	578,0	2.828,4
1983	2.552,4	432,7	2.985,1	32,6	645,1	3.630,2
1984	3.287,3	630,9	3.918,2	31,3	565,3	4.483,5
1985	5.802,6	704,3	6.506,9	66,1	931,0	7.437,9
1986	10.025,6	1.491,6	11.517,2	77,0	1.264,8	12.782,0
1987	16.396,9	2.312,7	18.709,6	62,4	2.169,9	20.879,5
1988	23.782,9	3.967,8	27.750,7	48,3	3.164,0	30.914,7
1989	39.855,9	6.190,7	46.046,6	65,9	4.771,3	50.877,9
1990	70.595,4	9.438,8	80.034,2	73,8	3.752,5	83.786,7
1991	115.243,0	15.508,2	130.751,2	63,4	18.453,8	149.205,0
1992	206.482,8	25.049,3	231.532,1	77,1	42.583,6	274.115,7
1993	388.153,7	45.553,2	433.706,9	87,3	82.936,2	516.643,1

Not: (1) İtler Bankası, kalkınma ve yatırım bankaları grubunda yer almaktadır.

(2) 1988 öncesi T.C. Turizm Bankası kredileri kalkınma ve yatırım bankaları grubunda gösterilmiştir.

hızı cari fiyatlarla 1986 yılında % 77.0'a ulaştıktan sonra izleyen 1987 ve 1988 yıllarında % 62.4'e ve % 48.3'e düşmüş, 1989 ve 1990 yıllarında hızlanarak sırasıyla % 65.9 ve % 73.8'e yükselmiş, 1991 yılında % 63.4'e geriledikten sonra 1992 yılında % 77.1'e 1993 yılında da dönemin en yüksek düzeyi olan % 87.3'e çıkmıştır.

1993 sonu itibarıyla Türkiye'nin kredi stoku (tüm banka kredileri + TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu dolaysız krediler) bir önceki yıla göre % 88.5 oranında artarak 516.643,1 milyar TL olmuştur. 1992 yılında kredi stokunun % 83.7 oranında arttığı dikkate alındığında, 1993 yılında kredi stokunda genişlemenin, bir önceki yıldan daha hızlı olduğu görülmektedir. 1993 yılında kredi stokunda daha hızlı artış, esas itibarıyla banka kredilerinden kaynaklanmıştır. TCMB'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan kredilerdeki artış hızı ise yine yüksek oranlı olmakla beraber bir önceki yıla göre yavaşlamış, % 130.8'den % 94.8'e gerilemiştir.

2 - Banka Kredilerinin Banka Grupları Arasında Dağılımı

1993 yıl sonu itibarıyla banka kredilerinin banka grupları arasındaki dağılımı «Tablo XV»de verilmiştir.

1993 yıl sonu itibarıyla toplam banka kredilerinin % 89.5'i (Etibank ve Sümerbank dahil) ticaret ve mevduat bankalarınınca, % 10.5'i de kalkınma ve yatırım bankalarınınca sağlanmıştır. 1993 yılında ticaret bankaları kredilerinde artış hızı % 88.0, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri artış hızı olan % 81.9'dan daha yüksek olduğundan, ticaret bankalarının toplam banka kredileri içindeki payı bir önceki yıla göre 0.3 puan artarak % 89.2'den % 89.5'e yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 10.8'den % 10.5'e gerilemiştir.

Ticaret bankaları grubunda 1993 yıl sonu itibarıyla kredilerin bankalar arasındaki dağılımı, % 39.7 kamusal sermayeli bankalar, % 57.2 özel ulusal sermayeli bankalar, % 3.1 yabancı sermayeli bankalar şeklindedir. Bir önceki yıla göre, 1993 yılında ticaret bankaları kredileri içinde kamusal sermayeli bankaların payı % 47.5'den % 39.7'ye, yabancı sermayeli bankaların payı da % 3.5'den % 3.1'e gerilerken, özel sermayeli ulusal bankaların payı da % 49.0'dan % 57.2'ye yükselmiştir.

1993 yılında, bir önceki yıla göre kamusal sermayeli ticaret (mevduat) bankalarının toplam krediler içindeki payı ise % 42.4'den % 35.5'e, yabancı sermayeli bankaların payı da % 3.1'den % 2.8'e ge-

TABLO XV
Kredilerin Banka Grupları Arasında Dağılımı (1993)

Banka Grupları	Tutar (Milyar TL)	Toplam İçinde %	Grup İçinde %
A. Ticaret (Mevduat) Bankaları	388.153,7	89.5	100.0
- Kamusal Sermayeli	154.044,0	35.5	39.7
- Özel Ulusal Sermayeli	221.916,8	51.2	57.2
- Yabancı Sermayeli	12.192,9	2.8	3.1
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	45.553,2	10.5	100.0
- Kamusal Sermayeli	37.238,0	8.6	81.7
- Özel Ulusal Sermayeli	7.476,2	1.7	16.4
- Yabancı Sermayeli	839,0	0.2	1.9
C. TOPLAM	436.706,9	100.0	
- Kamusal Sermayeli	191.282,0	44.1	
- Özel Ulusal Sermayeli	229.392,9	52.9	
- Yabancı Bankalar	13.031,9	3.0	

rilerken, ulusal sermayeli ticaret bankalarının payı da % 43.7'den % 51.2'ye yükselmiştir.

Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda, 1993 yıl sonu itibarıyla, kamusal sermayeli bankaların (İller Bankası, T. İhracat Kredi Bankası - Eximbank, T. Kalkınma Bankası) bu grup bankaların kredileri içindeki payı % 81.7, özel sermayeli ulusal kalkınma bankalarının (T. Sınai Kalkınma Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası, Birleşik Yatırım Bankası A.Ş., Park Yatırım Bankası A.Ş., Tat Yatırım Bankası A.Ş.) payı % 16.4, yabancı sermayeli bankaların (Türk Merchant Bank, Avrupa-Türk Yatırım Bankası, Yatırım Bank) payı da % 1.9'dur.

1993 yılında bir önceki yıla göre kalkınma ve yatırım bankaları grubunda kamusal sermayeli bankaların kredileri içindeki payı % 82.5'den hafifçe % 81.7'ye gerilerken, yabancı sermayeli bankaların payı % 1.8 ve % 1.9 olarak hemen hemen değişmemiş, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının payı da % 15.7'den % 16.4'e yükselmiştir. Görüldüğü ki, 1993 yılında kalkınma ve yatırım ban-

kalrı grubunda kredilerin bankalar arası dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermemiştir. Bu grupta kamusal sermayeli bankaların kredileri içindeki payı ağırlıklı olarak 1993 yılında da sürmüştür.

1993 yılında tüm banka kredileri içinde kamusal sermayeli ulusal bankaların payı % 44.1, özel sermayeli ulusal bankaların payı % 52.9, yabancı sermayeli bankaların payı da % 3.0'dır. Bir önceki yıla göre toplam krediler içinde banka gruplarının payları değişiklik göstermiş, kamusal sermayeli bankaların payı % 51.3'den % 44.1'e, yabancı bankaların payları % 3.3'den % 3.0'a gerilerken; özel sermayeli bankaların payı 7.5 puan artarak % 45.4'den % 52.9'a çıkmıştır.

1993 yılında da kamusal sermayeli bankaların kredi piyasasındaki ağırlıkları, azalmakla beraber sürmüştür.

3 - Banka Kredilerinin Sektörel Dağılımı

Banka kredilerinin 1993 yılında sektörel dağılımı, önceki yıllarla karşılaştırmalı olarak «Tablo XVI»da verilmiştir.

T A B L O XVI
Kredilerin Sektörel Dağılımı (1986-1993) (%)

	1986	1989	1990	1991	1992	1993
A. İhtisas Kredileri	26.5	28.7	27.4	24.8	27.5	24.4
1 - Tarım	15.4	16.0	16.0	13.9	16.9	13.6
2 - Konut (Gayrimenkul)	6.9	7.5	6.4	6.5	7.1	7.8
3 - Mesleki (Esnaf-Sanatkar)	3.7	3.2	3.1	2.7	2.3	2.0
5 - Denizcilik	0.5	0.2	0.1	0.1	-	-
4 - Turizm	-	1.7	1.5	1.5	1.1	0.9
6 - Diğer İhtisas	-	0.1	0.3	0.1	0.1	0.1
B. İhtisas Kredileri Dışında	60.5	59.5	62.2	64.8	62.7	65.8
1 - İhracat	11.4	13.5	12.7	15.3	16.2	16.6
2 - İthalat	0.8	0.3	0.2	0.1	0.1	0.1
3 - İşletme	26.7	33.4	37.5	35.9	33.0	34.4
4 - Yatırım	5.7	3.2	2.7	1.9	2.4	1.8
5 - Diğer	15.0	9.1	9.1	11.6	11.0	12.9
C. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13.0	11.8*	10.4*	10.4*	9.8*	9.8*
Genel Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*) Turizm kredileri hariç.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği.

Not: 1989'dan itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmeye başlanmıştır.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı, 1986 yılı başından itibaren uygulamaya konulan tek düzen hesap planına göre verilmektedir. Bu tasnif değişikliği nedeni ile 1986'dan önceki yıllarla sağlıklı karşılaştırmalar yapmak olanağı kalmadığından, 1986 yılı başından itibaren bu konuda yeni bir seri düzenlenmektedir. 1989 yılı sonrası da, büyük bölümü T. Kalkınma Bankası tarafından verilen turizm kredileri ihtisas kredileri içinde gösterilmeye başlanmıştır.

1993 yılında banka kredilerinin, ihtisas kredileri, ihtisas dışında kalan krediler, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri olarak ayrımı (turizm kredilerinin ihtisas kredileri içinde gösterildiği de dikkate alındığında); 1992 yılına göre, ihtisas kredilerinin toplam krediler içindeki payının % 27.5'den % 24.4'e gerilediği, ihtisas dışı kredilerin payının % 63.7'den % 65.8'e yükseldiği, kalkınma ve yatırım kredilerinin payının da (turizm kredileri hariç) % 9.8 olarak değişmediği görülmektedir.

1993 yılında ihtisas kredileri içinde yer alan mesleki (küçük esnaf ve sanatkâr kredileri) kredilerin payının % 2.3'den % 2.0'a, turizm kredilerinin payının % 1.1'den % 0.9'a, tarım kredilerinin payının da % 16.9'dan % 13.6'ya gerilediği; buna karşın konut (gayrimenkul) kredilerinin payının % 7.1'den % 7.8'e yükseldiği görülmektedir.

1993 yılında ihtisas kredileri dışında kalan kredilerin sektörel dağılımı da önceki yıllara göre bir ölçüde değişmiştir. İhracat kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 16.2'den % 16.6'ya, işletme kredilerinin payı % 33.0'dan % 34.4'e, tüketici kredilerini de içeren diğer kredilerin payı % 11.0'dan % 12.9'a yükselirken; yatırım kredilerinin payı % 2.4'den % 1.8'e gerilemiştir.

Ticaret bankalarının vermiş olduğu yatırım kredilerinin toplam krediler içindeki payında düşüş eğilimi, 1992 yılında bir ölçüde değişmiş olmakla beraber, 1993' de de sürmüştür.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri, daha çok dışsattım ve yatırım finansmanına yönelik olduğu için, gerçekte tüm banka kredileri içinde dışsattım kredileri ile yatırım kredilerinin payı, «Tablo XVI» da verilen oranların üstünde bulunmaktadır. 1993 yılında toplam banka kredileri içinde kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı bir önceki yıla göre, (turizm kredileri hariç) % 9.8 olarak değişmemiştir. Turizm kredileri de eklendiğinde bu oran % 10.7'ye yükselmektedir. 1993 yılında kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının kredileri % 80.1 oranında artarken, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında da artış oranı daha hızlı % 90.2 olmuştur. Geçmiş yıllarda özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı cari fiyatlarla % 46.3, % 47.7, % 66.1 ve % 62.1 oranlarında olarak, banka kredilerindeki genel artış hızının gerisinde kalırken, 1993 yılında hafifçe de olsa banka kredileri artış hızı genelinin üstüne çıkmıştır.

4 - Banka Kredilerinin Vade İtibariyle Dağılımı

1993 sonu itibariyle bankaların (kalkınma ve yatırım bankaları dahil), ihtisas kredileri dışında vermiş oldukları kredilerin 49.647,7 milyar TL'si orta ve uzun sürelidir. Söz konusu orta ve uzun süreli krediler 1993 yılında cari fiyatlarla % 108.8 oranında artmıştır. İhtisas kredileri dışında banka kredilerinin % 15.1'i orta ve uzun sürelidir. Bir önceki yıl ise orta ve uzun süreli kredilerin, ihtisas kredileri hariç, banka kredileri içindeki payı % 14.2 idi. Buna göre 1993 yılında orta ve uzun süreli kredilerin toplam krediler içindeki payı 0.9 puan artmıştır. Ancak, bu gelişme 1993 yılına özgüdür. Bankaların kredi portföylerinde orta ve uzun süreli kredilerin payı son yıllarda sürekli gerilemekte iken, 1993 yılında bu pay hafifçe de olsa yükselmiştir. 1988 yılında % 27.6 olan bu pay 1992 yılında % 14.2'ye düşükten sonra 1993 yılında % 15.1'e çıkmıştır. Banka kredilerinde artış hızı genelde % 87.3 olurken, orta ve uzun vadeli

kredilerde artış hızının % 108.8'e yükselmesi, bu tür kredilerin payını artırmıştır.

1993 yılında mevduat (ticaret) bankalarının kredilerinin (ihtisas kredileri dışında) vade dağılımı % 11.0 orta ve uzun süreli, % 89.0 da kısa sürelidir. Mevduat bankaları kredilerinin 1993 yılında vade dağılımı bir önceki yıla göre belirgin bir değişiklik göstermiştir. Gerçekten 1992 yılında mevduat (ticaret) bankalarının kredilerinin vade dağılımı % 6.3 orta ve uzun süreli, % 93.7 kısa süreli şeklinde idi. 1993 yılında ticaret bankaları kredileri içinde orta ve uzun süreli kredilerin payı 4.7 puan artış göstermiştir. 1993 yılında yatırım kredilerinin payı azalırken ticaret bankaları kredileri içinde orta vadeli kredilerin payının artması, tahsili gecikmiş bazı kısa süreli kredilerin orta vadeli kredi şekline dönüştürüldüğünü göstermektedir.

Kalkınma ve yatırım bankalarının kredilerinin ise 1993 sonu itibarıyla, turizm kredileri dışında, % 43.1'i orta ve uzun süreli, % 56.9'u kısa sürelidir. Bu dağılım, 1992 yılında % 47.8 orta ve uzun süreli, % 52.2 kısa süreli şeklinde idi. 1993 yılında kısa süreli kredilerin kalkınma ve yatırım bankaları kredileri içindeki görece payı yükselmiş, turizm kredileri dışında, orta vadeli kredilerin payını aşmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarının da son yıllarda kısa süreli kredilere yöneldikleri görülmektedir. Örneğin 1989 yılında, kalkınma bankalarının kredilerinin yaklaşık % 70.0'ı orta ve uzun süreli iken, söz konusu kredilerin 1993 yılında payı % 43.1'e değin düşmüştür.

Ticaret bankalarının açmış olduğu uzun ve orta süreli krediler, 1993 yılında % 142.5 oranında artmıştır. Oysa bir önceki yıl söz konusu krediler % 17.8 oranında azalış göstermiş idi. Kısa süreli kredilerin artış hızının % 92.3 oranında olması, ticaret bankalarının kredi portföyünde orta ve uzun süreli kredilerin payının % 11.0'a yükselmesine yol açmıştır. Son yıllarda ticaret bankalarının açmış olduğu

krediler içinde (ihtisas kredileri dışında) orta ve uzun vadeli kredilerin payı 1983 yılında % 30.3 iken, bu pay 1984 yılında % 23.6'ya, 1985'de % 20.0'a, 1986'da % 15.6'ya, 1987'de % 15.4'e, 1988'de % 15.1'e, 1989'da % 14.4'e, 1990'da % 10.9'a, 1991'de % 9.5'e, 1992 yılında da % 6.3'e değin geriledikten sonra, 1993 yılında yeniden % 11.0'a yükselmiştir. Bankaların orta vadeli kredilerindeki görece gerileme, orta vadeli yatırım kredisi talebinin giderek azaldığı ve/veya ticaret bankalarının riskli gördükleri için orta ve uzun süreli kredilerden kaçındıkları şeklinde yorumlanabilir. Enflasyonist sürecin de bu gelişmede etkili olduğu, uzun süreli fon sunumunu azalttığı kuşkusuzdur.

5 - Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı

TCMB'nın 1993 Yıllık Raporu'nda yer alan bilgilerden yararlanılarak, 1980'den bu yana banka kredilerinin kamu ve özel kesim arasında dağılımını ve dağılımındaki gelişmeleri gösteren «Tablo XVII» düzenlenmiştir.

«Tablo XVII», 1993 yılında Kasım ayı sonu itibarıyla ticaret (mevduat) bankaları kredilerinin % 8.2'sinin kamu kesimince, % 91.8'inin de özel işletmeler ve hanehalkı tarafından kullanıldığını ortaya koymaktadır. Kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde ise, anılan tarih itibarıyla kamu kesiminin payı % 20.9, özel kesimin payı ise % 79.1'dir. Toplam banka kredilerinin Kasım 1993 tarihinde kamu ve özel sektör arasındaki dağılımı ise, kamu kesimi % 9.1, özel sektör % 90.9 şeklindedir. TCMB'nın kamu kesiminde açmış olduğu doğrudan krediler de hesaba katıldığında, Kasım 1993 sonu itibarıyla kredi stokunda kamu kesiminin payı % 24.7'ye yükselmekte, özel kesimin payı ise % 75.3 olmaktadır.

Kredilerin, özel ve kamu kesimi arasındaki dağılımına 1980'den bu yana daha geniş bir zaman aralığından bakıldı-

ğında; banka kredileri içinde özel kesimin payının yükseldiği, buna karşı kamu kesiminin payının azaldığı görülmektedir. Gerçekten 1980 yılında kamu sektörü, toplam banka kredilerinin % 28.2'sini kullanırken ve kredi stoku içindeki payı da % 48.0 iken; söz konusu pay, Kasım 1993 tarihi itibariyle toplam banka kredilerinde % 9.1'e, kredi stoku içinde de % 24.7'ye gerilemiştir.

Böyle olmakla beraber söz konusu dönemde kamu kesiminin banka kredileri içindeki payının, 1983 yılına kadar düşüş gösterdikten sonra, 1988 yılı sonuna kadar yükseldiği, ancak anılan yıldan sonra yeniden düşme eğilimine girdiği gözlenmektedir.

Bankacılık sistemimizde kamu bankaları ağırlık taşımaya karşın, bankaların esas itibariyle özel kesimi finanse etme özellikleri sürmektedir.

6 - Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı

Banka kredilerinin (1985-1988 yılları için, Devlet Yatırım Bankası ve daha sonra bu bankanın yerini alan Türkiye İhracat Kredi Bankası dahil, 1988-1993 yılları için, İller Bankası kredileri hariç) bölgelerarası dağılımı ve bu dağılımda 1970-1993 dönemindeki gelişmeler «Tablo XVIII»de verilmiştir.

T A B L O XVII
Banka Kredilerinin Kamu ve Özel Kesim Arasında Dağılımı (%)

	1980	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993
A. Ticaret Bankaları Kredileri									
- Kamu Sektörü	18.8	11.5	18.2	18.5	15.4	15.2	13.9	9.1	8.2
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	81.2	88.5	81.8	81.5	84.6	84.8	86.1	90.9	91.8
B. Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri									
- Kamu Sektörü	71.5	56.0	41.6	39.0	21.8	15.2	17.0	17.5	20.9
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	28.5	44.0	58.4	61.0	78.2	84.8	83.0	82.5	79.1
C. Topl. Banka Kredileri									
- Kamu Sektörü	28.2	16.1	20.2	20.6	16.0	15.2	14.2	9.8	9.1
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	71.8	83.9	79.8	79.4	84.0	84.8	85.8	90.2	90.9
D. Kredi Stoku									
- Kamu Sektörü	48.0	25.6	29.0	30.7	23.4	20.9	26.3	25.5	24.7
- Özel İşletmeler ve Hanehalkı	52.0	74.4	71.0	69.3	76.6	79.1	73.7	74.5	75.3
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: T.C.M.B. Yıllık Raporları:

- 1993 Yıllık Rapor.
- 1983 Yıllık Rapor s. 128, Tablo 35.

Not: (1) 1993 yılı Kasım ayı sonu itibariyledir.

(2) Kredi stokuna T.C.M.B.'nin kamu kesimine açmış olduğu doğrudan krediler dahildir.

1993 yılında banka kredilerinin bölgesel dağılımında Marmara, Orta Kuzey ve Ege bölgelerinin payları artmış, Akdeniz ve Karadeniz bölgeleri daha belirgin olarak diğer bölgelerin payı düşmüş, Orta Güney Bölgesi'nin payı değişiklik göstermemiştir.

1993 yılında banka kredileri içinde, bir önceki yıla göre, Marmara Bölgesi'nin payı % 40.8'den % 44.1'e, Orta Kuzey Bölgesi'nin payı % 22.7'den % 23.9'a, Ege Bölgesi'nin payı % 11.9'dan % 12.4'e yükselmiş; Akdeniz Bölgesi'nin payı % 12.3'den % 9.4'e, Karadeniz Bölgesi'nin payı da % 7.2'den % 5.3'e gerilemiştir. Kuzey Doğu Bölgesi'nin payı % 8.0, % 8.0; Güney Doğu Bölgesi'nin payı % 0.7, % 0.6; Orta Güney Bölgesi'nin payı % 2.2, % 2.2; Orta Doğu Bölgesi'nin payı da % 1.4, % 1.3 olarak belirgin bir değişiklik göstermemiştir. 32 ili kapsayan Kuzey Doğu, Güney Doğu, Orta Doğu ve Orta Güney bölgelerinin krediler içindeki toplam payı 1992 yılında % 5.1 iken, bu pay 1993 yılında % 4.9 olmuştur.

Kredilerin bölgelerarası dağılımına 1970-1993 gibi daha geniş bir zaman boyutu içinde bakıldığında, kredilerin dağılımında dengesizliğin giderilmesi konusunda izlendiği öne sürülen politikalar ve alındığı bildirilen tüm önlemlere karşın, dengesizliğin giderilmediği görülmektedir. Gerçekten, 32 ili kapsayan dört gerice yöre ile orta gelişmiş olarak kabul edebileceğimiz Karadeniz Bölgesi, 1970 yılında toplam olarak banka kredilerinin % 16.3'ünden yararlanırken, bu oran 1993 yılı sonunda % 10.2'ye kadar düşmüş; buna karşılık Marmara Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay % 35.6'dan % 44.1'e yükselmiştir. Ancak, 1989-1992 yıllarında Karadeniz Bölgesi'nin kredilerden aldığı pay artış göstererek 1992'de % 7.2'ye kadar yükselmişse de, 1993 yılında yeniden % 5.3'e gerilemiştir.

7 - Bankaların Gayri Nakdi Kredileri

Tüm dünya bankacılığında olduğu gibi, bankacılığımızın da bilanço dışı işlem-

T A B L O XVIII
Banka Kredilerinin Bölgesel Dağılımı (%)
(1970-1993)

Bölgeler	1970	1984	1985	1986	1987	1988*	1989*	1990*	1991**	1992*	1993*
Orta Kuzey	23.8	20.4	24.6	23.9	26.1	28.7	26.1	25.8	26.8	22.7	23.9
Ege	13.8	12.9	13.5	13.2	13.6	12.0	12.5	12.4	11.8	11.9	12.4
Marmara	35.6	44.7	39.7	39.7	37.7	39.3	38.0	37.7	38.5	40.8	44.1
Akdeniz	10.5	10.5	11.0	11.4	10.8	10.0	11.3	11.5	11.5	12.3	9.4
Kuzey Doğu	1.8	1.1	1.0	1.0	1.2	0.8	1.0	0.8	0.7	0.8	0.8
Güney Doğu	1.9	1.1	1.1	1.0	1.1	0.8	1.0	0.8	0.8	0.7	0.6
Karadeniz	7.2	4.6	4.3	5.0	4.9	4.6	6.1	6.8	6.1	7.2	5.3
Orta Doğu	1.8	1.6	1.7	1.8	1.6	1.4	1.4	1.5	1.4	1.4	1.3
Orta Güney	3.6	3.1	2.9	3.0	3.0	2.4	2.6	2.7	2.4	2.2	2.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği yayınlarında yer alan rakamlardan yararlanılarak düzenlenmiştir.

(*) İller Bankası kredileri hariç.

(**) İller Bankası ve TÖBANK kredileri hariç.

leri, özellikle gayri nakdi kredileri büyük boyutlara ulaşmaktadır. Gayri nakdi krediler içinde teminat mektupları, kabul kredileri, verilen avaller, akreditif taahhütleri, prefinansman kredilerine verilen garantiler önemli yer tutmaktadır. Garanti ve kefaletler toplamı, Bankalar Birliği'nin araştırmaya esas olan 180 no.lu yayınından yararlanılarak, 1993 yılı sonu için 327.572,5 milyar TL olarak hesaplanmıştır. 1993 yılında bankaların gayri nakdi kredilerindeki artış hızı, % 98.6 olup, nakdi kredilerindeki artış hızı olan % 87.3'ün üstünde gerçekleşmiştir. 1993 yılı sonu itibariyle bankaların gayri nakdi kredilerinin nakit kredilerine oranı % 75.5'e yükselmiştir. Bir önceki yılda bu oran % 71.2 idi.

Gayri nakdi kredilerin banka grupları arasında dağılımı; % 19.8 kamusal sermayeli ticaret bankaları, % 68.7 özel ticaret bankaları, % 5.0 yabancı bankalar ve % 6.5 kalkınma ve yatırım bankaları şeklindedir. Özel bankalarda gayri nakdi kredilerin görece olarak yüksekliği, bu bankalarda riski artırmaktadır. Gerçekten özel sermayeli ticaret bankalarında 1993 sonu itibariyle gayri nakdi krediler, nakdi kredi tutarından fazladır. Yabancı bankaların da ticari nakdi krediler içinde payının % 3.0 dolayında olmasına karşılık gayri nakdi kredilerde paylarının % 5.0 olması dikkat çekmektedir. Ülkemizde özel bankalar daha çok nakdi olmayan kredilere yönelerek kârlarını artırmaktadırlar.

1993 yılında gayri nakdi kredilerde artış hızı, 1992 yılına göre artarak % 85.3'den % 98.6'ya yükseldiği gibi, inceleme döneminin de en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

1993 yılında gayri nakdi krediler içinde, özel ticaret bankalarının payı % 64.8'den % 68.7'ye, kalkınma ve yatırım bankalarının payı da % 6.2'den % 6.5'e yükselirken, kamusal sermayeli ticaret bankalarının payı % 23.6'dan % 19.8'e, yabancı sermayeli ticaret bankalarının payı da % 5.8'den % 5.0'a gerilemiştir.

D. Bankalarda Kâr ve Kârlılık

Tüm bankaların birleştirilmiş net kârı (TCMB hariç, kalkınma ve yatırım bankaları dahil) 1993 yılında (zararlı bankaların dönem zararları ve kâr üzerinden ödenecek vergi karşılıkları indirildikten sonra) 28.182,2 milyar TL olmuştur. 1993 yılında bankacılık sektöründe söz konusu kârın oluşumu, bir önceki yılla karşılaştırılabilir olarak aşağıda «Tablo XIX»da verilmiştir.

1993 yılında tüm bankaların (TCMB hariç) kârları, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 140.3 oranında artmıştır. Bu

TABLO XIX
Bankaların Toplu Gelir Tablosu
(1992/1993 - Milyar TL)

	1992	1993
Faiz Gelirleri (+)	124.752,7	213.248,9
Faiz Giderleri (-)	87.103,7	127.395,9
Net Faiz Geliri	37.649,0	85.853,0
Faiz Dışı Gelirler		
Kredilerden Alınan		
Komisyon ve Ücretler	2.754,7	4.801,8
Bankacılık Hizmetleri	2.994,0	6.386,7
Kambiyo Kâr ve Zaran (Net)	(6.714,5)	(24.165,7)
Sermaye Piyasası İşlemleri Kârı (Net)	5.166,2	13.604,3
İştirak ve Kuruluşlardan Alınan Kâr Payları	1.034,1	1.598,7
Toplam Faiz Dışı Gelirler	5.234,5	2.225,8
Faiz Dışı Giderler		
Personel Giderleri	16.334,5	26.207,9
Karşılıklar	4.176,7	3.108,5
Vergi ve Harçlar	2.671,5	5.889,0
Verilen Ücret ve Komisyonlar	634,0	1.207,0
Amortismanlar	1.391,3	2.479,2
Toplam Faiz Dışı Giderler	25.208,0	38.891,6
Faaliyet Kârı	17.675,5	49.187,3
Diğer Gelirler (+)	7.198,9	8.153,4
Diğer Giderler (-)	10.791,7	23.531,4
Vergi Öncesi Kâr	14.082,7	33.809,2
Vergi Karşılığı (-)	2.355,2	5.627,0
Net Kâr	11.727,5	28.182,2

düzyey, son yıllarda ulaşılan en yüksek kâr artış hızıdır. Gerçekten bankaların toplam kârları cari fiyatlarla 1987 yılında % 96.0, 1988'de % 89.0, 1989'da % 13.2, 1990'da % 101.8, 1991 yılında % 45.0 oranında artış gösterdikten sonra, artış hızı 1992 yılında % 108.3'e, 1993'de % 140.3'e yükselmiştir.

1993 yılında bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı, bir önceki yıla göre, TEFE baz alındığında reel olarak da % 51.7 oranında artmıştır. Bir önceki yıl ise bankaların birleştirilmiş net kârları reel olarak % 28.5 oranında artış göstermiş idi.

Bankaların 1993 yılında cari fiyatlarla toplam net kârlarının % 140.3 gibi bir boyutta artması, etkisini kârlılık oranları üzerinde de göstermiş, bankalarda kârlılık oranları yükselmiştir. Bankaların Net Kâr/Öz Sermaye oranı 1991 yılında % 24.8 iken, 1992 yılında % 35.1'e, 1993 yılında da % 40.5'e yükselmiştir.

Açıklanan banka kârlarına göre, 1980-1993 döneminde bankalarda öz sermaye kârlılığı en yüksek 1980 yılında ve en düşük 1983 yılında olmak üzere % 64.2 ile % 18.2 arasında değişmiştir. Bankalarda öz sermaye kârlılık oranının oldukça geniş bir aralık içinde değişmesi de banka kârlarının düzenli bir gelişme göstermediğini ortaya koymaktadır.

Bankalarda öz sermaye kârlılığı, son yıllardaki en yüksek düzeyine 1993 yılında ulaşmıştır.

Bankalarda öz sermaye kârlılığı düzyey olduğu gibi, ortalama olarak genelde yüksek değildir. Bankalararası rekabetin artması, bankaların yeni hizmet ve kredi türleri geliştirmede çok başarılı olamamaları, kaynak maliyetinin artması, mevduat munzam karşılığı ve disonibilite oranlarının yükseldiği, yeniden değerlendirme sonucu banka öz kaynaklarının hesabın artması, donuk krediler sorunu ve yönetim hataları; öz sermaye kârlılığını olumsuz yönde etkileyen etmenler olarak belirtilebilir.

1993 yılında da bankalarda kârlılık oranları banka grupları itibariyle farklıdır. 1993 yılında da en yüksek öz sermaye kârlılık oranı yabancı sermayeli ticaret bankalarındadır. Söz konusu bankalarda öz sermaye kârlılık oranı (Net Kâr/Öz Sermaye) 1993 yılında % 56.7'dir. Bir önceki yıl ise yabancı sermayeli ticaret bankalarında öz sermaye kârlılık oranı % 78.0 düzeyinde idi. Yabancı sermayeli ticaret bankalarında da öz sermaye kârlılığı düzenli olmayıp, son yıllarda % 79.0 ile % 36.1 arasında dalgalanma göstermiştir. Söz konusu bankalarda öz sermaye kârlılık oranı 1988 yılında % 79.0 düzeyinde iken, 1989'da % 43.8'e, 1990 yılında % 36.1'e değin düşmüş, 1991 yılında % 55.7'ye, 1992 yılında yeniden % 78.0'a yükselmişse de 1993'de % 56.7'ye gerilemiştir.

Yabancı ticaret bankalarının büyük bir bölümü vergilendirme açısından dar mükellef olduklarından 1992 yıl sonuna değin yasal olarak yeniden değerlendirme yapamamış olmaları nedeniyle, öz kaynakları tam mükellef bankalara göre bilançolarında daha düşük görünmüş ve bu olgu öz sermaye kârlılığının yüksek hesaplanmasında bir ölçüde etkili olmuştur. Ayrıca yabancı bankalar, gayri nakdi kredilere, bilanço dışı işlemlere daha fazla ağırlık vererek, kaynak kullanmadan gelir sağlayabilmektedirler.

Özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında öz sermaye kârlılığı 1993 yılında bir önceki yıla göre % 31.9'dan % 43.1'e yükselmiştir. Özel sermayeli ulusal ticaret bankaları, ticaret bankaları arasında 1993 yılında öz sermaye kârlılığı artan banka grubu olmuş; öz sermaye kârlılığı, kamusal sermayeli bankalar düzeyinin üstüne çıkmıştır. Öz sermaye kârlılığı, özel sermayeli ulusal bankalarda da düzenli bir gelişme göstermemektedir. Bu bankalar grubunda öz sermaye kârlılığı 1988 yılında % 41.3 düzeyinde iken, 1989 yılında % 27.5'e düşmüş, 1990 yılında % 28.9'a, 1991'de % 37.2'ye yükseldikten sonra

1992 yılında % 31.9'a gerilemiş, 1993 yılında son yılların en yüksek düzeyi olan % 43.1'e ulaşmıştır.

1993 yılında kamusal sermayeli ticaret bankalarının öz sermaye kârlılığı azalmış; bu bankalar grubu genelinde öz sermaye kârlılığı % 43.7'den % 39.5'e gerilemiştir. 1992 yılında kamusal sermayeli ticaret bankaları öz sermaye kârlılığı en hızlı artan banka grubu iken, 1993 yılında öz kaynaklarının % 175.2 gibi büyük boyutta artması sonucu, öz sermaye kârlılıkları azalmıştır. Oysa anılan yıl cari fiyatlarla özel ticaret bankalarının kârı, bir önceki yıla göre % 156.3 oranında artarken, kamusal sermayeli ticaret bankalarında da bu oran % 148.4 düzeyinde olmuştur. Yabancı sermayeli ticaret bankalarında ise cari fiyatlarla kâr artışı % 32.4 düzeyinde kalmıştır.

1993 yılında da kalkınma ve yatırım bankalarında öz sermaye kârlılığı ticaret bankaları ortalamasının altında kalmış, % 21.2 olmuştur. Söz konusu bankalarda 1988 yılında % 20.0 dolayında olan öz sermaye kârlılığı, 1989 yılında % 10.0'a kadar düştükten sonra, 1990 yılında % 14.7'ye yükselmiş, 1991 yılında % 13.2'ye geriledikten sonra, 1992 yılında % 14.0 olmuş, 1993 yılında da son yılların en yüksek düzeyi olan % 21.2'ye ulaşmıştır. Kalkınma ve yatırım bankalarında öz sermaye kârlılığı 1993 yılında 1992 yılına göre 7.2 puan gibi önemli bir artış göstermiştir. Bu grupta 1993 yılında kamusal sermayeli yatırım ve kalkınma bankalarında öz sermaye kârlılığı hafifçe % 8.6'dan % 11.7'ye yükselirken, özel sermayeli yatırım ve kalkınma bankalarında % 38.8'den % 62.0'a çıkmıştır. Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarında öz sermaye kârlılığı, kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çok üstünde bulunmaktadır. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının, dış ticareti, özellikle dışsatımı, yerel yönetimleri ve çok ortaklı şirketleri finanse eden ihtisas bankaları kimliğinde olmaları, bu banka-

larda kârlılığın düşük düzeylerde oluşmasına neden olmaktadır.

Bankalar grupları itibarıyla faiz farkı (faiz marjı), alınan faiz ile verilen faiz arasındaki oransal fark da değişiktir. Faiz farkı 1993 yılında bankalar genelinde % 40.3, ticaret bankaları grubunda ortalama % 39.9'dur. Kalkınma ve yatırım bankaları grubunda mevduat ana kaynağı oluşturmadığından ve bu bankalar daha çok öz kaynak veya öz kaynak benzeri fonlarla çalıştıklarından, faiz farkı daha yüksek olmaktadır. 1993 yılında da bu grup bankalarda faiz farkı oranı % 45.5'dir.

1993 yılında ticaret bankaları grubunda faiz farkının % 67.6 olarak en yüksek oranı, yabancı bankalar grubundadır. Özel sermayeli ulusal bankalarda faiz farkı % 46.3, kamusal sermayeli bankalarda da % 31.1'dir. Son yıllarda mevduatın daha çok kamusal sermayeli bankalara yönelmesi ve bu bankalarca verimli bir şekilde krediye dönüştürülememesi, faiz farkını söz konusu bankalarda daraltmaktadır.

1988 yılında bankalar genelinde faiz farkı % 21.3 iken, 1989 yılında bu marj hızlı bir düşüşle % 12.0'a inmiş, 1990 yılında hızlı bir yükselişle % 26.2'ye, 1991 yılında da % 31.3'e çıkmışsa da, 1992 yılında hafifçe % 30.2'ye gerilemiş, 1993 yılında % 40.3 olarak inceleme döneminin en yüksek düzeyine ulaşmıştır. 1993 yılında tüm banka gruplarında faiz marjı yükselmiştir. Faiz marjı, yabancı sermayeli ticaret bankalarında % 58.3'den % 67.6'ya, kalkınma ve yatırım bankalarında % 42.2'den % 45.5'e, özel sermayeli ulusal ticaret bankalarında % 36.4'den % 46.3'e, kamusal sermayeli ticaret bankalarında da % 21.7'den % 31.1'e yükselmiştir. Faiz farkı Aktif (Varlık) Toplamı şeklinde hesapladığımız net faiz marjı, bankacılık sektöründe 1988 yılında % 3.8 iken, 1989 yılında % 2.3'e düşmüş, 1990 yılında % 5.2'ye, 1991 yılında da % 7.0'a yükselmiş ise de 1992 yılında hafifçe % 6.8'e gerile-

miş, 1993 yılında da % 8.2 olarak dö-
min en yüksek düzeyine çıkmıştır. Net fa-
iz marjının en yüksek olduğu banka gru-
bu % 11.8 ile yabancı sermayeli ticaret
bankaları olup, yabancı bankaları % 8.5
ile özel ticaret bankaları, % 7.5 ile de ka-
musal sermayeli ticaret bankaları izle-
mektedir. Kalkınma ve yatırım bankaları
genelinde net faiz marjı % 7.3'dür.

1993 yılında Net Faiz Geliri/Net Var-
lık Toplamı oranı, tüm banka gruplarında,
bir önceki yıla göre yükselmiştir. Söz ko-
nusu oran 1993 yılında kalkınma ve yatı-
rım bankaları genelinde % 7.0'dan %
7.3'e, yabancı sermayeli ticaret bankala-
rında % 11.6'dan % 11.8'e hafifçe yükse-
lirken, özel sermayeli ulusal ticaret banka-
larında % 7.5'den % 8.5'e, kamusal ser-
mayeli ticaret bankalarında da % 5.6'dan
% 7.5'e çıkarak daha belirgin bir yükseliş
göstermiştir.

1993 yılında banka kârları üzerinde
olumlu ve olumsuz etki yapan etmenler,
satırbaşları olarak aşağıda belirtilmiştir.

1993 yılında banka kârları üzerinde
olumlu etki yapan başlıca etmenler şöyle
özetlenebilir:

(i) *Banka kredilerinin bir önceki yıla
göre çok daha hızlı artması.* 1993 yılında
bankaların açmış oldukları nakit kredile-
rinde artış hızının % 77.1'den % 87.3'e
yükselmesinin yanı sıra, faiz marjının %
30.2'den % 40.3'e çıkması, net faiz geliri-
nin cari fiyatlarla % 128.0 oranında artma-
sına olanak vermiştir.

(ii) *Bankaların faiz arbitrajı yapmaları.*
İzlenen faiz ve kur politikası, bankaların
yabancı para ile borçlanıp, TL plase et-
melerini kârlı hale getirmiştir. Bankacılık
diliyle bankaların dövizde short pozisyon-
da olmaları, TL plasmanlarının getirisi
yüksek olduğundan, banka kârları üzerin-
de olumlu etki yapmıştır.

(iii) *Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
(VDMK) çıkarılması ve repo işlemlerinin
yaygınlaşması.* VDMK çıkarılması ve re-

po işlemleri ile sağlanan fonlar, yasal de-
ğişiklikle 1992 yılından itibaren mevduat
sayılmadığından, bankalar söz konusu
araçlar yolu ile sağladıkları fonlar nede-
niyle mevduatın getirdiği, TCMB'na karşı-
lık yatırılması, disponibl (likit) değer tutul-
ması gibi yükümlülüklerden kurtulmakta
ve dolayısıyla fon kullanımında verimi artı-
rılmaktadır.

(iv) *Sermaye piyasası işlemlerinden
sağlanan kâr artışı.* 1993 yılında bankala-
rın sermaye piyasası işlemlerinden sağla-
mış olduğu net kâr, (bu tür işlemlerden
zararlar indirildikten sonra) cari fiyatlarla
% 163.3 oranında artarak 13.604,3 milyar
TL'ye yükselmiştir.

(v) *Devlet iç borç senetleri (DİBS) ge-
tirisinin yüksekliği.* 1993 yılında devletin,
DİBS'ler nedeniyle bazı dönemlerde %
30.0'a varan reel faiz ödemesi, bankala-
rın menkul değerler cüzdanından sağla-
dıkları faizleri, bir önceki yıla göre % 93.1
oranında artırmıştır.

(vi) *Bankacılık hizmetlerinden sağla-
nan gelirlerde hızlı artış.* 1992 yılında ban-
kacılık hizmetlerinden sağlanan gelirler
cari fiyatlarla % 55.5 oranında artmış
iken, 1993 yılında artış hızı % 133.3'e yük-
selmiştir. Bankacılık hizmetlerinden ali-
nan komisyonların yükselmesinde, kuşku-
suz 1993 yılında gayri nakdi kredilerin,
nakdi kredilerden daha hızlı artması da
etkili olmuştur.

(vii) *Personel giderlerindeki artışın,
net aktif, kredi ve mevduat artışından da-
ha yavaş oluşu.* Bankaların 1993 yılında
toplam aktifleri % 89.2 oranında artarken,
personel giderlerinin % 60.4 oranında art-
ması, Personel Giderleri/Aktif Toplamı'n-
ın % 2.5'e değin gerilemesine olanak
vermiştir.

1993 yılında banka kârları üzerinde
olumsuz yönde etki yapan etmenler ve/
veya gelişmeler de şöyle özetlenebilir:

(i) *Bankaların kambiyo zararlarının bü-
yük boyutlarda artması.* 1990 öncesi yıl-

larda banka kârlarının önemli bölümü kambiyo kârlarından kaynaklanırken, 1990 yılında bankalar genelinde kambiyo kârları 219,2 milyar TL zarara dönüşmüş ve net kambiyo zararları 1991 yılında 2.605,0 milyar TL'ye, 1992 yılında 6.714,5 milyar TL'ye, 1993 yılında da 24.165,7 milyar TL'lik bir boyuta yükselmiştir. Bunun nedeni, bankaların döviz yönetiminde, pozisyon fazlasından pozisyon açığına (long veya overbought pozisyonundan short-oversold pozisyonuna) geçmeleridir. Yukarıdaki bölümlerde açıklandığı gibi, bankalar 1993 yılında dövizle borçlanarak TL kredisi vermişler, kambiyo zararlarına karşılık faiz gelirlerini arttırmışlardır.

(ii) *Türk lirası mevduat karşılıklarına faiz ödenmemesine ilişkin uygulamanın sürdürülmesi.* TCMB Döviz Tevdiat Hesapları için oluşturulan karşılıklar dışında, TL mevduat karşılıkları için faiz ödenmesine ilişkin olarak 1986 yılında başlattığı uygulamayı 1993 yılında da sürdürmüş, bankalar böylece oluşturdukları TL mevduat karşılıkları için 1993 yılında da faiz geliri elde edememişlerdir. DTH'ler için oluşturulan döviz karşılıklarına ödenen faizler de genelde piyasa faiz haddinin altında kalmıştır.

Olumlu etkenler, olumsuzlara karşı çok daha ağır bastığından, 1993 yılında banka kârlarında artış hızı, bir önceki yıla göre belirgin bir şekilde yükselmiş, kârlılık oranları artmıştır. Tüm banka grupları kârlılık açısından bir önceki yıla göre daha başarılı sonuçlar almışlardır.

Kâr ve kârlılığa ilişkin yukarıdaki değerlendirmeler, bankaların açıkladıkları bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak yapılmıştır. Banka bilançolarının yeterince şeffaf olmadığı, bankaların tahsili şüpheli batık veya donuk kredilerini bilançolarına tam olarak yansıtmadıkları, bu tür kredileri için yeterli karşılık ayırmadıklarına ilişkin kuşku sürmektedir. Nitekim 1993 sonu itibarıyla bilançolarına bakıldığında,

bankaların 5.326,8 milyar TL'yi bulan tahsili gecikmiş alacakları için henüz karşılık ayırmadıkları görülmektedir. Bu tutar bir önceki yıla göre % 69,2 oranında artış ifade etmektedir. Böyle olmakla beraber tahsili gecikmiş alacakların bilançolarda olduğundan daha az gösterilmesi olasıdır.

III. SONUÇ

Açıklanan banka bilanço ve gelir tablolarına dayanılarak 1993 yılında bankacılık alanında gelişmeler şöyle özetlenebilir:

(i) 1993 yılında ülkemizde faaliyette bulunana banka sayısı sadece bir artarak (TCMB dahil) 71'e yükselmiştir. 1993 yılında ulusal banka statüsünde olan Eurocredit Türk-Fransız Ticaret Bankası faaliyete geçmiştir. Türk bankacılık tarihinde, ülkede faaliyette bulunan banka sayısı en yüksek düzeyine 1993 yılında ulaşmıştır.

(ii) 1989 sonrasında başlayan banka şube sayısında azalma eğilimi 1993 yılında durmuş, anılan yıl yurt içinde faaliyette bulunan şube sayısı 22, binde 4 oranında artarak (TCMB şubeleri dahil) 6234'e, yurt dışındaki şubeler dahil 6250'ye yükselmiştir. Buna karşın banka şube sayısı 1993 yıl sonunda 1981 düzeyinin dahi altında bulunmaktadır.

(iii) 1993 yılında bankacılık sektörünün (TCMB dışında) cari fiyatlarla net aktifleri % 89,2, öz kaynakları % 108,1, toplam mevduatı (DTH'lar dahil) % 78,4, toplam kredileri % 87,3, toplam net kârları da % 140,3 oranında artmıştır. 1993 yılında bankaların mevduat artışı dışında diğer büyüklükleri, bir başka deyişle toplam aktifleri, öz kaynakları, toplam kredileri, toplam net birleştirilmiş kârları, bir önceki yıla göre daha hızlı artış göstermiştir.

(iv) 1993 yılında toplam mevduat artış hızı, bir önceki yıla göre hafifçe yavaşlayarak % 81,1'den % 78,4'e gerilemiştir. 1993 sonu itibarıyla bankalarda toplam mevduat 544.965,8 milyar TL'lik bir boyu-

ta ulaşmıştır. 1993 yılında bankalarda TL mevduat cari fiyatlarla % 71.1 oranında artarken, DTH'lar % 91.1 oranında artış göstermiştir. TL mevduatta artış hızı, bir önceki yıla göre % 68.3'den hafifçe % 71.1'e yükselirken, DTH'larda artış hızı % 108.1'den % 91.5'e gerilemiştir. Böyle olmakla beraber 1993 yılında da DTH'lardaki artış hızı, TL mevduatın çok üstünde gerçekleşmiştir.

İzlenen kur ve faiz politikaları ile geleceğe ilişkin beklentiler, parasal birikimlerin TL mevduata dönüşmesinde veya DTH'lara yönelmesinde, dolayısıyla artış hızlarında etkili olmaktadır. 1987 yılından bu yana TL mevduatta yıllık artış hızı sırasıyla %40.3, % 56.0, % 66.5, % 50.9, % 57.4, % 68.3 ve % 71.1 olurken; DTH'larda sırasıyla % 115.9, % 68.1, % 50.6, % 59.1, % 140.0, % 108.1 ve % 91.1 olarak çok daha yüksek düzeylerde gerçekleşmiştir.

(v) 1993 yılında DTH'ların TL mevduattan çok daha hızlı artması sonucu, DTH'ların toplam mevduat içindeki payı 2.8 puan artarak % 36.8'den % 39.4'e yükselmiştir. DTH'ların TL mevduata oranı da % 58.3'den % 65.1'e yükselmiş ve tasarruf mevduatı tutarını aşmıştır.

Toplam mevduatın yarıya yakın bir bölümünün yabancı para cinsinden olması, bankalarda kur riskini artırdığı gibi, ulusal ekonomi açısından da izlenecek para ve faiz politikasına bazı kısıtlamalar getirmektedir.

(vi) 1993 yılında bankalarda mevduatın yapısı (kompozisyonu) da bir önceki yıla göre değişmiştir. Toplam mevduat içinde DTH'ların payı % 39.4'e kadar yükselirken, TL mevduatın mevduat türleri itibarıyla dağılımı da değişmiştir. 1993 yılında TL mevduat kapsamında en hızlı artan mevduat türü, bankalar mevduatı, en yavaş artan da, çıkarılan mevduat sertifikaları dışında, tasarruf mevduatı olmuştur. 1993 yılında bankalar mevduatı % 283.7 gibi olağan dışı bir boyutta artar-

ken, artış hızı resmi kuruluşlar mevduatında % 90.4, diğer kuruluşlar mevduatında % 58.6, ticari kuruluşlar mevduatında % 56.9, tasarruf mevduatında % 35.8 olmuş; çıkarılan mevduat sertifikaları ise % 17.4 oranında azalmıştır. Mevduat türleri itibarıyla artış hızlarının farklı oluşu, bankalarda TL mevduatın bileşimini değiştirmiştir. TL mevduat içinde tasarruf mevduatının payı % 47.1'den % 37.4'e, ticari kuruluşlar mevduatının payı % 18.8'den % 17.2'ye, diğer kuruluşlar mevduatının payı % 18.2'den % 16.9'a ve mevduat sertifikasının payı da % 1.9'dan % 0.9'a gerilerken; bankalar mevduatının payı % 10.6'dan % 23.8'e, resmi kuruluşlar mevduatının payı da % 3.4'den % 3.8'e yükselmiştir.

(vii) 1993 yılında mevduatın vade yapısı da, bir önceki yıla göre değişmiş, mevduatın daha kısa vadelerde toplanma eğilimi 1993 yılında da sürmüştür. 1993 yılında toplam mevduat içinde vadesiz mevduatın payı % 29.8'den % 29.5'e hafifçe gerilerken, vadeli mevduatın payı da % 70.2'den % 70.5'e yükselmiştir. Esas önemli değişme vadeli mevduatın vade yapısında gözlenmiştir. Bir önceki yıla göre, toplam vadeli mevduat içinde 1 ay vadeli mevduatın payı % 15.0'dan % 25.6'ya, 6 ay vadeli mevduatın payı hafifçe % 15.5'den % 16.2'ye yükselirken, 3 ay vadeli mevduatın payı % 47.6'dan % 40.6'ya, 1 yıllık mevduatın payı da % 21.8'den % 18.1'e gerilemiştir. Mevduatın 1 ve 3 ay vadeli hesaplarda yoğunlaşması yalnız tasarruf mevduatında değil, DTH'larda da belirgindir.

(viii) 1993 yılında toplam banka kredileri, bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 87.3 oranında artarak 433.706,9 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Anılan yıl ticaret bankaları kredilerinde artış hızı, bir önceki yıla göre, cari fiyatlarla % 79.1'den % 88.0'a yükselirken, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde artış hızı, 1992 yılında % 61.5 iken, 1993 yılında % 81.9 olmuştur. 1993 yılında ticaret bankalarının

açmış olduğu krediler kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinden daha hızlı artmış olduğundan, toplam kredilerin bu iki grup banka arasındaki dağılımı, bir ölçüde değişmiş; toplam krediler içinde ticaret (mevduat) bankalarının payı, bir önceki yıla göre, % 89.2'den % 89.5'e yükselirken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı % 10.8'den hafifçe % 10.5'e gerilemiştir.

(ix) 1993 yılında banka kredilerinin ana gruplar itibariyle sektörel dağılımı bir önceki yıla göre değişmiş, toplam banka kredileri içinde ihtisas kredilerinin payı % 27.5'den % 24.4'e gerilerken, ihtisas dışı kredilerin payı % 62.7'den % 65.8'e yükselmiş, kalkınma ve yatırım kredilerinin payı da (turizm kredileri hariç) % 9.8 olarak değişmemiştir.

1989 yılından itibaren kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri ihtisas kredileri arasında gösterilmektedir. Kalkınma ve yatırım bankalarının verdikleri turizm kredileri, önceki yıllarla tutarlı olmak üzere bu gruba dahil edildiğinde, 1993 yılında ihtisas kredilerinin payı % 23.5 olmakta, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinin payı ise % 10.7'ye yükselmektedir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarım kredilerinin toplam krediler içindeki payı % 16.9'dan % 13.6'ya, mesleki kredilerin payı % 2.3'den % 2.0'a, turizm kredilerinin payı da % 1.1'den % 0.9'a kadar gerilemiş, buna karşı konut kredilerinin payı % 7.1'den % 7.8'e yükselmiştir.

İhtisas kredileri dışında yer alan ihracat kredilerinin payı % 16.2'den % 16.6'ya, işletme kredilerinin payı % 33.0'dan % 34.4'e yükselirken, yatırım kredilerinin payı % 2.4'den % 1.8'e gerilemiştir. Kalkınma bankaları firmalara esas itibariyle işletme, yatırım ve ihracat kredisi verdiklerinden, toplam banka kredileri içinde ihracat, işletme ve yatırım kredilerinin payı, gerçekte yukarıda verilen oranlardan daha yüksektir.

1993 yılında kredilerin vade dağılımında da kısa süreli banka kredilerinin payı, hafifçe gerileyip ihtisas kredileri dışında, % 85.8'den % 84.9'a inerken, orta ve uzun süreli kredilerin payı % 14.2'den % 15.1'e yükselmiştir.

Son yıllarda gerek toplam krediler gerek ticaret bankaları kredileri içinde orta ve uzun süreli kredilerin payı belirgin bir şekilde düşme eğilimi gösterirken, bu eğilimin 1993 yılında en azından durduğu görülmektedir.

1993 yılında bankaların vermiş olduğu gayri nakdi krediler, cari fiyatlarla % 98.7 oranında artarak 327,6 trilyon TL'lik bir boyuta ulaşmış, bankalarda Gayri Nakdi Krediler/Nakdi Krediler oranı da % 75.5'e yükselmiştir.

(x) Bankaların öz kaynakları (TCMB hariç) 1993 yılında % 108.1 oranında artarak yıl sonunda 69.609,4 milyar TL'lik bir boyuta ulaşmıştır. Bankalarda öz kaynak artış hızı, cari fiyatlarla, 1992 yılına göre hızlanmıştır. 1992 yılında banka öz kaynakları cari fiyatlarla % 62.7 oranında artış göstermiş idi. 1993 yılında banka öz kaynaklarında artış hızının yükselmesinde, kamusal sermayeli bankalardan Etibank ve Sümerbank'ın birleşmiş zararlarının kapatılması, bankaların yedek akçealarını önemli ölçüde artırmaları etkili olmuştur.

(xi) TCMB'nin bankaçılık kesimine açmış olduğu krediler, 1993 yılında bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 103.9 oranında artarak 8.674,6 milyar TL'den 17.691,5 milyar TL'ye yükselmiştir. TCMB'nin bankaçılık kesimine açmış olduğu krediler, izlenen para politikasına, ekonominin büyüme hızına, salt politik etkenlere göre yıldan yıla büyük dalgalanmalar göstermektedir. TCMB'nin son yıllarda bankaçılık kesimine açmış olduğu kredilerde artış hızı % 122.6 ile, % 0.5 azalış (eksi) arasında değişmiştir. Gerçekten TCMB'nin bankaçılık kesimine açmış olduğu krediler cari fiyatlarla 1987 yılında % 122.6

oranında artış gösterdikten sonra, artış hızı 1988'de % 52.7'ye, 1989'da % 40.2'ye düşmüş, 1990 yılında % 81.6'ya yükselmiş, 1991'de hafifçe de olsaeksiye dönüşmüş, 1992 ve 1993 yıllarında sırasıyla % 91.8 ve % 103.9 gibi son yıllar ortalamasının üstünde bir artış göstermiştir. TCMB, 1980 öncesinde bankalara daha çok kalkınmaya yönelik orta vadeli sinai krediler açarken, 1989 yılı sonundan itibaren bankacılık kesiminin geçici likidite ihtiyacını karşılamaya yönelik kısa süreli reeskont penceresi açmış bulunmaktadır.

Son yıllarda TCMB'nin kredilerinin banka kaynakları içindeki payı düşme eğilimi gösterirken, 1992 yılında bu gelişmenin durduğu, 1992 ve 1993 yıllarında TCMB kredilerinin bankaların toplam kaynaklarına ve mevduat kaynağına oranının hafifçe de olsa yükseldiği gözlenmiştir. Gerçekten 1991 yılında TCMB kredilerinin toplam banka kaynakları içindeki payı % 1.5'e, bankalardaki mevduata oranı da % 2.7'ye değin düştükten sonra, bu oranlar 1993 yılında sırasıyla % 1.7 ve % 3.2 olmuştur.

(ii) Kamusal sermayeli bankaların gerek mevduat gerek kredi piyasalarında görece ağırlıkları 1993 yılında da sürmekle beraber, mevduat ve kredi hacmi içindeki payları azalmıştır. Kamusal sermayeli ticaret bankalarının toplam mevduat içindeki payı, bir önceki yıla göre % 49.7'den % 43.6'ya gerilerken, ticaret bankaları kredileri içindeki payı % 47.5'den % 39.7'ye gerilemiştir. Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları ile birlikte tüm kamusal sermayeli bankaların toplam krediler içindeki payı, 1993 yıl sonu itibarıyla % 44.1 olmaktadır. Bir önceki yıl ise kamusal sermayeli bankaların krediler içindeki payı % 51.3 düzeyinde idi.

Kamusal sermayeli bankaların toplam mevduat içindeki payı, 1981-1982 banka-banker bunalımından sonra 1991 yılı dışında sürekli artış eğilimi göstererek 1992 yılında % 50.0 düzeyine yaklaştık-

tan sonra, 1993 yılında % 43.6'ya gerilemiştir. Kamusal sermayeli bankaların toplam banka kredileri içindeki payı ise son dört yıldır azalma göstermektedir. Söz konusu bankaların toplam krediler içindeki payı 1990 yılında % 53.2 iken, 1993 yılında % 44.1'e kadar gerilemiştir.

(xiii) Türk bankacılık sisteminin oligopolistik yapısı sürmekle beraber, son yıllarda büyük olarak nitelendirilen özel ticaret bankalarının mevduat ve kredi piyasasında payları gerilerken, küçük ve orta çaplı özel bankaların artmakta olduğu gözlenmektedir. Yabancı bankaların sayılarının 23'ü bulmasına karşın, bu bankaların 1993 sonu itibarıyla toplam mevduatta payı % 1.6, toplam banka kredilerinde de % 3.0 düzeyindedir. Bir önceki yıl ise yabancı bankaların toplam mevduatta payları % 1.7, toplam kredilerde de % 3.3 dolayında idi. Yabancı bankaların toplam mevduat ve krediler içindeki payında gerileme, 1993 yılında da sürmüştür.

(xiv) İzlenen kur ve faiz politikaları sonucu bankaların döviz yönetimindeki eğilimleri değişmiş, 1990 sonrasında bankacılık diliyle bankalar long pozisyondan short pozisyona geçmişlerdir. Daha açık bir deyişle, bankaların döviz borçları ve yükümlülüklerinin tutarı döviz varlıklarını aşmış, bankalar dövizle borçlanarak sağladıkları fonların bir bölümünü TL olarak plase etmeye başlamışlardır. Bankaların short pozisyonda olmaları, döviz pozisyon açıklarının 4.6 milyar US Dolar'a kadar yükselmesi, kambiyo zararlarını büyük ölçüde artırmıştır. 1993 yılında brüt kambiyo zararlarının 64,7 trilyon TL, net kambiyo zararlarının da 24.2 trilyon TL'ye ulaşması, bankalarda kur riskinin yüksek olduğunu, yabancı para ile olan mevcut ve alacakların yabancı para borçlarını karşılama oranının 1:1 veya % 100'ün altında olduğunu göstermektedir.

(xv) Bankaların birleştirilmiş net kârları toplamı bir önceki yıla göre cari fiyatlarla % 140.3 oranında, reel olarak da

(DİE'nin Toptan Eşya Fiyat Endeksi yıllık ortalama fiyat artışı deflatör olarak alındığında) % 51.7 oranında artmıştır. Gözleyebildiğimiz kadarı ile banka kârlarında en hızlı artış 1993 yılında gerçekleşmiştir.

Banka kârlarında artış, bankalarda kârlılık oranlarını da yükseltmiştir. Bankalarda öz sermaye kârlılığı (Kâr/Öz Sermaye oranı), % 35.1'den % 40.5'e yükselmiştir. 1993 yılında banka kârlarında yükseliş doğuran başlıca etmenler, net faiz gelirlerinde % 128.0 oranında artışla, sermaye piyasası işlemleri net kârında % 163.3'e varan artıştır. 1993 yılında özellikle özel

sermayeli ticaret bankaları kârlılık açısından bir önceki yıla göre, çok daha iyi bir performans gösterirken, yabancı sermayeli ticaret bankalarının performansı, sınırlı ölçüler içinde de kalsa, genelde düşmüştür.

1993 yılı, bankacılık kesimi açısından, 1992 yılına göre, net varlıkların, öz kaynakların ve kredilerin daha hızlı arttığı, kârın ve kârlılığın yükseldiği bir dönem olmuştur. Ancak, kredilerde ve kârlılıktaki artış, önemli ölçüde bankaların döviz pozisyonu açıklarından kaynaklandığından, bu riskli yapı olumsuz etkisini 1994 yılında göstermiştir.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

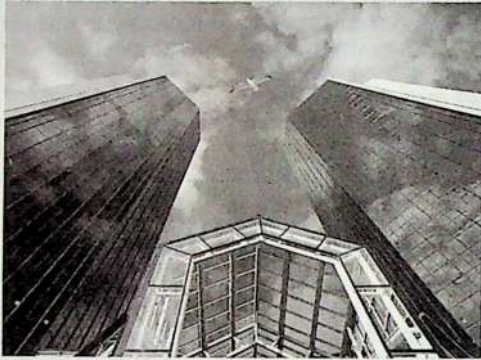
«Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı, dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece, ekonomik politikada kendiliklerinden hiç bir zaman bilimsel ve ciddi politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir. Oysa devlet gemisi, fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir.»

Fiyatı 150.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No. 6/2; Sultanahmet - İstanbul
Telefon: (0-212) 518 17 32

Akbank, 21. yüzyıla hazır!

Türk bankacılık sektörünü 21. yüzyıla taşıyan Akbank, "dünyanın 500 büyük bankası" arasındaki yerini her yıl korumaktadır.

Akbank, yurtiçinde 500'ü aşkın şubesi, yurtdışında 9 temsilciliğiyle tam bankacılık hizmeti verir... Londra'da tamamı Türk sermayesiyle gerçekleştirilen ilk Türk bankası olan **Sabancı Bank plc** Akbank tarafından kurulmuştur. Fransa'nın en büyük bankası

Banque Nationale de Paris ve Almanya'nın ikinci büyük bankası **Dresdner Bank A.G.** ile ortak olarak ülkemizde **BNP- Ak- Dresdner Bank**'ın kurulmasını yine Akbank sağlamıştır... Türk bankacılığını dünyaya kanıtlayan banka, Akbank olmuştur.

Akbank, Türk ekonomisine yön vermeye devam etmekte, Türkiye'ye en iyiyi sunmaktadır...

AKBANK
Güveninizin Eşeri

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

Borsa'da Çift Seans

UZUN süredir sözü edilen borsada çift seans uygulamasına nihayet Temmuz ayı ortalarında başlanmıştır. İşlem hacminin artması, günün gelişen haberlerinin yatırımcıların kararlarına yansiyabilmesi, yabancı piyasalarla zaman uyumunun sağlanabilmesi gibi amaçlara yönelik çift seans uygulamasıyla birlikte, satılan hisselerin teslimi veya alınan hisselerin bedellerinin teslimi için geçerli olan takas süresi de 2 güne çıkarılmıştır. Bu uygulamanın amacı da, bir yandan uzayan seans süresi nedeniyle daralan takas süresini uzatabilmek, diğer yandan da yabancı yatırımcıların eskiden beri takas açısından karşılaştıkları güçlükleri bertaraf edebilmektedir.

Çift seans uygulamasına 14 Temmuz Perşembe günü başlanmıştır. Bu uygulamaya göre birinci seans sabah 10.00-12.00 saatleri arasında, ikinci seans ise öğleden sonra 14.00-16.00 saatleri arasında yapılmaktadır. Uygulama ilk iki günde işlem hacminde büyük bir artışa yol açmış ve günlük işlem hacmi 3 trilyon liralardan üzerinde gerçekleşmişse de sonraki günlerde her iki seansa yaklaşık eşit dağılmak üzere 2-2,5 trilyon lira mertebelerine gerilemiştir. Çift seans uygulamasıyla ilgili olarak bazı kişisel gözlemlerimizi aşağıdaki hususlarda toplamak mümkündür:

- Çift seans uygulaması aracı kurum çalışanlarının yükünü bir hayli arttırmıştır. Bazı rutin işlerin her iki seanstan sonra da ayrı ayrı yapılması gereği, iki seans arasındaki sürenin yoğun bir faaliyetle geçmesine neden olurken, benzer faaliyetlerin ikinci seans sonrasında da mesaiyi bir hayli uzatması söz konusudur.

- Her iki seansta ayrı ayrı % 10 limitlerinin geçerli olması gün içinde çok büyük fiyat dalgalanmalarına yol açabilecek niteliktedir. Birkaç örnek haricinde, bugüne kadar böyle durumlarla pek fazla karşılaşılmış olmasa da, özellikle yatırımcıla-

rın panik havasına girdikleri hızlı düşüş dönemlerinde çok büyük zararlarla karşılaşılması muhtemel görünmektedir.

- Sistemin aksayan yönlerinden biri de ELİT sisteminde işlem gören hisseler için ikinci seans açılış fiyatı olarak ilk seansın ağırlıklı ortalaması esas alınırken, tahta sisteminde işlem gören hisseler için, ilk seansın kapanış değerlerinin esas alınması ve bu durumun spekülasyona imkân tanınmasıdır. Ancak bu aksaklık, hisselerin tamamı ELİT sistemde işlem görmeye başladığı zaman giderilebilecektir ki, kamımızca bu gelişme çok da uzak değildir.

- Çift seans uygulaması, portföyünü kendi yönetmek ve borsayı sürekli takibetmek isteyen yatırımcıları güç durumda bırakmış, günün büyük bir bölümünü aracı kurum salonlarında geçirmeye başlamalarına neden olmuştur. Hatta yatırımcıların bu kadar vakit ayırmaya tahammüllerinin ya da imkânlarının bulunmaması, uygulamanın ilk günlerinde hızla artan işlem hacminin sonraki günlerde yeniden gerilemesinin nedenlerinden biri olmuştur. Ancak, zaman içinde kurumsal yatırımcıların sayısının artacağını, portföy yöneticiliği hizmetlerinin gelişeceğini ve küçük yatırımcıların portföylerini kendileri yönetmek yerine, batı ülkelerinde genellikle görüldüğü gibi bu işi piyasanın profesyonellerine bırakacaklarını beklemek mümkündür.

- Yukarıda sayılan hususlar dikkate alındığında, borsada çift seans yerine, fiyat limitlerinin % 15 gibi belirlenebileceği, 10.30 - 14.30 arası 4 saat devam edecek, ya da ilk iki saatten sonra verilecek 15 dakika veya yarım saatlik bir aradan sonra yine aynı seansın devamı gibi kabul edilebilecek tek bir uzun seans uygulamasına gidilmesi, bununla birlikte takas süresinin yine 2 güne çıkarılması, mevcut uygulamaya alternatif olarak düşünülecek seçeneklerdir. Ancak, şunu da belirtmekte yarar vardır ki, daha iyisi olabileceğini düşünerek yaptığımız eleştirilere karşın, yeni sistemin eskisine nazaran daha dinamik ve zaman içinde daha da gelişecek bir sistem olduğu kuşkusuzdur.

Borsada çift seans uygulamasının ardından siyasi arenada yaşanan bir gelişme borsa üzerinde etkili olmuştur. Özelleştirme yetki yasasının Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinin ardından, bu yetki yasasına dayanılarak çıkartılmış olan Kanun Hükmünde Kararnamelerin de iptal edilmesi; bir anda kamu kağıtları başta olmak üzere hisse fiyatlarını olumsuz etkilerken, ay sonuna doğru, özelleştirme konusunun bu sefer ayakları yere daha sağlam basan bir yasa tasarısı halinde ele alınması yatırımcıların rahatlamasına neden olmuştur.

Temmuz ayının piyasaları etkileyen bir başka gelişmesi «TEFE (Toptan Eşya Fiyatları Endeksi) + 6» kağıtları olmuştur. Bir yıl vadeli olarak çıkarılan bu borçlanma araçlarını Hazine önce bankalara gönüllü olarak satmaya çalışmış, ancak rağbet görmeyince, «21 Temmuz 1994, Perşembe» günü Resmi Gazete'de yayınlanan bir tebliğ ile bankaların disponibl yani zorunlu olarak bulundurmaları gereken değer olarak «TEFE + 6» kağıtlarını tutmaları mecburi hale getirilmiştir. Böylece

bankalar vadeleri gelen disonibilite karşılığı kağıtlarını bu kağıtlarla değiştireceklerdir. Bu uygulamayla daha önce 210 gün olarak uygulanan ortalama disonibilite vadesi de en az 1 yıla çıkmış olmaktadır. «TEFE + 6» kağıtlarının vadesi dolduğunda bankalara 12 aylık dönemde Toptan Eşya Fiyatları Endeksi'nde meydana gelen artışın 6 puan fazlası ödenecektir.

«Süper Bono» diye adlandırılan üç ayda % 50 net getiren Hazine Bonoları'nın da bu kağıtlarla değiştirilecek olması, zamanında, yüksek getirinin yüksek riski olacağı ve devletin de bu risk kapsamında yer alabileceği biçiminde yapmış olduğumuz yorumu doğrulamıştır. Ancak, yine kişisel görüşümüzce enflasyona endekli çıkarılan borçlanma araçları çok da yanlış bir uygulama değildir. Devlet, % 150-200 gibi faizlerle borçlandığı zaman enflasyon hakkında bir beklentiye yol açmakta, bu beklenti piyasadaki diğer faiz oranlarını da (mevduat-kredi-repo vb.) etkilemektedir. Gerçekleşecek enflasyona endekli olarak borçlanmak en azından bu yüksek beklentilerin oluşmasını engellemektedir. Nitekim bu gelişmenin ardından, bankaların mevduat ve kredi faizlerinde de hızla aşağı doğru inişler gözlenmiştir. Bankalar bir yıl sonra elde edecekleri faizi kestiremediklerinden, mevduata yüksek faiz vermeye cesaret edememekte, kredi faizlerinde de daha düşük oranlara razı olmaktadır.

«TEFE + 6» kağıtlarına getirilebilecek eleştiriler ise, baz değer olarak nispeten düşük gerçekleşen toptan eşya fiyatları endeksinin kabul edilmiş olması ve takdir edilen 6 puanlık birimin düşüklüğüdür. TEFE yerine tüketici fiyatları endeksinin baz olarak alınması ve Endeks + 6 yerine Endeks x (1 + % 6) gibi bir uygulamaya (6 yerine 10 da olabilir) gidilmiş olması halinde, bankaların da konuya daha sıcak yaklaşabileceklerini düşünmek mümkündür.

Faiz oranlarının düşüklüğü ve dolar fiyatının yine 30.800-31.500 TL aralığına sıkışıp kalması, Temmuz ayında da borsanın en çok kazandıran yatırım alanı olmasına yol açmıştır. Ayın son gününde özelleştirme yasasıyla ilgili Meclis görüşmelerinin Eylül ayına ertelendiği haberiyle gerileme göstermesine rağmen, İMKB Bileşik İndeksi'nde, Temmuz ayında % 10.05 oranında bir artış gözlenmiştir. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'ndeki artış oranı da % 13.25 olmuş ve dergimiz indeksinin «29 Temmuz 1994, Cuma» günü kapanış fiyatları itibariyle değeri 59.216,98'e yükselmiştir. İndeks kapsamındaki 40 hisseden 31'i pozitif verim sağlarken, değeri en çok artan hisse % 88.73'le Olmuksa olmuştur. % 35'in üzerinde değer kazanan diğer hisseler ise Otosan (% 54.64), Çelik Halat (% 53.12), Yapı Kredi Bankası (% 44.23), Makina Takım (% 43.18), Ege Gübre (% 41.79), Anadolu Cam (% 41.67), Yasaş (% 37.50), Brisa (% 37.14) ve Döktaş (% 35.71) şeklinde sıralanmışlardır. Ay içinde değer kaybeden hisseler ise Erdemir (% 26.39), Hektaş (% 8.02), Bağfaş (% 7.58), Güney Bira (% 7.53), Gübre Fabrikaları (% 3.70), Arçelik (% 2.22), Kav (% 1.75) ve Migros (% 1.12) olmuşlardır. Ocak ayı başından Haziran sonuna kadar İMKB Bileşik İndeksi'nde yer almış diğer hisseler arasında da Temmuz ayında en yüksek verim sağlayan hisseler, Tire Kutsan (% 72.84), Fi-

nans Finansal Kiralama (% 65.63), Niğde Çimento (% 61.90), Bursa Çimento (% 53.06), Net Holding (% 49.18), Emsan Beşyıldız (% 48.55), Usaş (% 42.42), Adana Çimento A (% 41.18) ve Anadolu Sigorta (% 40.96); en çok değer kaybeden hisseler ise, Tofaş Oto Fabrikaları (% 35.71), Tuborg (% 24.62), Tüpraş (% 22.37), Akbank (% 11.86), Altinyıldız (% 5.55) ve Bekoteknik (% 4.41) olarak dikkat çekmişlerdir.

Haziran ayında olduğu gibi Temmuz ayı da sermaye artırımlarının yoğun olduğu bir ay olmuştur. Ay içinde 15 şirket sermaye artırımına giderken, daha önce rüçhan hakları kullanılmış olan TSKB'nda ay içinde bedelsiz hisselerin dağıtımı yapılmıştır. Temmuz ayında gerçekleşen sermaye artırımları «Tablo 1»de verilmiştir.

TABLO 1
Temmuz Ayında Sermaye Artırımları
(Milyon TL)

Şirket	Eski Sermaye	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Sermaye
Alarko Hol.	192.000	-	-	36.480	19	228.480
Burçelik	13.500	-	-	13.500	100	27.000
Ditaş Doğan	14.022	21.174	151	2.804	20	38.000
Doğan Hol.	130.000	1.196.000	920	182.000	140	1.508.000
Hürriyet	208.000	-	-	156.000	75	364.000
Kütahya Por. (*)	48.000	48.000	100	48.000	100	144.000
Lüks Kadife	6.000	3.000	50	12.000	200	21.000
Medya Hol.	366.878	623.693	170	36.688	10	1.027.259
Milliyet	80.000	488.000	610	32.000	40	600.000
Milpa	36.000	244.800	680	7.200	20	288.000
Petrol Of.	504.000	1.512.000	300	504.000	100	2.520.000
Pınar Süt	24.300	12.150	50	36.450	150	72.600
Pimaş (*)	30.000	4.500	15	25.500	85	60.000
THY	2.500.000	1.500.000	60	1.500.000	60	5.500.000
Tof. Oto Fab.	600.000	-	-	600.000	100	1.200.000

(*) Rüçhan hakları kullanılmış olup, bedelsizleri üzerinde işlem görmektedir.

Temmuz ayı içinde yapılan kayıtlı sermaye tavanı artırımları da «Tablo 2»de verilmiştir. Kayıtlı sermaye sistemini yeni kabul eden Aksu ve Altinyıldız'da kayıtlı sermaye tavanı 1,5 ve 1 trilyon lira olarak belirlenmiştir.

Borsa Yönetim Kurulu'nun 26 Nisan 1994 tarihli kararı ile, konkordato talebinde bulunmuş olması nedeniyle borsa işlemleri durdurulan ve borsa kotundan çıkarılan Teletaş hisselerinin borsada yeniden işlem görebilmeleri gündeme gelmiştir. Şirketin büyük ortağı Alcatel tarafından kaynak temin edilmesi üzerine Teletaş'ın konkordato talebinden feragat başvurusunda bulunması ve Üsküdar İcra Tetkik Mercii'nin konkordatoyu kaldırma kararı alması nedeniyle, Borsa yönetim kurulu'nun 19 Temmuz 1994 tarihli toplantısında, şirketin 6 aylık mali tablolarının

bağımsız denetimden geçip borsa günlük bülteninde yayınlanmasını müteakiben tahtasının yeniden açılması kararı alınmıştır. Böylece bir süreden beri işlem görme-mekle birlikte dergimiz indeksi kapsamından çıkartılmamış olan Teletaş hisseleri yeniden işlerlik kazanarak indeksimizi rahatlatacağı gibi, ilk özelleştirmenin verdiği hevesle az sayıda hisse almış olan çok sayıda küçük yatırımcı da üzerlerindeki şaşkınlığı atıp derin bir soluk alacaklardır.

TABLO 2
Temmuz Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları
(Milyon TL)

<u>Şirket</u>	<u>Eski Kay. Ser.</u>	<u>Yeni Kay. Ser.</u>
Aksu	0	1.500.000
Alarko San.	100.000	300.000
Altinyıldız	0	1.000.000
Hürriyet Gaz.	500.000	2.000.000
Kent Gıda	50.000	225.000
Peg Profilo	500.000	1.000.000
THY	6.000.000	10.000.000

Şirketlerin 6 aylık bilançoları yavaş yavaş açıklanıp yatırımcılarını sevindirir ya da hayal kırıklığına uğrattırırken, yatırımcılara bir bakış açısı daha kazandırabilmek amacıyla, «Tablo 3»de, şirketlerin 1993 yılında elde ettikleri kârın ne kadarını ortak-larına kâr payı olarak dağıttıkları listelenmiştir. Tabloda yer alan şirketler, Haziran ayı sonunda yapılan son düzenlemeye göre halen İMKB İndeksi'ni hesaplamaya esas teşkil eden 80 şirkettir.

«Tablo 3»den görülebileceği gibi, indekste yer alan 80 şirketin ağırlıksız aritme-tik ortalama şeklinde hesaplanan kâr payı dağıtım oranı % 65.35 olmuştur. Bu oran-ın geçen yıl (indeks hisseleri için) % 56.94, önceki yıl % 61.43, daha önceki yıl ise % 64.89 olduğu dikkate alınacak olursa, 1993 yılı kârlarının dağıtımında şirketle-rin cömert davranmış olduğunu söylemek mümkündür. Öte yandan, indeks his-seleri arasında 1993 yılını zararlı kapatan ya da kâr payı dağıtımını yapamayan şir-ket bulunmamaktadır. Kârının en büyük bölümünü dağıtan şirket Çukurova Elek-trik (% 91.50) olurken, Sabah Yayıncılık (% 91.40), Petrol Ofisi (% 90.91) ve Niğde Çimento (% 90.46) kârının % 90'ından fazlasını dağıtan diğer şirketler olmuşlardır. Kârının en azını dağıtan şirket % 28.24 ile T. İş Bankası olurken, Altinyıldız, Anado-lu Sigorta, Güney Bira, Kartonsan, Kütahya Porselen ve T. Siemens, kârının % 45'inden azını dağıtan diğer şirketler olmuşlardır.

«Tablo 3»ün ikinci sütununda ise 1993 yılı sonunda hisse senedi almış olan ya-tırımcıların sağladığı «Temettü Verimi» hesaplanmaya çalışılmış, bunun için, şirket-lirin 1993 yılı kârından dağıttıkları toplam temettünün, 1993 yılı sonu piyasa değeri toplamına oranı alınmıştır.

TABLO 3
Şirketlerin Kâr Dağıtım ve Temettü Verimleri

Şirket	Dağ. Tem.	Temettü	Şirket	Dağ. Tem.	Temettü	Şirket	Dağ. Tem.	Temettü
	Net Kâr (%)	Verimi (%)		Net Kâr (%)	Verimi (%)		Net Kâr (%)	Verimi (%)
Adana Çim.	50.18	9.74	Eczacı İlaç	77.99	1.86	Netaş	48.04	4.43
Akal Tekst.	47.10	4.13	Eczacı Yat.	67.89	2.45	Niğde Çim.	90.46	10.07
Akbank	45.46	5.00	Ege Bira	52.58	2.33	Net Hol.	72.08	4.82
Akçimento	48.45	3.57	Ege End.	85.31	6.25	Otosan	59.15	3.64
Aksu	49.47	4.66	Ege Seramik	54.48	7.93	Pınar Süt	48.08	3.06
Aksa	48.00	5.37	Erciyas Bira	48.68	2.35	Petrol Ofisi	90.91	6.04
Alarko Hol.	55.05	1.43	Erdemir	49.16	1.27	Raks	82.68	4.68
Alarko San.	50.87	2.36	Finans Fin.K.	86.99	6.53	Sabah Yay.	91.40	7.19
Altinyıldız	44.77	3.20	Finansbank	69.70	11.17	Sarkuysan	63.67	4.35
Arçelik	77.21	5.19	Garanti B.	73.75	7.01	T. Şişe Cam	82.50	3.34
Aselsan	88.35	6.45	Gentaş	72.53	12.59	T. Siemens	43.46	3.42
Anadolu Sig.	44.23	3.30	Good - Year	52.46	3.69	Tat Kon.	73.95	3.60
Aygaz	75.97	3.99	Güney Bira	43.58	2.82	T. Tuborg	57.49	2.46
Bağfaş	62.36	5.33	İş Bankası	28.24	2.71	Trans-Fren (**)	83.83	6.81
Bekoteknik	62.29	5.36	İzdaş	78.74	2.74	Tire Kutsan	50.47	5.49
Bolu Çim.	82.43	2.45	İzocam	69.23	4.48	Tof. Oto Fab.	48.56	3.85
Brisa	47.74	2.58	Kartonsan	36.21	3.57	Tof. Oto Tic.	54.42	4.76
Bursa Çim.	56.41	6.00	Koç Hol.	73.58	2.17	Trakya Cam	82.23	6.67
Çimsa	50.23	4.11	Koç Yat.	74.97	2.75	Trans. Hol.	82.10	1.67
Çimentaş	46.11	5.23	Kepez El.	85.99	5.26	T.D. Döküm	79.06	5.00
Çukurova El.	91.50	6.15	Konya Çim.	50.29	5.14	Tüpraş	84.41	1.67
Denizli Cam	49.21	5.97	Kordsa	46.72	2.65	Turcas	76.20	3.20
Deva Hol.	63.35	5.49	Kütahya Por.	35.66	4.82	Usaş	88.82	5.61
Dışbank	68.69	13.16	Migros	50.77	1.08	Ünye	82.02	9.77
Ditaş	80.52	7.32	Milliyet	86.85	10.00	Vestel	50.52	0.82
Doğan Hol.	86.28	6.55	Millpa (*)	87.03	18.78	YKB	87.92	9.82
Döktaş	72.36	4.44	Mardin Çim.	89.79	11.14	ORTALAMA	65.35	5.13

(*) Temettü verimi halka arzın gerçekleştiği Şubat ayı sonu itibarıyla hesaplanmıştır.

(**) Temettü verimi halka arzın gerçekleştiği Ocak ayı sonu itibarıyla hesaplanmıştır.

80 şirket için hesaplanan ağırlıksız aritmetik ortalama % 5.13 olup geçen sene-ki % 10.72'ye oranla oldukça düşük bir değerdir. Şirketlerin elde ettikleri kârın büyük bir bölümünü dağıtmış olmalarına karşın, piyasa fiyatlarına göre elde edilen kâr paylarının çok düşük kaldığı görülmektedir. Bu durum, 1993 yılı sonlarında fiyatların fazla yükselmiş olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. En yüksek temettü verimine sahip olan şirket % 18.78 ile Milpa gibi gözükmele birlikte, bu şirketin 1994 yılı Şubat ayında halka arzedilmiş olması, diğer şirketlerle karşılaştırılmasını güçleştirmektedir. Milpa hariç tutulduğunda, temettü veriminde ilk sırayı % 13.16 ile Dışbank almakta, Gentaş (% 12.59), Finansbank (% 11.17), Mardin Çimento (% 11.14), Niğde Çimento (% 10.07) ve Milliyet (% 10.00), % 10 ve üzerin- de temettü verimleriyle dikkat çekmektedirler.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi
(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Ocak	297.38	493.05	1711.69	714.75	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72
Şubat	325.71	658.37	1465.45	822.11	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74
Mart	316.36	619.21	1351.48	923.62	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97
Nisan	305.68	613.09	917.93	1009.89	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41
Mayıs	304.85	833.54	1005.71	1334.72	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45
Haziran	306.66	1050.91	924.97	1745.24	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27
Temmuz	323.22	1709.16	927.28	1554.78	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98
Ağustos	360.80	2290.94	816.29	1716.64	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	
Eylül	394.62	2015.20	881.71	2673.32	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	
Ekim	384.48	1548.75	734.01	3486.07	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	
Kasım	406.68	1374.18	777.53	3241.70	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	
Aralık	438.99	1202.28	722.21	4940.99	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazsıl Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : (0-212) 518 17 32 • YAZIŞMA: P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1994 İÇİN YILLIK ABONE : 360.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 180.000 TL • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türbe Şubesi 443-2, İş Bankası Cağaloğlu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ ve GRAFİK DÜZENLEME : Yazıcı, Telefon: 512 60 43 • BASKI : Kent Basımevi, Telefon: 528 08 15 • CİLT : Dostlar Cilti, Telefon: 526 59 24 • BASKI TARİHİ : 24 Ağustos 1994 • GENEL DAĞITIM: YAYSAT •

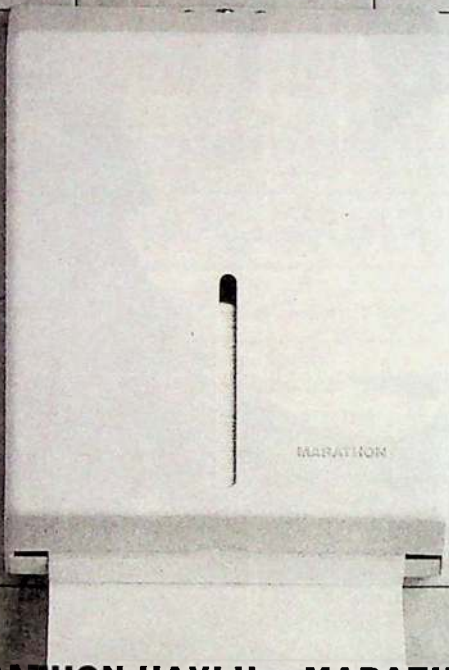
Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kân (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1991 (Milyon TL)	1992 (Milyon TL)	1993 (Milyon TL)	1991 (Net)	1992 (Net)	1993 (Net)	Temmuz 1993	Mayıs 1994	Haziran 1994	Temmuz 1994
1	AKÇİMENTO	150.000	84.656,3	48.795	87.500	131.034	30	50	75	11.000	38.000	43.500	47.500
2	ANADOLU CAM	250.000	108.000	30	16.847	44.731	-	15	25	1.775	2.700	4.800	6.800
3	ARÇELİK	2.000.000	1.600.000	367.714	588.565	1.118.954	143,60	77	100	10.250	13.500	11.250	11.000
4	BAĞFAŞ	200.000	200.000	44.738	103.047	192.442	15	30	60	4.750	5.200	6.600	6.100
5	BOLU ÇİMENTO	600.000	601.021,52	32.534	55.787	52.219	41,70	28	13,25	1.875	3.850	3.750	4.650
6	BRİSA	607.500	1.063.125	12.060	104.490	197.251	6	32,50	62	8.900	2.600	3.500	4.800
7	ÇELİK HALAT	2.000.000	174.960	9.319	22.875	18.606	20	40	30	8.100	2.900	3.200	4.900
8	ÇİMSA	200.000	56.160	37.433	101.528	245.957	32	85,50	220	25.500	65.000	62.000	66.000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1.500.000	500.000	202.004	514.857	590.165	80	100	120	11.500	6.100	8.700	11.500
10	DÖKTAŞ	250.000	150.000	34.476	63.764	124.386	56	67	90	11.250	12.250	14.000	18.000
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	250.000	120.960	16.414	38.368	44.543	50	30	25	3.650	3.350	5.000	6.400
12	EGE BİRACILIK	3.150.000	201.600	96.459	220.582	383.386	500	100	100	76.000	59.000	74.000	89.000
13	EGE GÜBRE	108.000	54.000	(6.029)	16.971	37.198	-	5	50	4.600	2.650	3.350	4.750
14	EREĞÜ DEMİR ÇELİK	2.500.000	2.304.000	762.738	693.214	421.849	40	40	9	1.875	4.350	7.200	5.300
15	GOOD-YEAR	360.000	237.388,89	50.587	79.925	271.504	25	60	120	20.250	8.300	10.500	14.000
16	GÜBRE FABRİKALARI	480.000	576.000	4.664	4.369	100.333	-	1	20	3.100	1.200	1.350	1.300
17	GÜNEY BİRACILIK	1.000.000	75.600	31.500	37.586	95.404	240	40	55	26.000	25.000	46.500	43.000
18	HEXTAŞ	200.000	240.000	5.492	11.931	17.693	19,15	20,25	16,85	2.250	800	1.060	975
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.346.625	1.346.625	(16.305)	52.437	111.169	-	-	6,50	1.075	1.225	1.775	2.125
20	İZOCAM	450.000	175.000	42.259	50.780	113.750	87,50	75	75	8.000	8.000	8.800	9.700
21	KARTONSAN	540.000	270.000	22.012	48.428	186.437	20	30	60	7.600	28.000	14.000	14.750
22	KAV	62.400	62.400	722	(7.863)	1.400	12	-	-	3.300	7.300	14.250	14.000
23	KOÇ HOLDİNG	4.000.000	2.000.000	346.596	445.676	1.019.330	53,50	35	75	18.000	15.000	23.000	29.000
24	KOÇ YATIRIM	400.000	180.000	61.683	116.253	176.059	100	100	110	23.500	30.000	32.500	34.500
25	KORDSA	300.000	212.625	73.987	59.393	69.889	25	20	21,50	2.500	6.700	10.500	12.750
26	MAKİNA TAKİM	250.000	248.917,5	(5.801)	(11.406)	5.779	-	-	-	1.375	900	1.100	1.575
27	MARSHALL	1.250.000	61.200	16.875	53.315	95.732	42	61	55	10.000	8.800	8.700	11.000
28	MİGROS	100.000	100.000	11.205	40.933	82.728	37,50	100	210	90.000	460.000	89.000	88.000
29	OLUKSA	500.000	254.100	4.371	11.008	3.650	4	10	-	2.100	1.025	1.775	3.350
30	OTOSAN	2.500.000	110.000	100.254	221.932	743.845	90	114	400	53.000	54.000	48.500	75.000
31	PETROL OFİSİ	3.000.000	2.520.000	277.192	546.913	1.171.665	61,29	86,30	211,34	9.750	25.500	41.500	9.500
32	PINAR SÜT	72.900	72.900	2.913	8.895	68.734	9,74	27,88	136	14.000	10.500	15.750	6.300
33	SARILYISAN	1.000.000	189.000	42.054	70.100	117.760	70	100	100	19.500	9.000	16.250	17.250
34	TELETAŞ	1.000.000	200.000	47.303	63.091	(5.653)	75	15	-	7.100	8.100	8.100	8.100
35	TÜRK DEMİR DÖKÜM	1.000.000	250.000	79.465	152.111	284.596	65	80	90	10.250	12.750	9.900	10.250
36	TÜRK SİEMENS	300.000	252.000	24.769	108.370	188.457	75	60	65	8.500	7.900	11.000	11.750
37	T. İŞ BANKASI -B-	-	30.000	477.147	843.397	2.516.752	74	41,66	108,93	17.750	12.250	18.500	23.500
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	3.000.000	1.729.158	42.538	83.461	209.587	10	11	10	2.700	1.550	2.350	2.800
39	YAPI KREDİ B.	-	1.800.000	463.608	509.333	66.041	54,12	40	27,80	2.750	1.875	2.600	3.750
40	YASAŞ	162.000	81.000	4.374	24.434	72.123	13	25	50	5.800	3.000	4.800	6.600

En değerli kâr ortaklarımızdan biri.

Nesli tehdit altında olan
Sarı Çiğdem, ülkemizin
korunması gereken doğal
zenginliklerinden biri.
Garanti, gelirinün
bir bölümüyle, bitki
türlerinin de korunması için
çalışmalar yapan
Doğal Hayatı Koruma
Derneğinin projelerini
destekliyor.

 GARANTİ

İşyeri... Tam yeri!

EXTRA MARATHON HAVLU... MARATHON HAVLU!

ÇOK EKONOMİK

Marathon Havlular özel bir dispenser ile kullanıma sunuluyor. Islak elle havlu alınırken diğer yaprakların ıslanması önleniyor... Islak ya da kuru... Marathon havlular çok dayanıklı. Her kullanımda en fazla iki yaprak Marathon yeterli...

ÇOK SAĞLIKLI

Her harekette tek bir havlu alınmasını sağlayan "multifold" katlama yalnız Marathon Havlularda var. El sürülmemiş, tertemiz havlulara ulaşmanın en sağlıklı yolu.

ÇOK PRATİK

Özel dispenser ile Marathon Havlular elektrikli kurutma makinelerinin bakım, onarım; tekstil havluların yıkama, ağartma sorunlarını ortadan kaldırıyor.

İşyerinize Marathon temizliğini kazandırmak için, Giyim Pazariına Korumlar Müdürlüğü: İstanbul Bölgesi'ni (1) 274 27 00'den, Ankara Bölgesi'ni: (4) 235 45 32'den, İzmir Bölgesi'ni: (51) 83 69 72'den, Antalya Bölgesi'ni (31) 47 52 54'den arayınız.

İPERKACIT

Görüşler

Dr. Ş. YAVUZ KIR

PTT'nin T'sinin Özelleştirilmesi Politikasının Değerlendirilmesi

1 4 Eylül 1993 tarih ve 21698 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 509 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile; esas görev ve yetkileri 406 sayılı Telgraf ve Telefon Kanunu ile 5584 sayılı Posta Kanunu'nda belirlenen «T.C. Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü»nden, posta ve telgraf hizmetleri dışındaki hizmetler ayrılarak, haberleşme (iletişim) hizmetlerini yürütmek üzere, «Türk Telekomünikasyon A.Ş.» kurulmuştur.

Özelleştirme adına yapılan bu işlem, milli savunma ve bağımsızlık açısından çok önemli olan iletişim faaliyetlerinin bir kısmının veya tamamının tekel yaratacak şekilde yerli ve yabancı hoşnut kesimlere (1) [*] devredilmeye çalışılması, milli çıkarlarımızı riske sokmaktadır. Bunun yanında; muhalefette iken, hâkim amacı, yöntemi ve önceliği bulunmayan çarpık özelleştirme uygulamalarına karşı çıkan-

lar, oluşturdukları kamuoyu desteği ile satışların iptali için mahkemelere dava açanlar; iktidara geldiklerinde, aynı davranışı sürdürmemektedirler. İnanırcılık ve tutarlılıklarını kaybederek, başlangıçta yarattıkları olumlu kamuoyu desteğini yitirme pahasına yanlışta ısrar etmektedirler. Bundan dolayı, Anayasa Mahkemesi, ülkenin menfaatlerini tehlikeye sokan 509 sayılı KHK'yi iptal etmiştir. Yanlışlıkta direnmeyi sürdüren hükümet, bütçe yasasının ilkesine aykırı bir şekilde, 1994 yılı Bütçe Kanun Tasarısı'na PTT'nin T'sini özelleştirmeye imkân veren bir madde koymuştur. Hükümetin bu yanlış ısrarla sürdürmesi, hem tenkit edilmekte, hem de bu konunun tekrar Anayasa Mahkemesi'ne götürüleceği basın ve yayın organlarında ifade edilmektedir.

[*] Dipnotları yazının sonunda yer almaktadır.

Ne var ki, ülke menfaatlerini korumak için herkesin Anayasa Mahkemesi'ne gitmesi de mümkün değildir. Bu makama, sadece Cumhurbaşkanı, Ana Muhalefet Partisi ve TBMM üye tam sayısının beşte biri dava açabilir.

1979 yılından beri dünyada özelleştirilen KİT'ler arasında fazla stratejik önemi olmayan kuruluşların bir kısmı yabancılara satılmıştır. Ancak, stratejik önemi bulunan hiçbir KİT, yabancılara blok satış şeklinde satılmamıştır (2). Türkiye'nin özelleştirme uygulamalarında kendisine örnek aldığı İngiltere'de, 1979-1992 yılları arasında, stratejik önemi olmayan KİT'lerin dahi blok satış şeklinde yabancılara satışı yapılmamıştır ve bu tür uygulamalar yasaklanmıştır (3).

İngiltere, Kanada, Almanya, Fransa, İtalya, Japonya ve ABD gibi ülkelerin hiçbirinde stratejik önemi bulunan KİT'ler, yabancılara blok satış şeklinde bırakın sermayesinin tamamını, bir kısmının bile satılması hedeflenmemiştir (4). Aynı zamanda, Türkiye'deki uygulamaların tersine, yerli ve özel tekel yaratılmamasına dikkat edilmiş, öncelikle tekelleşmeyi ve kartelleşmeyi önleyici yasal düzenlemeler yapılmıştır. Kamu tekelini yerine özel tekeller yaratmamak için, tekel konumundaki KİT'ler sektördeki tekeli yapıcıları kaldırılarak rekabeti piyasada azami derecede mümkün kılabilmek amacıyla azami derecede parçalanarak halka arz edilmiştir. Serbestleşen sektörün, rekabete açılması sonucu, özelleştirme sonrası şirketlerin ürün fiyatları yüzde 10 ile 15 arasında düşmüştür (5).

Türkiye'de gerçekleştirilen özelleştirme politikası, özellikle örnek alınan İngiltere, Fransa, Kanada, Japonya, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin kendi ekonomik şartları gereği yaptıkları uygulamalara hiç benzememektedir. Bu ülkelerde yapılan özelleştirme uygulamaları, ülkelerinin ekonomik, sosyal durumları gözönüne alınarak, kamu tekelini yerine özel tekel yaratmayacak şekilde rekabeti esas alan, menkul sermaye mülkiyetini orta sınıfa yaymayı amaçlayan, ekonomik verimliliği teşvik eden, sermaye piyasasını geliştirmeye yönelik, kamunun müteşebbis olarak ekonomide payını azaltarak, daha çok devlete yönlendirici, teşvik edici ve denetleyici rolü kazandıran ekonomik bir olaydır.

Türkiye'deki özelleştirme uygulamaları ise; ekonomik olmaktan çok, diğer ülke örneklerine benzemeyen tarzda, ülke gerçekleriyle çelişen, toplumun azınlığını oluşturan hoşnut kesimleri daha da zengin eden, orta sınıfı daha da fakirleştiren, tüketici aleyhine özel sektör tekelciliği yaratan, işsizliği artıran, fiyatları yükselten politik bir olaydır. Aynı zamanda ülkenin ekonomik, siyasal ve kültürel bağımsızlığını tehlikeye sokmakta ve vatandaşın devletine karşı güvenini yok etmektedir.

PTT, Petkim, Demir-Çelik, Tüpraş, Makina Kimya Endüstrisi gibi teşebbüsler, stratejik yönü ağır basan, ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığıyla çok yakından ilişkili, âdeta teminatı olan kuruluşlardır. Bu gibi stratejik kuruluşlar, bırakın yabancılara satılması, yerli ve özel tekelere bile mülkiyetlerinin devredilmesi düşünül-

memesi gereken işletmelerdir. Bugüne kadar özelleştirme adı altında yabancı ve yerli özel tekelere yapılan blok satışlar, yaptığımız araştırmalara göre, kamu vicdanını rahatsız etmiştir. Yapılan uygulamaların, özelleştirme olarak söylenemeyeceği ileri sürülmekte, yerli ve yabancılara peşkeş çekme, yabancılaştırma, hoşnut kesimlere kâr ve mülkiyet transfer etme gibi kavramlarla tarif edilmektedir (6).

PTT'nin T'sinin özelleştirilmesi konusunda 100 PTT çalışanı üzerinde yaptığımız araştırmada da, çalışanların hepsi; «özelleştirme yapılacaksa öncelikle idarenin çalışanlarından ve abonelerinden (müşterilerinden) başlanmalıdır, aksi takdirde yapılan iş yabancılaştırma olacaktır.» demektedirler (7). PTT çalışanlarının, yabancı yatırımcıların kendilerinden daha mı imtiyazlı oldukları konusunda hassasiyet gösterdikleri tespit edilmiştir. Bu yüzden, bu tür özelleştirme hareketlerine kamuoyu razı olmadığından, kamuoyuna ve ülke menfaatlerine tercüman olan devletin bağımsız mahkemeleri ve Anayasa Mahkemesi tarafından, siyasi iktidarların muhalefette iken, olaya başka bakmaları, iktidara geldiklerinde de daha başka çarpık ve çelişkili uygulamalardan dolayı, yapılan özelleştirmeler ve özelleştirme yetkisi veren 509 sayılı KHK gibi faaliyetler iptal edilmektedir. Siyasi iktidarlar; özelleştirme konusunda, mahkemelerin ve Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlardan ders almalıdır.

Ülkenin siyasal bağımsızlığının sürekliliği ve kalıcı olmasını gerekli kılan,

ekonomik bağımsızlıktır. Bunu da sağlayacak unsurların başında, halkın tasarruflarıyla meydana gelen stratejik amaçlı KİT'ler gelir. Kaldı ki, Cumhuriyetin kuruluşunun başlarında Devlet Demiryolları gibi stratejik amaçlı birçok yabancı sermayeli işletmeler, ülke bağımsızlığını pekiştirmek amacıyla devletleştirilmiştir. Bu nedenle; devlet, ekonomik bağımsızlık açısından önem taşıyan sahalarda, özel teşebbüsün ve sermayenin olmadığı dönemde öncülük ve okul görevi görmesi amacıyla tekel nitelikli KİT'leri, geçici bir tarzda kurmuş ve faaliyete geçirdikten sonra bunların çalışanlarına, yöre halkına, müşterilerine ve tasarruf sahiplerine satılması hedeflenmiştir. Fakat bu teşebbüslerin, yerli veya yabancılara özelleştirilmesi hiç düşünülmemiş, stratejik önemleri dolayısıyla âdeta kanunlarıyla korunmuş-tur (8).

Kamunun iktisadi anlamda, ekonomide küçülmesi, özel sektörün girmeye cesaret etmediği savunma, altyapı, eğitim ve sağlık vb. alanlara daha çok kaynak ayırması, vahşi kapitalizmden toplumun hoşnut olmayan yoksul ve orta sınıfını korumaya çalışması hemen hemen herkesin hemfikir olduğu bir görüştür. Bunu da sağlamanın yolu, sosyal piyasa ekonomisi ağırlıklı bir iktisadi politika uygulanmasıdır.

Devlet kaynak yaratmak amacıyla, özerk yönetimli ve kârlı KİT işbirliklerini ve kamunun yılda birkaç ay kullanabildiği deniz kenarlarındaki sosyal tesisleri ve hatta bir değil iki evi olan orta ve üst kademe yöneticilerini oturttu-

ğu lojmanları değerince satarak, atıl sermayesini harekete geçirebilir ve değerlendirilebilir. Böylece, devlet, KİT'lerin modernizasyonu ve tevsî yatırımlarına ihtiyaç duyduğu finansmanı ve sermayeyi bu yoldan temin edebilir. Bugüne kadar özelleştirme adı altında yapılan uygulamalarda, kaynak sağlamak amacıyla, işe özerk yönetimli ve kârlı KİT iştiraklerinin satışından başlanmıştır. Fakat devletin sahibi bulunduğu bu teşebbüsler, arsa değerlerinin bile altında yerli ve yabancı hoşnut kesim tekellerine satıldığından; umulan, ihtiyaç duyulan sermaye; devlet tarafından temin edilememiştir. Bu gibi özelleştirme adı altında muhammen bedelli şaibeli satışlar, hem kamuoyunda tenkid edilmekte, hem de ülkenin ekonomik ve sosyal şartları çerçevesinde yapılmayan çarpık ve hedefsiz bu uygulamaları kimse özelleştirme olarak algılamamaktadır. Dolayısıyla kamuoyu desteği alamamış; yerli ve yabancıların hoşnutluğuna dayalı, bu gibi çarpık uygulamalar, bağımsız mahkemeler ve Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmektedir.

Kamuoyunda, gözönünde tutulan hâkim konu, stratejik yönü ağır basan KİT'lerin ülke bağımsızlığını ve özellikle ekonomik bağımsızlığı pekiştirmesidir. İktisadi bağımsızlık açısından hayati önem taşıyan kamu tekelleri KİT'lerin özelleştirilmesi ile doğacak «yerli ve yabancı özel tekellerin yaratacağı ekonomik sakıncalar yanında, asıl tehlike; iktisadi bağımsızlığın duvarları olan bu teşebbüslerin satılmasının devletin iktisadi bağımsızlığına geçmişte yabancılara tanınan kapitülasyonlar gi-

bi ipotek getirecek olmasıdır. Çünkü, söz konusu KHK'nin 8 nci maddesi ile «şirket sermayesinin en çok yüzde 49'u gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine devredilebilir» hükmü getirilmişken, 3 ncü maddesinde şöyle denmektedir: «Şirket telekomünikasyon hizmetlerini doğrudan doğruya yahut bu amaçla yurt içinde veya dışında kuracağı anonim şirketler veya mevcut anonim şirketlere iştirak etmek suretiyle yürütmeye yetkilidir. Şirket, sahip olduğu telekomünikasyon tesislerine ilişkin işletme hakkını belirli bir süre ve şartlarla kısmen veya tamamen yerli veya yabancı sermaye şirketlerine verebilir». Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, şirket sermayesinin yarısından fazlasını devretmeme gibi bir sınırlama getirilirken, kâr eden bir işletmenin tamamının işletme hakkının devrini esas alan bir uygulama çok yanlış olur. İşletme hakkı devirleri, diğer ülke örneklerinde, yönetim sözleşmesiyle işletmenin ekonomik verimliliğini artırmak ve işletmeyi devamlı zarar etmektan kurtarmak için başvurulan bir yöntemdir (9). Kârlı ve verimli olan bir kuruluşun işletme hakkının devredilmesi yerine, zarar eden stratejik önemi olmayan bir teşebbüste, bu yöntemle başvurulması, ülke menfaatleri açısından daha faydalıdır.

Stratejik amaçlı teşebbüslerde, işletme hakkı devirleri ülkenin zor anlarında kaçınılmaz ve önlenemez şok edici darbeler vuran, ülkenin koynunda beslenen veya yaşatılan bir düşman haline gelmekten başka birşey olmazlar. Türkiye'nin jeopolitik yeri, yapısı ve mazimiz açısından savunma

ve milli güvenlik ile münasebeti düşünlüdüğünde, bütün iletişim ağının işletme hakkının tamamıyla yabancılara devri hakkını veren anılan KHK'nin ülke açısından özellikle olağanüstü hal, sıkıyönetim, savaş, seferberlik gibi anlarda yaratacağı sakıncaların vehemeti yazmakla anlatılamaz. Kaldı ki, Anayasa'nın 47 nci maddesi ile, «kamu hizmeti niteliği taşıyan teşebbüsler»in, «kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilmesi»ne imkân verilmiştir. Bunun yanında, Anayasa'nın 167/1 maddesince piyasalarda fiili ve ya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme görevi devlete verilmesine rağmen, Anayasa'ya aykırı bir şekilde siyasi iktidarlar, hâkim amacı, yöntemi ve önceliği belirlenmemiş 3291 sayılı muğlak Özelleştirme Kanunu'yla, bugüne kadar yapılan, özellikle çimento ve elektrik sektöründeki özelleştirmeler, tekelleşme ve fiyat kartelleri yaratan şekilde gerçekleşmiştir. Örneğin, çimento sektöründe yaratılan yerli ve yabancı özel tekeller kendi aralarında fiyat kartelleri oluşturarak son 4 aylık dönemde fiyatlarını % 65 oranında artırmışlardır. Çukurova ve Antalya havalsinde yaratılan özel tekeliçi güç, fiyatları tüketici aleyhine anormal artırdığı zaman, karşısına çıkılacak bir yasal düzenleme bile yoktur. Bu uygulamalar Anayasa'ya tamamen ters bir şekilde geliştiği gibi, örnek alınan diğer özelleştirmeci ülkelerinkine de benzememektedir.

Anılan KHK'nin 8 nci maddesinde «şirket sermaye paylarının kamu kurumu ve kuruluşları dışında, gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine devrine Yö-

netim Kurulu kararı ve Ulaştırma Bakanlığı'nın onayı ile karar verilir» hükmü, imtiyazın bu derece basit ve hızlı devredilmesi, Osmanlı Devleti'ni batağa sürükleyen yabancılara tanınmış imtiyaz ve kapitülasyonları hatırlatmaktadır. Halbuki mülkiyet ve işletme hakkı devirleri Yüksek Planlama Kurulu veya Kamu Ortaklığı Yüksek Kurulu tarafından yerine getirilse, siyasi sorumluluk en yüksek bazda icra edilmiş olur. Anayasa'nın 167 nci maddesinde devletin özel tekelleri önleme görevinden hareketle 3291 sayılı Kanunla yapılan tekelleşmeyi yönlendiren ve 509 sayılı KHK ile getirilen üstelik stratejik yönü ağır basan iletişim vastılarını özelleştirme girişimleri, hem Anayasa'ya hem de ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığına ters düşmektedir.

Siyasi iktidarın tekelleşmeyi ve anlaşmalı fiyat kartellerini önleyeceği ve tedbir alacağı yerde, yaptığı faaliyetlerle bizzat buna neden olduğu görülmektedir. Bu gibi yanlışlıkları önlemek için, herkesin Anayasa Mahkemesi'ne gitmesi de mümkün değildir. Bu yanlışlıkları önlemenin en güzel yolu, halkın siyasi iktidarları seçim beyanname si ve hükümet programları çerçevesinde vaadlerini sorgulayıp denetlemesinde yatmaktadır.

SONUÇ

Sonuç olarak diyebiliriz ki, PTT'nin T'si stratejik yönü itibariyle özelleştirilecekse; sektör öncelikle tekeliçi yapıdan kurtarılmalıdır ve böyle bir kârlı tesis yaptığımız araştırmada da

belirlendiği gibi, öncelikle idarenin çalışanlarına ve abonelerine (müşterilerine) teklif edilmelidir. Özelleştirme uygulamasına çalışanlardan başlanmasıyla da, T'nin işletme ve işçi verimliliği artar, sendikal problemler azalır. Abonelerine yönelik bir özelleştirmede ise, kamu malına zarar veren vandalizm (yıkıcılık) ve kaçak kullanımlar engellenmiş olur. Özelleştirmede üçüncü bir adım da T'nin hisse senetlerinin halka, tasarruf sahiplerine Borsa'da arz edilmesidir. Böyle bir özelleştirme yöntemi izlenmesiyle, hiç değilse PTT'nin T'si ile yabancılara yönelik imtiyazlar yaratılmış olmayacak ve ülkenin bağımsızlığına zarar verilmemiş olacaktır.

DİPNOTLARI - KAYNAKLAR

(1) Hoşnut Kesim: Toplumun üst gelir gruplarını gösteren kavramdır. Milli gelirden % 80 pay alan ve nüfusun % 20'sini oluşturan kesimi temsil eder.

(2) Gerd Schwartz, Paulo Silva Lopes; «Privatization: Expectations, Trade-offs, and Results», Finance and Development, June 1993, Volume 30, Number 2, s. 14 - 18.

(3) Matthew Bishop, John Kay; «Does privatization work? Lessons from the UK», Centre for Business Strategy, London Business School, 1992, s. 7.

(4) Ş. Yavuz Kır; «Türkiye'de KİT'lerin Özelleştirilme Politikası ve AEG-ETİ Örneğinin Değerlendirilmesi», Doktora Tezi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1993, s. 125 - 170.

(5) Barry T. Adams, Malcolm Argent, Philip J. Champ; «Electricity Privatization and British Gas Privatization», TUSIAD Symposium, Privatization in the United Kingdom, Wednesday 1 December, Ankara, 1993.

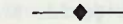
(6) Türkiye Özelleştirme Politikasının Amaçları, Yöntemleri ve Önceliklerinin Sap-

tanması'na yönelik 1000 kişiyi kapsayan bir araştırma. 200 memur, 200 işçi, 200 emekli, 200 çiftçi, 200 esnaf denek olarak kullanılmıştır. Bu anket 1992 Eylül ayında, DİE'nin 16,5 milyon kişi olarak saptadığı orta sınıf üzerinden x^2 yöntemiyle örneklem alınarak yapılmıştır.

(7) PTT'nin T'si konusunda yapılan anket 1993 Ekim ayında PTT'nin çalışanlarını temsil eden 100 kişilik bir örneklem, yüzde bir standart sapma ile yüzde 99 güven aralığında saptanmıştır.

(8) Sümerbank'ın 1993 yılında kurulmasını düzenleyen 2262 sayılı Kuruluş Kanunu madde 11.

(9) The World Bank; Management Contracts, Washington D.C., 1986, s. 7 - 13.

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

●
Ciltlenmiş
eski sayıları:
●

1990 Yılı Cildi: 120.000 TL
1991 Yılı Cildi: 140.000 TL
1992 Yılı Cildi: 150.000 TL
1993 Yılı Cildi: 200.000 TL
(Öğrencilere % 50 indirim)

●
İSTEME ADRESİ:

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 518 17 32

Dış Basından

Derleyen: TUNÇ ERKANLI

Sabit Kurun Zamanı mı? (*)

ESKİ Sovyetler Birliği ülkelerinin çoğunda para politikaları berbat bir durumda... Oysa sabit kurlar işe yarayabilirdi. Karl Marx komünizmin paranın sonu olacağını ümit ediyordu. Sovyetler Birliği 70 yılda o hedefe ulaşamadı. Komünizmin çökmesinden sonraki üç yılda ise çok yaklaştı. Para politikaları öyle düzensiz, enflasyon öyle yüksek ki, alışverişin önemli bir bölümü takasla yapılıyor. Durumu düzeltmek amacıyla bağımsızlıklarına yeni kavuşan Cumhuriyetlerin hemen hepsi kendi paralarını çıkardı. Ancak, Baltık ülkeleri dışındakilerde enflasyon düşmedi. Acaba yanlış nerede idi?

IMF'nin tavsiyelerine uyan eski Sovyet Cumhuriyetlerinin çoğu yeni paralarını serbestçe dalgalanmaya bıraktılar. Bu, enflasyona karşı sıkı mali ve parasal politikalar ile, yani «paraya dayalı stabilizasyon»la mücadele etmek demektir. Bazı eleştirmenler fiyat dengelerini sağlama savaşında sabit bir kurun da kullanıldığı «kurlara dayalı stabilizasyon»u tercih ederler. Şu ana kadarki veriler, bu seçeneğin daha başarılı olabileceğine işaret etmektedir.

IMF'nin önerdiği gibi dalgalı kura dayanmak, para arzında düşük enflasyonla tutarlı bir büyüme hızını hedef almak demektir. Önce, ekonominin para talebi düzeyini tahmin eder, sonra para arzını hedef fiyat düzeyindeki para talebine eşitlemeye çalışırsınız; çünkü, daha çok para daha yüksek fiyat anlamına gelir. Paranın iki kaynağı vardır: Döviz rezervlerindeki değişiklikler ve yurt içi krediler. Devlet bunlardan birincisini belirleyebilir; ikincisini de bütçe açığını azaltıp özel sektöre verilen kredileri kısarak sınırlayabilir.

Ne yazık ki bazı eski Sovyet Cumhuriyetlerinde bu politika başarısızlığa uğra-

(*) The Economist, 30 Temmuz 1994.

di. Para talebini tahmin etmenin hemen hemen imkânsız olduğu ortaya çıktı. Yüksek enflasyonda insanlar ellerinde normal zamanlardan daha az para tuttular. Dahası yeni paralar düzenli bir biçimde eskisi ile değiştirilmedi. Bunun yerine rublelerle birlikte tedavüle girdi. Bu, insanların ellerinde ne kadar yeni para tutma isteyeceklerini tahmin etmeyi daha da zorlaştırdı. Ayrıca, stabilizasyonun işaretleri de gelmedi. Para politikasının sıkıldığını görmeyen insanlar yüksek enflasyon beklentilerini sürdürdüler ve bu da kendiliğinden gerçekleşti.

Eğer ilgili hükümetler kurlarını sağlam bir paraya bağlasalardı, enflasyona karşı daha görünür bir araçları olurdu. Doğru, milli rezervleri kuru desteklemek için kullanmak gerekebilirdi; ama, bu da hükümetlerin enflasyona karşı politikalara daha sıkı sarılmalarını sağlardı. Eğer döviz kurları bağlanırsa, alıp satılan malların fiyatları dışarıdaki rekabet nedeniyle hemen dengeye kavuşur.

Bağlı bir kurda para politikasının hedefi o kuru savunma olur. Eğer rezervler hızla erirse, politikanın sıkılaştırılması gerekir. Aksine enflasyon düşüp para talebi artarsa, para arzı da insanlar dövizlerini milli paraya dönüştüreceklerinden otomatik olarak büyür. Sabit kur bütçe açıklarını azaltmanın ve sıkı para politikasının yerini almaz. Ancak, eğer bunlar yapılırsa enflasyonu düşürmeyi kolaylaştırır.

Sabit kurlar başka ülkelere de yüksek enflasyondan kurtulmalarında yardımcı olmuştur. Meksika 1988'de, İsrail 1985'de, Polonya 1990'da ve Çek Cumhuriyeti 1991'de bu yola başvurmuşlardır. Son olarak, sabit kuru (IMF desteği olmadan) kullanan tek eski Sovyet Cumhuriyeti olan Estonya, enflasyonu başarı ile yenmiştir. Yıllık enflasyon şimdi % 10'un altındadır. Öyleyse IMF neden diğer ülkelere de paralarını bağlamayı önermiyor?

IMF'yi destekleyenler bazı nedenler ileri sürüyorlar ama hiçbiri tümüyle inandırıcı değil.

- Eski Sovyet ülkelerinin sabit kurlarını inandırıcı kılacak rezervleri yok. Bu, geçerli bir zorluktur ama aşılmaz değildir. Örneğin, Polonya Batı'dan sağladığı bir stabilizasyon fonu ile parasını desteklemiştir. (Aslında bu fona da dokunulmamıştır.) Benzer bir şey eski Sovyet Cumhuriyetleri için de yapılabilirdi.
- Doğru döviz kurunu seçmek çok zordur. İlke olarak bu, denge kuru olmalıdır. Bir pazar ekonomisinde bir ürün sepetinin fiyatının diğer ülkelerdekilerle karşılaştırılması sonucu hesaplanır. Merkezi planlamadan yeni çıkan bir ekonomide denge kurunun hesaplanması daha zordur. Ancak, eğer değer düşük tutularak hata yapılmışsa hasar hafif olur. Gerçek kur yükseldikçe ülkede biraz enflasyon olur, ama bu, stabilizasyon olmadan çıkabileceği düzeyden çok daha düşük kalır.
- Kurların dalgalanmaya bırakıldığı paraya dayalı stabilizasyon, sıkı para politikaları uygulandığı sürece başarıya ulaşır. Örneğin, Letonya ve Litvanya'da enflasyon yenilmiştir. Doğru, ancak bu Estonya ile karşılaştırıldığında, daha yavaş gerçekleşmiş ve bazılarına göre de daha pahalıya patlamıştır. Özellikle faiz oranları uzun zaman daha yüksek kalmıştır.

Paraya dayalı stabilizasyonun açık olarak pek dile getirilmeyen gerekçelerinden biri de, dalgalı döviz kurlarının hükümetleri enflasyonu birdenbire yerine aşama aşama azaltmalarına olanak vermesidir. Eğer bütçe açıkları çok fazla ve krediler de sabit bir kuru geçersiz kılacak kadar gevşekse, dalgalı bir kurda yavaş yavaş dizginlenebilirler. Ancak, bu işe yaramamaktadır.

Kazakistan gibi ülkeler yeni paralarını tedavüle soktukları zaman sıkı politika uygulamadıkları için yüksek enflasyonla karşılaşmışlardır. Enflasyon bir kere yerleşti mi, yeni paraya duyulan güven hızla kaybolur. O zaman da enflasyonu düşürmek uzun ve sancılı bir sürece dönüşür; insanların tekrar güven duymalarını sağlayıncaya kadar uzun süre para arzını sıklamak gerekir. Bazı Cumhuriyetlerde bu belki de gerçekleşmektedir. Örneğin, Kırgızistan'da fiyatlar durulmaya başlamıştır; ancak bu, krediler aylarca hemen hiç artırılmayarak sağlanmıştır.

Döviz kuru stabilizasyonu ekolü için bütün bunlar gereksiz yere ödenen yüksek bedellerdir. Onlara göre, daha işin başında kuru sağlam bir paraya bağlayarak güvence için açık bir işaret vermek çok daha verimli olacaktır. Geriye doğru bakınca, eski Sovyet Cumhuriyetlerinin çoğu için haklı oldukları söylenebilir. Yeni paraların çoğuna duyulan güven çökmüştür. Problem, şimdi bu güvenin yeniden nasıl yaratılacağıdır. Bu, politika değişikliğinin açık bir işaretini gerektirecektir. Döviz kurunu sağlam bir paraya bağlamak, bu işareti vermenin en iyi yolu olabilir.

13 Büyük Bankanın Ortak Kuruluşu

Yatırım Finansman A.Ş.

"Danışmadan Karar Vermeyiniz"

Gn. Md.	Tel: (212) 275 44 80 (40 Hat)	Fax: 272 44 48
Ankara Şube	Tel: (312) 417 30 46 (11 Hat)	Fax: 417 30 52
İzmir Şube	Tel: (232) 441 80 72 (8 Hat)	Fax: 441 80 94

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (TEMMUZ 1994)

Ülkeler	GSYİH*	Tüketici Fiyatları*	Ücretler Kazançlar*	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Falz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Bankalar
								Kredi
A.B.D.	3.8	2.3	2.7	6.0	-141.9	-115.9	4.77	7.25
Avustralya	5.0	1.4	2.0	9.8	0.7	-10.6	4.55	9.00
Avusturya	3.0	3.0	4.1	6.7	-8.9	-1.0	4.85	8.75
Almanya	1.6	2.9	1.6	8.4	40.8	-20.7	4.95	7.50
Belçika	-1.3	2.6	1.5	13.1	-1.9	11.0	5.44	9.25
Danimarka	2.2	1.9	3.1	12.6	6.1	5.3	6.25	7.25
Fransa	0.8	1.8	2.4	12.7	16.1	12.5	5.55	7.70
Hollanda	1.3	2.8	1.5	7.5	11.8	6.7	4.95	7.00
İngiltere	2.6	2.6	3.8	9.4	-19.8	-12.3	5.13	6.25
İspanya	0.8	4.9	5.4	24.6	-17.6	-2.7	7.77	8.00
İsveç	0.5	2.1	4.4	7.1	8.4	-0.8	7.09	9.50
İsviçre	1.1	0.5	5.3	4.9	2.6	18.6	4.25	6.13
İtalya	0.3	3.7	4.6	11.5	18.7	8.3	8.50	8.88
Japonya	b.d.	0.8	2.2	2.8	143.3	132.4	2.10	3.00
Kanada	3.4	-0.2	1.2	10.7	7.4	-22.7	6.34	8.00

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 9-16 Temmuz 1994.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B.; Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Ayin Ekonomik Olayları

Dr. YILDIRIM KILKIŞ

1 994'ün başlarında ülkemiz ekonomisinin içine girdiği krizden kurtulmak için Hükümet'in aldığı tedbirlerin, 3-4 ay gibi kısa bir sürede ekonomiye etkileri hakkında Sayın Başbakan'ın açıklamaları özetle şöyledir:

- Ek vergi uygulamaları ile 70 milyon TL'lik varidat hedeflenmişken, bu rakam 100 trilyon liraya doğru gelişmektedir. Haziran ayı sonunda 10 trilyon TL bütçe fazlası elde edilmiştir. Bu durumun devamı halinde 1994 bütçe açığının çok gerileyeceği tahmin edilmektedir.

- Döviz ve menkul kıymetlere yönelen paraların, faizlerde ve döviz kurlarındaki gerilemelere rağmen tasarruf mevduatına yöneldiği görülmektedir. 5 Nisan-30 Haziran arasında TL mevduat % 49 oranında artarak 364 trilyon liraya, toplam mevduat ise % 34 artarak 744 trilyon TL'ye yükselmiştir.

- Mart ayında % 700'lere fırlayan bir gecelik faiz oranları % 30'lara kadar gerilemiş; ABD Doları 31.000 lira civarında istikrar bulmuştur. Mevduat ve kredi faizleri de düşme eğilimine girmiştir.

- TC Merkez Bankası'nın döviz rezervleri 19 Temmuz 1994 akşamı itibariyle 5,3 milyar dolara yükselmiştir. Merkez Bankası'nca Ocak-Mart döneminde yapılan döviz satışlarının, Nisan-Temmuz döneminde döviz alımlarına dönüştüğü; alım ve satımların hemen hemen birbirine eşit olduğu görülmektedir.

Yukarıda belirtilen gelişmeler yanında, turistik tesislerde doluluk oranının % 100'lere yaklaştığı, ithalatın yavaşlayıp ihracatın canlandığı gözlenmektedir.

Ülkemizde ekonomik sorunların birikerek büyüdüğü ve 1994 Ocak-Mart döneminde patladığı bir gerçektir. Ancak, kamuoyunu ve Hükümeti psikolojik bakımdan olumsuz etkileyen, medya'nın körüklediği etmenlerin bulunduğu da bir gerçektir. Bu nedenle, devletin gelirlerini artıracak, bütçe dengesini sağlayacak, harca-

maları denetim altına alacak tedbirlerin alınması gereğini tekrar vurgulamak istiyorum.

Köşe dönme uygulamar ve özellikle bu uygulamalara örnek olma gafletini gösteren yöneticilerin faaliyetleri önlendiği taktirde, ülkemizin mevcut potansiyeli ile birçok krizi yeneceğine kesinlikle inanıyorum. Bu inancımı doğrulamak istercesine, Hükümet'in açıkladığı gelecek üç aylık hedefleri de kısaca belirtelim:

- Üretim ve ihracatta olumlu gelişmeler olacaktır. Kredi faizlerinin düşürülmesi, Eximbank kredisinin yükseltilmesi ile bu imkânlar elde edilecektir.
- Doların gerçek kurunda tutulması ile (Hükümet'in yıl sonu itibariyle öngördüğü rakam 38.000 TL'dir) ihracatın 17 milyar dolar, ithalatın 24 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir. Bu suretle dış ticaret açığının 1993 yılındaki 14 milyar dolardan 1994'de 7 milyar dolara inmesi hedeflenmektedir.
- Hükümet'in diğer önemli bir hedefi de bütçe açığını azaltmak ve cari işlemler açığını 0,5 milyar dolara düşürmektir.
- Son aylardaki durgunluğun etkilediği fiyat artışlarındaki yavaşlama Hükümet'e cesaret vermiş olacak ki, öngörülen ikinci 6 aylık enflasyon hedefi % 20 olarak açıklanmıştır.

Kanımcı bu son hedefin gerçekleşmesi mümkün değildir. Çünkü, kamuda ve özel sektörde ekonomik dengeler enflasyona göre kurulmuştur. Yaz aylarında yaşanan nispi durgunluğun devam etmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu hususta Temmuz ayı başında otomotiv piyasasında yapılan indirimli ve teşvikli uygulamalar örnek olarak belirtilebilir. Otomotivcilerin % 25'lere varan indirimlerle stoklarını eritmesi, satış sıkıntısı çeken beyaz eşya, bisiklet ve kazan üreticilerini de benzer uygulamalara itmektedir. Tarımsal hasat mevsimi, okulların açılması gibi konjonktürel etkenler yanında dış pazarlara açılma gayretleri de yaşanan durgunluğu canlandıracaktır.

TÜSİAD'ın Temmuz ayı sonunda yayınladığı raporda da ekonominin canlanacağı açıklanmakta, gelecek 3 yıl içinde sorunların önemli boyutta aşılacağı belirtilmektedir. Ancak, TÜSİAD'ın tahminleri 1994 yılı için karamsar, sonraki iki yıl için daha iyimserdir.

Çiller Hükümeti'nin başarısızlığı özelleştirme konusunda olmuştur. Anayasa Mahkemesi, Koalisyon Hükümeti'nin SHP kanadının başvurusu ile «Özelleştirme Yetki Yasası»nı Temmuz ayı başlarında iptal etmiştir. Bu nedenle özelleştirme için Hükümet hukuki altyapıyı yeniden kurmaya karar vermiş bulunmaktadır.

Hükümet, zorunlu ödemeleri ve % 406 faizle satışa arzettiği Hazine bonolarının iftası için, Toptan Eşya Fiyatları Endeksi (TEFE) artı 10 puan faizli ve bir yıl vadeli kâğıtlar vermeyi 19 Temmuz'dan itibaren uygulamaya koymuştur. Bu uygulama «konsolidasyon başlangıcı» diye nitelendirilmektedir. TEFE + 10 uygulamasının konsolidasyondan farkı, bu kâğıtların alınmasının şimdilik gönüllü olmasıdır. TEFE + 10 kâğıtlarının diğer bir özelliği de, ödeme sürelerinin bir yıllık olmasıdır.

Bununla ödeme vadelerinin kısa süreden bir yıla çıkarılması amaçlanmaktadır. Böylelikle bankaların günlük, haftalık ve aylık vadelerden bir yıllık vadeye geçmeye alıştırmaları hedeflenmektedir.

1994 Temmuz ayında ekonomiyi dolaylı da olsa etkileyen iki olayı belirtmek gerekir. Bu olaylardan biri, «20 Temmuz 1994» günü Türk-İş, Hak-İş ve DİSK'in katıldığı bir günlük «iş bırakma» eylemidir. Bu eylem, devletin işçilerin sorunlarına duyarsız kalması dolayısıyla bir «uyarı» olarak nitelendirilmektedir.

Diğer olay ise, Koalisyon Hükümeti'nin SHP kanadında 9 bakanın değiştirilmesidir. Ayrıca iki bakan da yer değiştirerek kabinede kalmışlardır. SHP kanadındaki bu değişikliğin gerekçesi ve gereği anlaşılammıştır.

Geride kalan ay içinde, yukarıda açıkladığımız olay ve gelişmelerin yanında kısaca belirteceğimiz şu hususlar vardır:

Faizler Hızla Düşmektedir

Aylık, üç aylık, altı aylık ve yıllık mevduat faizleri Temmuz ayında hızla inmeye başlamıştır. İş Bankası'nda % 130 civarında seyreden bir aylık faiz oranı % 52'ye inmiş bulunmaktadır. 3 aylık faiz % 67'ye, 6 aylık % 82'ye, bir yıllık mevduat faiz oranı ise % 92'ye inmiştir. Mevduat faiz oranlarındaki bu düşmelerin ticari kredi faizlerine de yansdığı görülmektedir. Vadesine ve müşterisine göre kredi faiz oranları % 70 ile % 200 arasında değişmektedir.

Vergi Borçluları Açıklanıyor

Maliye Bakanlığı'nın 15 Temmuz 1994 tarihinde yayınladığı bir tebliğ ile, vergi dairelerine borcu bulunan mükelleflerin ad ve soyadlarının ilan edileceği açıklanmıştır. Alınan bu karar, 31 Aralık 1993 tarihi itibarıyla 50 milyon ve üstünde Gelir, Kurumlar ve Katma Değer Vergisi borcu bulunan ve bu borcu 1 Temmuz 1994 tarihine kadar ödemeyen mükellefleri kapsamaktadır. Böylece vergi borcu olan mükelleflerin vergi dairelerince ilan edilmesi uygulamasına başlanmış bulunmaktadır. Uygulama 12 Eylül 1994 tarihine kadar sürecektir.

Zamlar Başladı

Türkiye ekonomisinin değerlendirilmesinde, paradoksal olarak ifade edersek, zamlar bir sağlık ifadesidir. Diğer bir gösterge de, iş ilanlarıdır. Özellikle Nisan ve Mayıs aylarında kesilen iş ilanları ile zam haberlerine artık bol bol rastlanmaktadır.

Temmuz ayında zam haberlerinin başında akaryakıt ve otomobil fiyatlarında yapılan artışlar gelmektedir. 21 Temmuz 1994 gününden itibaren akaryakıt ürünlerine % 10.5 oranında zam yapılmıştır. Otomobil stoklarını eriten otomotivcilerden Renault, 4 Ağustos'dan itibaren mamullerinin fiyatlarına % 6.8 ile % 10.1 arasında değişen oranlarda zam yapmıştır. İthal otomobillerden Skoda'nın fiyatları da % 12 ile % 17 arasında değişen oranlarda zamlanmıştır.

25. yılda, yine

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Yeni Yayınlar

M. TARIK YAŞA

Dünyada ve Türkiye'de ÖZELLEŞTİRME

Yedi yazarın ortak yapıtı; Editör: Prof. Dr. Müh. Ergin Arıoğlu; Türkiye Maden İşçileri Sendikası yayını, Nisan 1994, 286 sayfa, (*).

Önce bir noktayı belirtmeliyiz. Bu bölümde, bize gelen kitaplar, yalın ve yansız bir biçimde tanıtılmaya çalışılmaktadır. Yazarların ve yayımcıların sağ ya da sol görüşte olmaları, sermaye ya da işçi kesiminde yer almaları bizi ilgilendirmemektedir. Amacımız, yayını bilimsel yönden eleştirmek değil; içindekileri kısaca tanıtmak, bu arada kitabın içerdiği bazı görüşleri okurlarımıza yansıtmaktır. Nitekim, aşağıda kısaca tanıtacağımız kitap, Türkiye Maden İşçileri Sendikası (Maden-İş)'nin yayınıdır. Kitapta güncel bir konu olan özelleştirme, değişik bir biçimde

ele alınmakta; genel olarak özelleştirmeye karşı bir tutum sergilenmektedir.

Kitap, sistematik olarak, «Ön-söz»ü izleyen yedi bölüm ve «Son-söz»den meydana gelmektedir. Kitabın ağırlığını söz konusu bölümler oluşturmaktadır. İlk altı bölüm değişik üniversitelerde öğretim üyesi olan bilim adamları, yedinci bölüm ise Maden-İş tarafından hazırlanmıştır. Her biri bağımsız ve inceleme niteliğindeki yazılardan oluşan altı bölümün yazarları, bağlı oldukları öğretim kurumları ve işledikleri konular sırasıyla şöyledir:

(*) Kitabı edinmek isteyenler şu adrese başvurmalıdırlar: «Türkiye Maden İşçileri Sendikası, Strazburg Cad. No. 7; Sıhhiye - Ankara». Telefon (0-312) 231 73 55/56/57.

● Prof. Dr. İzzettin Önder; İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Kamu Maliyesi Bölümü; «Özelleştirmeye Genel Yaklaşım».

● Prof. Dr. Orhan Şener; Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F.; «Dünyada Özelleştirme Uygulamaları».

● Doç. Dr. Mahmut Duran; Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü; «Özelleştirmenin Toplumsal ve Ekonomik Boyutları».

● Doç. Dr. Kuvvet Lordoğlu ve Arş. Gör. Özgür Müftüoğlu; Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü; «Çalışma İlişkilerinde Yeni Bir Boyut: Özelleştirme ve Etkileri».

● Prof. Dr. Ali Güzel; Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü; «Özelleştirmenin Hukuksal Boyutu ve Çalışanlar Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar».

● Prof. Dr. Müh. Ergin Arıoğlu; İstanbul Teknik Üniversitesi Maden Mühendisliği Bölümü; «Ülkemizin Linyit Sektörüne Genel Bakış».

● Türkiye Maden İşçileri Sendikası; «Türkiye'de Diğer Bazı Madenler: Bakır, Bor, Demir».

Her bölümün sonunda, üzerinde durulan konuyla ilgili yabancı ve yerli yayınları içeren «Kaynakça» yer almaktadır.

Kitap, temel düşünce açısından ise, «Giriş»te de belirtildiği gibi, iki ana bölümden oluşmaktadır. «Birinci bölümde özelleştirme konusu, ülkemizde bugüne kadar üzerinde durulma-

yan» yanların da verildiği «bir biçimde tüm boyutlarıyla ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise», ağırlıklı olarak «madencilik sektöründe özelleştirme konusu» incelenmektedir. Bu da doğaldır. Çünkü Maden-İş'in üyelerinin % 50'sinden fazlası, «ülkemiz enerji üretiminde vazgeçilmez öneme sahip linyit sektörü»nde ve «stratejik öneme sahip diğer maden» işletmelerinde çalışmaktadır. Ayrıca, özelleştirilmesi öncelikle düşünülen TKİ, TDÇİ, KBI ve Etibank gibi kuruluşlar da madencilik sektöründe yer almaktadır.

KİT'lerin özelleştirilmesine karşı olan tutum, kitabın Maden-İş görüşünün yansıtıldığı «Önsöz» ve «Sonsöz»ünde özellikle belirginleşmektedir. Örneğin, «Önsöz»de; «Özelleştirme konusunda, sermaye ve hükümet denetimindeki kitle iletişim araçlarıyla yapılan yoğun propagandalarla, özelleştirme ekonomide her derdin devası gibi gösterilmeye çalışılmış, bu propagandalar yapılırken, KİT'ler ve özelleştirme konusundaki birçok gerçek kamuoyundan gizlenmiş, konunun demokratik platformlarda tüm boyutlarıyla tartışılmasının yolları kapatılmıştır. Özelleştirme adı altında, gerçek sahibi halka sorulmadan, çalışanların ve örgütlerin görüşleri alınmadan, çalışanları, ülke ekonomisi ve ulusal çıkarlar açısından ortaya çıkaracağı sonuçlar hesaba katılmadan, stratejik konularına bakılmadan, hiçbir sosyal, yasal, demokratik altyapısı oluşturulmadan, KİT'ler yerli, yabancı tekellere gerçek değerlerinin çok altında satılmaya başlanmıştır.» denilmektedir.

Sermaye ve hükümetlerin, ülkenin ekonomik gündeminin odağına yerleştirdikleri özelleştirme konusu-

nun, işçi kesiminin ve sendikaların da gündemini oluşturmak durumunda olduğu ifade edilerek şu görüşler ileri sürülmektedir: «Yakın geçmişte yoğun bir biçimde uygulandığı diğer ülkeler somutunda da ortaya çıkan bir gerçek, özelleştirmenin, temel ekonomik sorunların çözümünü sağlamadığı gibi, çalışanları korumaya yönelik, yasal-sosyal altyapısı oluşturulsa bile, sonuçta, işçiler açısından, örgüt-süzleştirme, kötü koşullarda düşük ücretlerle çalıştırma ve daha fazla işsizlik demek olduğudur. Ayrıca özelleştirme, öngörüldüğü ekonomik politikaların gereği, savunucularınca ileri sürüldüğü gibi, KİT'lerin rehabilitasyonuna yönelik bir uygulama değil, ekonomik-sosyal yaşamda kamunun ağırlığını ortadan kaldırmaya yönelik uygulamaların bir parçasıdır.»

«Sonsöz»de ise özelleştirmenin, «kamu mülkiyetinde bulunan bazı üretim araçlarının kısmen veya tamamen özel kesime devredilmesi ya da özel kesimin kamu kesimi aleyhine alan kazanması» olarak genel nitelikte bir tanımlaması yapıldıktan sonra; «Böyle bir politikanın kapitalizmin bu aşamasında ortaya çıkması ve özelleştirme için ileri sürülen savların sağlam ekonomik temellerden yoksun olması,

konunun teknik olmasından çok ideolojik olduğunu ortaya koymaktadır.» denilmektedir.

Maden-İş'e göre; «Gelişmiş kapitalist ülkelerde hükümetlerin özelleştirme politikalarını uygulamaya zorlanması, devletin mali krizi ve bir yandan artırlamayan vergi gelirleri, diğer yandan da kısılamayan kamu harcamaları baskılarından kaynaklanmaktadır. Özelleştirmenin asıl amacı büyüyen kamu açıklarını kapatmak olmuştur.»

Özelleştirmenin Türkiye'de yol açabileceği olumsuzluklar ise özetle şöyle belirtilmektedir: (i) Özelleştirme ile KİT'lerin yerini, yeni özel tekeller alacaktır. Yoğun bir sendikasılaştırma yaşanacak, tekelci piyasalarda, tüketici aleyhine, kâr lehine ücretler düşecek, fiyatlar artacaktır. (ii) Özelleştirmeyle birlikte gündeme getirilen devletin küçültülmesi tezi, bir yandan devletin kamusal nitelikli hizmetlerini (sağlık, sosyal güvenlik, eğitim vb.) ortadan kaldırarak sosyal devlet olgusunu budarken, diğer yandan bu hizmetlerden yararlanan geniş bir halk kesimini piyasa güçlerine terk ederek, ileride sosyal patlamalara da yol açabilecek gelir dağılımını bozucu etkiler yaratabilecektir. (iii) Oysa KİT'lerin en önemli kuruluş amaçlarından ve ger-

Sayın Okurumuz,

1994 yılı ikinci dönem abonenizi yenilediğiniz için

teşekkür ederiz...

çekleştirdiği işlevlerden birisi gelir dağılımını düzenlemektir. KİT'lerin özelleştirilmesiyle gelir dağılımı daha da bozulacaktır. (iv) KİT'lerin kuruluş amaçlarından birisi de bölgeler arası dengesizlikleri en aza indirmektir. Özelleştirmeye özel sektör, Doğu ve Güneydoğu bölgeleri gibi gerice ya da kalkınmada öncelikli yörelerde yatırım yapmayacak, bölgesel dengesizlik artacak, anılan bölgelerin sorunları daha da büyüyecektir.

Maden-İş'e göre; «dayatmacı bir tutum olarak tüm tartışmalara kapalı ideolojik bir yaklaşım» yerine, özelleştirme, «tüm boyutlarıyla, tüm kurum ve örgütlerin içinde yer aldığı, demokratik süreçlerin tam anlatımıyla işletildiği bir platformda tartışılmalı, kararlar bu demokratik süreçlerde oluşacak konsensüsler sonucu alınmalıdır. Uluslararası sermaye örgütlerinin baskılarıyla uygulanacak bir özelleştirmenin siyasal sorumluluğunu alacak hükümetler, ülkemizin geleceğinin ipotek edilmesinin sorumluluğunu da alıyorlar demektir.»

Başta politikacılar olmak üzere, özelleştirme konusuna ilgi duyanlara bu kitabı okumalarını salık veririz. Kitap, özellikle, özelleştirmeye karşı görüşleri öğrenmek isteyenler için yararlı bir kaynaktır.

- ◆ Hastalıkların sayısını öğrenmek isterseniz, yemek çeşitlerinizi sayın.

Seneka

- ◆ İntizam alışkanlık, karışıklık ise canlılık doğurur.

Henry Adams

İşletme Yönetiminde EĞİTİM VE GELİŞTİRME

TAŞKIN, Dr. Erdoğan; DER Yayınları No. 138, İstanbul 1994, 288 sayfa, (KDV dahil) 70.000 TL (*).

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksek Okulu'nun öğretim üyelerinden Dr. Erdoğan Taşkın'ın bu yeni kitabının da geniş ilgi göreceğini sanıyoruz. Nedeni açık. Kitap, işletme yönetimiyle ilgili çok önemli iki konuyu içeriyor: «Eğitim» ve «Geliştirme».

Prof. Dr. Ahmet Kızıl'ın da «Önsöz»de belirttiği gibi; kuruluşlar, «sahip oldukları en önemli kaynağın eğitilmiş, geliştirilmiş ve işletme amaçlarına yönlendirilmiş insan gücü olduğunu artık öğrenmiş durumdadır.» Gerçektende; «bir ülkenin büyümesi ve gelişmesi, işletmelerin sahip oldukları elemanları eğitmelerine ve geliştirmelerine bağlıdır. Eğitim ve geliştirme işlevi, bir işletmede en alt düzeydeki elemandan en üst düzeydeki yöneticiye kadar uzanmaktadır.» Sürekli «geliştirmelerin ve yeniliklerin olduğu çağımızda, eğitim ve geliştirmenin sonu yoktur.»

Yazar, bu kitabında da, teoriyi temel almakla birlikte, konuları uygulamaya dönük olarak incelemektedir. Bu nedenle kitap, ilgili dallarda lisans

(*) Kitabı satın almak isteyenler; «DER Yayınevi, Sahaflar Çarşısı No. 1, Beyazıt - İstanbul» adresine başvurmalıdırlar. Telefon: 527 01 65.

ve lisans üstü öğrenim görmekte olan öğrenciler kadar, uygulamacılar için de yararlı bir kaynak olma niteliği ni taşımaktadır.

Kitap, «Sunuş» ve «Giriş»i izleyen üç bölümden oluşmaktadır. «İşletme Yönetiminde Eğitimin Önemi» başlıklı birinci bölümde şu ayrımlar yer almaktadır: «Eğitimin Anlamı ve Tanımlanması», «İşletmelerde Eğitimin Önemi», «Öğretimin Anlamı ve Tanımlanması», «İnsanlar Nasıl Öğrenirler?», «Eğitimcinin Özellikleri ve Etkinliği». «Değişim ve Eğitim Stratejisinin Oluşturulması» başlıklı ikinci bölüm şu ayrımlardan oluşmaktadır: «Dış Çevrede Değişim ve Eğitim», «İşletmenin Stratejik Eğitim ve Süreci», «Eğitim Maliyet Değil Yatırımdır», «Eğitim ve Geliştirme Yöntemleri», «Eğitim Tekniklerinde Yeni Eğilimler». «Türkiye'de Eğitim ve Geliştirme Uygulamalarından Örnekler»in verildiği üçüncü bölüm, çalışmanın saha araştırmasını içermekte olup altbaşlıkları şunlardır: «Araştırma Soruları», «Araştırmanın Yapılması», «Araştırmaya Katılanlar», «Ulaşılan Sonuçlar», «Genel Değerlendirme».

Kitabın sonunda, «Sonuç» bölümü ile «Kendini Değerlendirme» başlıklı bir değerlendirme formu ve «Kaynaklar» yer almaktadır. Değerlendirme formu sayesinde okur, işlenen konuyla ilgili olarak, kendi kendini değerlendirebilmektedir. Geniş tutulmuş olan «Kaynaklar» bölümü ise, konuya ilişkin yerli ve yabancı kitaplar ile yazıları kapsamaktadır.

«Giriş»te belirtildiği gibi; «Günümüzün çağdaş işletmesinde başarıyı artıran etkenlerden en önemlisi, belki

de insan gücüdür. Bir işletmenin güçlü, çalışanlarının ve yöneticilerinin gücüyle ölçülür.» Yazar, çalışmanın amacını; «İşletme yöneticilerini ve eğitim faaliyetleriyle uğraşanları, yeni gelişme ve uygulamalardan haberdar ederek; 'İşletmelerde eğitime gereken önem verilmelidir' düşüncesini yaymak» olduğunu söylemektedir.

«Sonuç»ta «Batıların bizlere tanımlamak için eskiden beri kullandıkları 'Türk gibi güçlü' sözünü, 'Türk gibi bilgili' şekline dönüştürmenin zamanı artık gelmiştir.» diyen yazara göre; «bilgisayarlar, makineler, araçlar, gereçler ne kadar gelişirse gelişsin, bunları işletecek çalışanlara gene ihtiyaç olacaktır. İnsan unsuru her zaman olacaktır. İşletmenin ürettiği mal ve hizmetlerin kalitesi ve miktarı, gene insanların işletme içinde ne kadar etkin ve ne kadar verimli çalıştığına bağlı olacaktır. Ancak, çalışanların hafızalarına bilgi depolamayı amaçlayan eğitimler yerine, onların kişisel niteliklerini etkileyen eğitimler verilmelidir. Bu bakımdan eğitim ve geliştirme, bugün Türkiye'de bütün işletmelerde temel bir işletme yönetimi fonksiyonu olmalıdır.»

İşletme ve kuruluşların her kademedeki yöneticileri ve özellikle AR-GE bölümünde görevli olanlar için yararlı bulduğumuz kitabı okumalarını, tüm okurlarımıza salık veririz. Yazarı bu yeni yapıtı için kutlar, çok yararlı bulduğumuz yayın çalışmalarını sürdürmesini dileriz. Yazarın, zengin içerikli olup anlaşılır ve duru bir dille kaleme alınan bu kitabının da, daha önce tanıttığımız yapıtları gibi, kısa sürede tükeneceği kanısındayız.

Çağdaş Liberal Düşüncede POLİTİK İKTİSAT

AKTAN, Doç. Dr. Coşkun Can; Takav Matbaası, Ankara 1994, VIII + 212 sayfa (*).

Genç, etkin ve verimli bilim adamlarımızdan Dr. Aktan'ın bu kitabı da daha önce çıkanlar kadar ilgi çekecektir. Bu kez kitabın geniş bir özeti veremeyeceğiz. Çünkü bu kitabın bazı bölümleri, geçtiğimiz yıllarda, bağımsız incelemeler ya da yazılar halinde dergimizde yayımlanmıştır.

Yazarın da belirttiği gibi; «Bu kitap çağdaş liberal düşünce okullarının politik iktisada bakış açılarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çağdaş liberal düşüncede, kamu ekonomisinin görev ve fonksiyonlarının yeniden tanımlanması, devletin güç ve yetkilerinin neler olması» ve bunların «nasıl kullanılması gerektiği konuları tartışılmaktadır. Çağdaş liberal düşünce okullarının politik iktisat alanındaki görüş ve önerileri arasında bazı farklılıklar bulunmasına rağmen, özde klasik liberal düşüncenin temel ilkelerinde birleşilmektedir.»

Kitap, «Giriş»i izleyen iki ana bölümden oluşmaktadır. «Liberal İktisadi Düşüncenin Gelişimi» başlıklı birinci bölümde iki ayırım yer almaktadır: «Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm»; «Liberal Demokrasi ve Piyasa Ekonomisi».

«Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat» başlıklı ikinci bölüm ise beş ayırımdan meydana gelmektedir: «Ta-

lep Yönlü İktisadi Düşünce», «Arz Yönlü İktisadi Düşünce», «Virginia Okulu'nda İktisadi Düşünce», «Freiburg Okulu'nda İktisadi Düşünce», «Chicago Okulu'nda İktisadi Düşünce». Bu ayrımlarda, sırasıyla; «talep yönlü iktisat teorisi ve 1970'li yılların iktisadi sorunları», «arz yönlü iktisat teorisi, Haldun-Laffer etkisi, vergi indirimleri ve ekonomik büyüme ilişkisi, düz oranlı vergi ve nakit akışı vergi önerileri», «kamu tercihi teorisi, anayasal politik iktisat ve rant kollama teorisi», «ekonomik düzen teorisi, ekonomik anayasa hukuku ve sosyal piyasa ekonomisi», «monetarizm ve rasyonel beklentiler teorisi» incelenmektedir.

Kitabı okumalarını, yukarıda başlıklar halinde belirttiğimiz konulara ilgi duyan tüm okurlarımıza tavsiye ederiz. Her ayırımın sonunda, işlenen konularda derinleşmek isteyenler için çok yararlı bulduğumuz, yerli ve yabancı yayınlardan oluşan «Kaynaklar» yer almaktadır.

Yazarı bu kitabı için de kutlar, Türk iktisat kitaplığına katkı sağlayan yayın çalışmalarını sürdürmesini dileriz.

(*) Kitabı edinmek isteyenler şu adrese başvurmalıdır: «Doç. Dr. Coşkun Can Aktan; Öğretim Üyesi; Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü; Buca - İzmir».

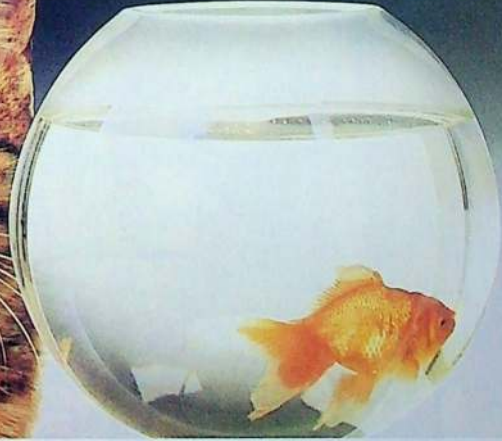
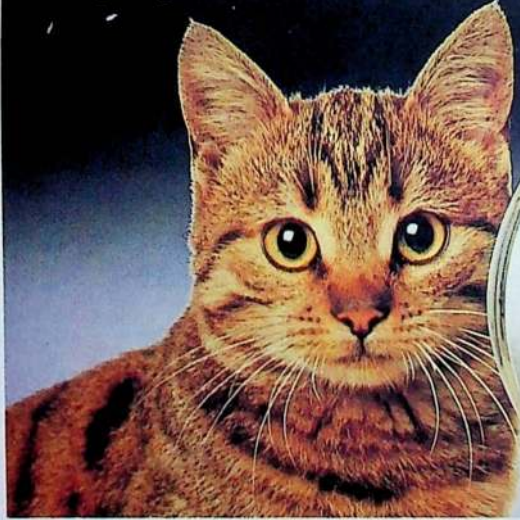
◆ Gelecek, umut sahibi olanlar için vaatlerle doludur.

Goethe

◆ Zafer, sulhun en kısa yoludur.

Fatih Rifki Atay

İŞ İŞTEN GEÇMEDEN... OYAK SİGORTA

► Tüm Konut Sigortası ► Tüm İşyeri Sigortası ► Tüm
Otel Sigortası ► Kar Kaybı Sigortası ► Kira Kaybı Sigortası
Kasko Sigortası ► Trafik Sigortası ► Yurtdışı Kasko
Sigortası ► Yeşil Kart Sigortası ► Otobüs Kasko Sigortası
Taahhüt Yük Sigortası ► Bağlı Sigortası ► Mali Sorumluluk
Sigortası ► Ferdi Kaza Sigortası ► Hırsızlık Sigortası

► Taahhüt Para Sigortası ► Emekliye Süremsiz Sigortası
► Cam Kırılması Sigortası ► Uçak Sigortası ► Helikopter
Sigortası ► Tekne sigortası ► Yat sigortası ► Tekne
ve Yat İnşaatı Sigortası ► Marina Sigortası ► Nakliyat
Sigortası ► Harp Sigortası ► Lisans Kaybı Sigortası
► CMR Sigortası ► İnşaat Sigortası ► Montaj Sigortası

► Makine Kırılması Sigortası ► Elektronik Cihaz
Sigortası ► Sağlık Sigortası ► Hırsızlık Sigortası
► Yanlırızın Sigortası ► Kredi Hayat Sigortası ► Zira-
atın Sigortası ► Sera Sigortası ► Sığır Hayvanları
Sigortası ► B. Baş Hayvan Sigortası ► Kültür Balıkçılığı
Sigortası

OYAK SİGORTA

Mecidiyeköy Mebusan Cad. Oyak İş Hanı No: 81 Salıpazarı - İST.
Tel: (212) 251 58 04 (6 hat) Ankara: (312) 418 03 35 - 418 03 36
İzmir: (232) 403 39 96 - 422 67 86 Adana: (322) 457 19 65 - 457 22 62
Oyak Sigorta bir Oyak Yarı-Mağaza Kurumu ve Emisyon Barışları Kuruluşudur.

RENAULT 9 FAIRWAY

Keyifli ve renkli bir dünya... Hani şu, bir an için bile
olsa kendinizi duyguların akışına bırakıp ulaşmak
istediğiniz dünya... Bir güvercinin kanadına tutunup
uçup gitmek istediğiniz dünya...
Şimdi Fairway'le o dünyaya çok yakınsınız...

- 1600 cc motor hacmi ● Aerodinamik yapıli ön panjur ● Ön ve arkada kasa renginde, darbe emici özellikli ve spoilerli aerodinamik geniş tamponlar
- Merkezi kilit, renkli camlar, elektrikle kumandalı ön camlar
- Kasa rengi aerodinamik arka rüzgarlık.

BİLGİ
RENALTY-MAIS
1212: 251 26 26

Renault 9 Fairway ile ilgili daha ayrıntılı bilgi almak için BİLGİ RENALTY-MAIS'ı arayın, sırasıyla 1-1-1-4 no'lu tuşlara basın

 EMNİYET KEMERİNİZİ BAĞLAYIN
YAŞAMA BAĞLANIN...

RENAULT
YAŞANACAK
OTOMOBİLLER